

๑๕๑

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๓๕ (ปราบเงี้ยว ตอนที่ ๑)

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
หม่อมมเหยง ^{๕๖}ทองใหญ่ ณ อยุธา

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

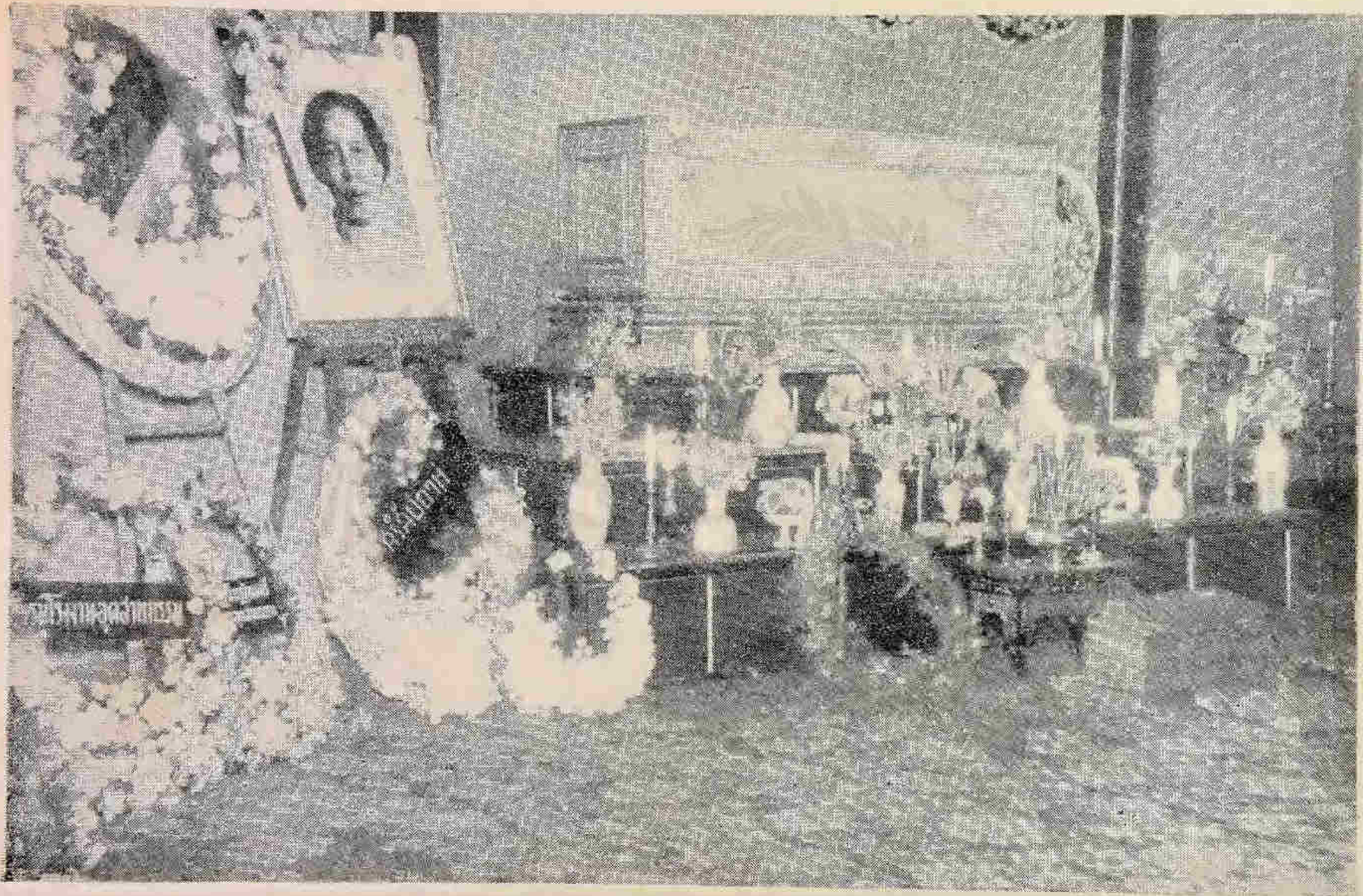
๑๔ ธันวาคม ๒๕๐๒

ชานะ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๓๑

มรณะ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๐๒

คำนำ

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเขื่อน ทองใหญ่ ณ อยุธยา
ใน ม.จ. ทองอนุวัติ ทองใหญ่ กำหนดงานวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๒
ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม หม่อมราชวงศ์ มาพักสุวรรณ ทองใหญ่
ได้เป็นผู้แทนเจ้าภาพมาแจ้งแก่เจ้าหน้าที่พนักงานครัว กองวรรณคดีและ
ประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ว่าประสงค์จะพิมพ์หนังสือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการ
ปราบเงี้ยวออกจากราชกาล แรกขึ้นที่ระลึกในงานนี้ เพราะขณะเมื่อผู้
วายชนม์มีอายุ ๑๒ ปี ได้เคยเกี่ยวข้องประสบความยุ่งยากเพราะเงี้ยว
เป็นจลาจลครั้งนั้นด้วย เจ้าหน้าที่จึงได้เลือกเรื่องเกี่ยวกับการปราบเงี้ยว
ซึ่งมีต้นตอเกี่ยวรักษาไว้ที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติ และยังไม่เคยจัดพิมพ์
เลย แยังออกให้พิมพ์แจกในงานนี้เป็นประชุมพงศาวดารภาคที่ ๗๕ (ปราบ
เงี้ยวตอนที่ ๑) ส่วนที่เหลือถ้ามีโอกาสก็จะจัดพิมพ์ต่อไป
หนังสือเรื่องปราบเงี้ยวซึ่งตีพิมพ์ในเล่มนี้ เป็นเพียงจดหมายเหตุและ
โทรเลขจากผู้ไปปราบปราม และเจ้าพนักงานที่ปฏิบัติราชการ อยู่ทางแถบ
เมืองแพร่และเมืองใกล้เคียงซึ่งเกี่ยวข้องเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางนั้น คนที่คิดที่จะ
เกิดขอบใจชวน ม.จ. พนพิศสมัย ตติกุล ได้ทรงไว้ในหนังสือ แพร่-น่าน
ว่า "ส่วนต้นเหตุของเรื่องนี้ ข้าพเจ้าเคยได้ยินจากเสด็จพ่อว่าเรื่องเกิ
มัน พกาหม่อมเป็นลูกทนนางนางวันทพย่นองพระเจ้าเชียงใหม่อยู่ ๔,๐๐๐
บาท ไม่มีจะไ้ใช้กหนมาอาศัยพวกพ้องอยู่ในเมืองแพร่ วันหนึ่งเห็นเขาชน

เงินช่วยเหลือไปที่ศาลากลาง ถัดนั้นว่าถ้าได้เงินไปใช้หนึ่งก็จะกลับไปบ้าน
ได้ แล้วพวกหม่องก็รวบรวมพวกพ้องยกเข้าปล้นตามทีละมาน เผอิญทำ
ได้โดยสะดวก จึงเลิกกิจการใหญ่ขึ้นเงินเลยกลายเป็นขบดไป”

อนึ่งบรรดาเจตหมายหรือโทรเลขเหล่านี้ ขอความบังควรระงับการ
และการเรียงลำดับของลูกหลานอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากเรื่องราวไม่สู้จะศักดิ์สิทธิ์
และเนื่องจากการพิมพ์หนังสือมีเวลาจำกัดรีบด่วนมาก จึงอาจจะมีข้อ
บกพร่องบ้าง แต่เห็นว่าควรจะได้รวบรวมพิมพ์ขึ้นไว้เพื่อประโยชน์ในการ
สอบสวนต่อไป

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลราศีทักษิณานุประทาน ที่เจ้าภาพได้
บำเพ็ญและได้พิมพ์หนังสือแจกจ่ายเป็นสาธารณประโยชน์ ขอจงเป็น
ปัจจัยตลอดนาคาล ให้ท่านผู้ราชชนม์ ได้ประสิทธิคุณ มนุญผล ในสัมปรายภพ
ตามควรแก่ฐานะทุกประการ.

กรมศิลปากร

๗ ธันวาคม ๒๕๐๒

อุบาสิกา ผู้ฆ่าอาลัย

หม่อมเยอน ทองใหญ่ ณ อโยธยา เป็นอุบาสิกาวิกรมกัญญา มานาน
ท่านเข้าวทรกษาศิล พังขรรณ ในวันพระสัมาเสมอ และได้เกิดกุด
แก่พระสงฆ์ แก้วทศวรรษชัยจยตามกำลัง บุตรชายชองท่าน คือ น.ร.จ.
มาพักสุวรรณ ทองใหญ่ ก็ได้อุปสมบทในวิกรมกัญญา จึงเป็นชัวยให้เกิด
ความคุ้นเคยเย็นกันเองมากจน เป็นเหตุให้ ไต่ โกลัซกกัน ช่วยให้ รุจก
ชัวยาศัยชองท่านว่า มีจิตใจเต็มเปี่ยมด้วยเมตตาแก่บุตรธิดา ตั้งอยู่ใน
ความยุติธรรมสัมาเสมอ จึงเป็นที่เคารพนับถือของบุตรธิดาอย่างยิ่ง ท่าน
เป็นผู้เลี้ยงง่าย ไม่เป็นคนใจอย่างคนแก่บางคน ซึ่งบุตรธิดาจะเอาใจเพราะ
ใจชบน ท่านมีนาใจโอบอ้อมแผอแผอไปแก่ญาติมิตร และมีนาจิต
กรุณาปราณีแก่บริวารชน เมื่อท่านมาถึงแก่กรรมไป โดยชัวยชัวยไม่ทันได้
เขี้ยวยาแก้ไข จึงเป็นเหตุให้เกิดความอาลัยเลี้ยวตายอย่างยิ่งแก่บรรดา
บุตรธิดา และหลาน นัชว่าชาติพระพรหมในบ้านซึ่งเป็นที่เคารพบูชาไป
เลี้ยว ทำให้เกิดความวุ่นเหว่ชาคนเครื่องอุ้ใจของบุตรหลาน ในค่านวักชัอม
ชากอุบาสิกาผู้มีศรัทธาสู้งน่านับถือไปเลี้ยวชัวยหนึ่ง ซึ่งทำให้ชากความอุ้หน
ฝากังไป

ท่านเป็นมารดาที่ทรงคุณธรรมน่าเคารพนับถือ เพราะชักนัชาบุตรธิดา
ไปทางดี คือทางบุญกุศล บุตรธิดาของท่านจึงเจริญ ชัวยชัวยเป็นหลักฐาน
นำความปลื้มใจมาให้ท่าน ความไต่มีารดาที่ชัวยชัวยเป็นเหตุแห่งความ

เจริญสุขสวัสดิ์กับบุตรีกา ท่านจึงเป็นมารดาตัวอย่างในทางศีตนาเคารพ
บูชาของบุตรีกา ใครได้มารดาผู้ทรงคุณธรรมอย่างนี้ ก็นับว่าเป็นโชคลาภ
อันประเสริฐ แต่เกิดกับตายเป็นของคู่กัน ชีวิตของเราทุกคนย่อมมีความ
ตายเป็นที่สุดทงน จะต่างกันก็แต่เร็วหรือช้า และที่ต่างกันอีกอย่างหนึ่ง
ก็คือ ที่ตายที่เป็นที่อาลัยเสียกายของชนชั้นอันมาก เพราะมีความดีมาก
ที่ใครทำไว้เป็นประโยชน์แก่ชนชั้นหลัง แม้ตายแล้วก็ยังมิถูกลืมถึงคุณ
และอาลัยเสียกายไม่สูญหายก็ ที่ตายไม่ดีเพราะไร้คุณความดีที่เป็นคุณ
ประโยชน์แก่ชนชั้นหลัง จึงไม่เป็นที่อาลัยเสียกายของใคร ๆ เพราะไม่มีค
ให้เขานึกถึงก็มี เพราะฉะนั้น ความดีจึงเป็นสิ่งสำคัญเหนือชีวิต เพราะ
ปรุ่งแต่งชีวิตให้มีค่าสูง ควรแก่ความนับถือ และความอาลัยเสียกายของ
ชนทั้งหลาย และเป็นสิ่งที่ไม่รู้จักตายด้วย

ขอคุณคุณุณราชที่หม่อมเขื่อน ทองใหญ่ ณ อยุธยา ได้ก่อสร้าง
บำเพ็ญไว้ จงเป็นพลวระปัจจัยอำนาจอิฏฐวิธานสัมพันธมุนุณผล โดยควร
แก่คุณของท่าน ในสัมปรายภพทุกประการ.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า

วัดมกุฏกษัตริยาราม
๖ ธันวาคม ๒๕๐๒

หม่อมแม่

หม่อมเขื่อน ทองใหญ่ ณ อยุธยา เกิดที่ฉะเชิงเทรา
ม.ร.ว. ๓ คำ เทียน ๕ ทรงกษัตริย์ที่ ๒๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๓๑
เป็นธิดาของพระยาบรรหารจันทกิจ (ลำใย โรจนวิภาต) และคุณหญิงจึ่ง
โรจนวิภาต ได้รับความศึกษาจากโรงเรียนเสาวภา พระนคร ได้สมรสกับ
ม.ร.ว. ทองอนันต์ ทองใหญ่ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๒ และมีบุตรธิดา
รวม ๖ คน คือ

๑. ม.ร.ว. สุพรรณพิมพ์ วาสภุณี
๒. ม.ร.ว. มาพักสุวรรณ ทองใหญ่
๓. ม.ร.ว. กัญจนกร เจริญไชย
๔. ม.ร.ว. สุนทรนันทคุณ สาครบุตร
๕. ม.ร.ว. อุดยณพมาศ ศิริสุทธ
๖. ม.ร.ว. ทองรุ่งรายี ทองใหญ่

หม่อมแม่เป็นพรหมของลูกโดยแท้ เพราะประกอบไปด้วยพรหม
วิหารธรรมได้เล็งดู ยอมรับสั่งสอนลูกทุกคนมาด้วยความสุจริตศรัทธา
อย่างใกล้ชิด มีน้ำใจโดยอ้อมหาว่าแก่ยุคทุกตัวไป โดยเฉพาะเป็นผู้ที่มีความ
เมตตากรวดมาแก่ผู้บ่ชยและผู้ที่อยู่ในบ่กตรองเป็นพิเศษ ท่านเป็นผู้ที่มีความ
เสียสละเพื่อลูกหลาน แม่จ้จะเป็นท้ลาซากเทอตรอนแก่ตัวท่านเอง หรือ

มีอุปสรรคประการใด ก็มีใต้ออกทั้ง ฉะนั้น จึงเป็นที่เคารพบูชาของลูก
และญาติพี่น้องตลอดจนเป็นทวีก และนบถของบุคคล ทั้งหลายที่ได้ รุกกคุณ
เคยช่วย

หม่อมแม่เป็นผู้มี ใจบุญสุนทรท่าน มั่นคงในพระบรมพุทธศาสนา
ท่านรับอุปนิสัยดีมาตั้งแต่เยาว์วัยตลอดจนกระทั่งวันมรณะ และได้ประกอบ
กิจในกิจการงานบำรุงพระศาสนาอย่างสม่ำเสมอตลอดมาตามกำลังความ
สามารถของท่านที่จะกระทำได้

ตามปรกติ หม่อมแม่เป็นผู้ที่แข็งแรง และมีกำลังใจดี ท่านได้
จากเราไปอย่าง รวดเร็วกระทันหัน แต่ด้วยอาการอันสงบ เมื่อวันที่ ๑๖
มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๒ ศิริรวมอายุได้ ๗๑ ปี โดยที่ท่านมีความ
รักความกังวล ความปรารถนาดีต่อลูกและญาติพี่น้อง อันทำให้ท่านเป็น
ที่รักและเคารพอย่างยิ่งของเราทั้งหลายแล้ว การจากไปของท่านจึงยังความ
วิโยคอย่างสุดซึ้งแก่ลูก ๆ หลาน ๆ และญาติพี่น้องทุกคน นับว่าเป็นการ
สูญเสียอย่างใหญ่หลวง ถ้าหากหม่อมแม่สามารถจะหยั่งรู้ ได้ด้วยญาณ
วิฤติใด ก็คงจะทราบถึงความทุกข์ระทมของลูกทุกคน และความอาลัย
ของญาติพี่น้องทั้งหลายอย่างหาที่เปรียบมิได้

ในสมัยที่หม่อมแม่ยังมีชีวิตอยู่ ท่านได้เคยติดตามท่านบิดา คือ
เจ้าคุณบรรหารทัณตกิจ ซึ่งไปรับราชการที่จังหวัดเชียงใหม่ จึงได้ผ่าน

ประสพการณ์ตอนที่พวกเงี้ยวเข้ามาครอบงำพระราชาอาณาจักร ฉะนั้น ใน
โอกาสที่มีการพระราชทานเพลิงศพของท่าน ลูก ๆ จึงได้นำเอาประวัติ
ศาสตร์ก่อนนั้นมาพิมพ์ไว้เป็นที่ระลึกด้วย

ขออำนาจแห่งบุญกุศล ตลอดจนความดีงาม ที่หม่อมแม่ได้เพียร
บำเพ็ญไว้ และอำนาจแห่งกุศลบุญราศีที่กษัตริย์อนุประทาน ซึ่งท่านที่
เคารพนมถ้อยทูลขอ พร้อมทั้งที่ลูก ๆ ได้บำเพ็ญให้แก่หม่อมแม่ ทั้ง
รวมกันเป็นขจรชัย ให้หม่อมแม่ประสบแต่สิริวิบูลย์ มนุญผล ในสัมปรายภาพ
จงทุกประการเทอญ.

ลูก ๆ ของแม่

จดหมายเหตุปราบเงี้ยว

๑

Prince Damrong, Bangkok

Lakon now in danger. Please wire to chief Lakon at once to stand by me to the last. Also inform him that should Lakon be attacked and saved by his dependent to protect Lamphoon and Chiang-mai, high reward will be at his hand. Send troop via Raheng immediately.

Phra Moubri

คำแปล

โทรเลขฉบับลงวันที่ ๒๘ มีนาคม ๑๒๑ เวลา ๕ ทุ่ม ๒๐ นาที

กราบทูลกรมหลวงดำรงฯ^(๑) กรุงเทพฯ

ขณะนี้เมืองลำปางกำลังอยู่ในระหว่างอันตราย ได้โปรดโทรเลขโดยด่วนสั่งเจ้าเมืองลำปางให้ช่วยเกลี้ยๆ จนถึงวาระสุดท้าย และโปรดแจ้งไปว่า ถ้าหากเมืองลำปางถูกโจมตีและคนของเจ้าเมืองช่วยให้ปลอดภัยไปได้ อันเป็นการช่วยกันเมืองลำพูนและเชียงใหม่ไว้ เขาจะได้รับรางวัลอย่างสูง ขอให้ส่งกองทหารไปยังเมืองระแหงทันที

พระมนตรี^(๒)

(๑) กษัตริย์กรมพระดำรงราชานุภาพ ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

(๒) พระมนตรีพจนกิจ ข้าหลวงประจำนครลำปางในขณะนั้น

Prince Damrong, Bangkok

Please wire order Muang Pechai and Swankaloke march on to Phrae at once. Lakon is almost in danger. Robbers are advancing towards Lakon. Our outposts are weak for want of men. Fear attack will be made on Lakon. Chief commissioner and troops Chiangmai not yet arrived.

Phra Montri

Telegram of Phra Montri deposited at Lampang to Prince Damrong. Bangkok. July 29th 1902 at 9.20 a.m. Received at the Interior Department on the 29th of July 1902 at 5.55 p.m.

คำแปล

โทรเลข จากพระมนตรี แจ้งเรื่องผู้ร้ายที่เมืองแพร์ วันที่ ๒๙ มีนาคม ๑๙๐๒
เวลา & โมง ๔๕ นาที

กราบทูลกรมหลวงดำรงฯ กรุงเทพฯ

ได้โปรดโทรเลขสั่งเมืองพิชัย และสวรรคโลกให้ออกเดินทางไป
แพร์ โดยด่วน ลำปางใกล้จะเป็นอันตราย พวกผู้ร้ายกำลังมุ่งหน้ามาทาง
ลำปางแล้ว กำนันหน้าของเราอ่อนกำลังและต้องการคน เกือบว่าเทศา
เมืองลำปางจะถูกโจมตี กองทหารจากเชียงใหม่ยังไม่ถึง

พระมนตรี

Prince Damrong, B'pain

I have to report for Your Royal Highness information that Messrs. Kellett and Huffman left for Prae on the morning of the 29 July without in any way informing me, the chief, or any local officials of their intention. I am also informed that Mr. Leonowens advised Mr. Kellett to stay at home, as Mr. Kellett and Mr. Huffman were aware of the nature of the disturbance that had occurred at Phrae and took this step without informing any officials. Whatsoever I respectfully beg to submit to Your Royal Highness that no responsibility can rest with me.

Phra Mombri

คำแปล

โทรเลขของพระมหาราช วันที่ ๑๕

กราบทูลกรมหลวงดำรงฯ กรุงเทพ

เกล้าฯ จำเป็นต้องกราบทูลให้ทรงทราบว่า มร. เกสเดค และ มร. ฮัฟแมน ได้ออกเดินทางไปจังหวัดแพร่ในตอนเช้าวันที่ ๒๙ กรกฎาคม โดยมีใบบอกกล่าวให้เกล้าฯ หรือหน้า หรือข้าราชการในจังหวัดคนใดทราบเลย เกล้าฯ ยังได้รับแจ้งอีกว่า มร. เลียวโนเวนส์ ได้แนะนำอย่างแข็งขันให้ มร. เกสเดค และ มร. ฮัฟแมน คงอยู่ที่บ้านไปก่อน แต่เนื่องจาก มร. เกสเดค และ มร. ฮัฟแมน มีความห่วงเกรงคือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ทมเมืองแพร่ จึงได้กระทำเช่นนี้ โดยมีไทยชกเล่าให้ข่าวราชกรณีย์ ไททวาย
 เลย การจะเป็นอย่างไรต่อไปเกล้าฯ ขอกราบทูลมาให้ทรงทราบ ยศคน
 เกกล้าฯ ไม่มีความวิเศษพิเศษใดๆ ในเรือนอกแล้ว

พระมนตรี

Prince Damrong, B'pain

Received information on oath today that Salathoonlah British
 subject now in Lampang is acting as agent for the men who attacked
 Phrae. Kindly take necessary steps to cause British authorities
 Bangkok immediately wire instructing British consul, Chiengmai, to
 wire Lampang to recall Salathoonlah to Chiengmai under arrest
 for investigation. In absence of Salathoonlah from Lampang, the
 plot intended carried out in Lampang will be weakened, and most
 probably withdrawn the sooner Salathoonlah be sent to Chiengmai
 the better prospect will be in Lampang.

Phya Montri

Telegram from Phya Montri to Prince Damrong, deposited
 at Lampang on the 1st, of August, 1902 at 11.10 a.m. Received at
 Bangpain on the same day.

คำแปล

โทรเลขจากพระมนตรี ถังลมเด็จพระยาดำรงฯ โทร. ที่ลำปางวันที่ ๑
 ส.ศ. ๑๕๗๒ ๑๓.๑๐ น. เลขที่ ๕๕ (รับที่มาประอิน ในวันเดียวกัน)

กราบทูลกรมหลวงดำรงฯ

เกล้าฯ ไกรยข่าวอย่างแน่นหนาในวั้นนี้เองว่า ขณะนี้สาธาตุนลาห์
 คนในบังคับอังกฤษ กำลังปฏิบัติงานเป็นสายลับของพวกผู้ร้ายที่เข้าปล้นเมือง
 แพร่ ขอนใต้ ไพรทรี ปฏิบัติกิจการตามที่จำเป็นด้วยการสั่ง ให้เจ้าหน้าที่ฝ่าย
 อังกฤษ ในกรุงเทพฯ โทรเลขแจ้งไปยังกงสุลอังกฤษที่เชียงใหม่ โดยด่วน
 ให้เรียกตัว สาธาตุนลาห์ ไปเชียงใหม่และจับกุมตัวไว้สอบสวน ในระหว่าง
 ที่ สาธาตุนลาห์ ไม่อยู่ในเมืองลำปาง แผนการณ์ที่เตรียมไว้ดำเนินการใน
 ลำปางก็จะขาดลง การเรียกตัว สาธาตุนลาห์ ไปเชียงใหม่ นั้น บังทำ
 เร็วได้เท่าไร เหตุการณ์ในเมืองลำปางจะยิ่งคชนเพียงนั้น

พระมนตรี

□ □ □

Prince Damrong, B'pain

I beg to submit telegram of Kellett to American Minister,
 Bangkok, as follows: American Minister, Bangkok. Please present
 following to British representative. I have the honor in the

absence of any other person who is in touch with the people involved and who known their position to address you on behalf of your innocent Shan subjects at Phrae, who feel that they may be made to bear punishment alike with the guilty. August 11th I returned from Phrae where I had been since July 31st. Every day that I was there I saw your British headman and a number of prominent Shans resident in and about Phrae. These men are among the best people in northern Siam. The rebellious Shans during this time were in complete control at Phrae. They dictated letters written by the chief and the local Chows who did their bidding. The peaceful Shans were given to understand that if they did not move in accordance with the rebel leaders they would be beheaded. Eight of us Europeans who were in Phrae advised the friendly Shans that it was best to do the bidding of the rebels, who were in possession of the government at Phrae. Each day the prominent friendly Shans came to us, several Europeans, on their knees, protesting that they were loyal to Siamese government, and that if defence could be made against leaders of rebellion they would prove they were not conspirators. The rebels were so entirely masters of the situation that no European in Phrae for one moment embraced the idea of opposing them. Proposals to such effect came from the chief and his Chows, but we Europeans considered it hopeless to

help against the rebels. It appears that there were about forty
bad Shans at the start interested as prime movers in this rebellion
on their way to Phrae before the attack on that town. They
were joined probably by one hundred more in Phrae. They were
probably joined by from 50 to 100 after they took possession of
Phrae. Some five or six hundred Shans were in town. A few
nonserious characters sympathized with the rebels each day. When
there I saw the most prominent peaceful Shans all of them were
heart-broken. They begged us to bring their consul to them. In
business I am entirely independent of the Shan-ngios I have not
one cent involved with any of them. I write this prompted by
motivatively of deep desire to see innocent Shans saved from
unwarranted hardships. The innocent Shans at Phrae swore allegiance
to the rebel leaders under compulsion and they recognized that so
far as the Siamese are concerned they are criminals, but they did
every thing possible in behalf of law and order. I write this as
an entirely impartial person but my heart bleeds for the people
for whom they beg of you and I of you as a representative of
Christian civilization that representations will be made to the
Siamese government and that H.B. his representative will insist
that the British Shans-ngios of the north will not be treated as
criminals without trial according to law and that a very distinct

line be drawn between those who really are decoils and those who apparently gave their support to the anti-Siamese movement because the government under which they were living failed to give them proper protection. I trust that anything I have said above will not be construed as a plea for the decoils who have murdered and robbed. E.R. Kellett in this telegram I consider that there is no truth in it as those innocent Shans in Phrae should remain in their places to distinct from these bad ones; and since all Siamese innocent in Phrae had been but only murdered it is not possible to judge one from the others.

Phrae Montrei

คำแปล

กราบทูลกรมหลวงดำรงฯ บางปะอิน

เกล้าฯ ขอดวาย โทรเลขของ มร. เกลเลต ซึ่งมีมาถึง ขาท
หลวงอเมริกัน ในกรุงเทพฯ กิ่งข้อความต่อไป ขาทหลวงอเมริกัน
กรุงเทพฯ ได้โปรดส่งข้อความต่อไปยังผู้แทนฝ่ายอังกฤษด้วย ข้าพเจ้า
เป็นผู้ปฏิบัติงานแทนผู้อื่นซึ่งหากการติดต่อเกี่ยวข้องกับเรื่องนแลรัตนเกล้า
นั้น ซึ่งรูกษาทของตนเองได้ ให้ ข้าพเจ้าติดต่อ ดังท่าน ในนาม ของคน บังคับ
อังกฤษชาวเงี้ยวซึ่งไม่ผู้เห็น ในเรื่องใด ๆ ที่ผมพบและรู้ตัวว่า อาจจะต้องถูกลง

โทษอย่างผู้กระทำผิด เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ข้าพเจ้ากลับจากเมืองแพร
ซึ่งข้าพเจ้าไปอยู่ตั้งแต่วันที่ ๑๑ กรกฎาคม ทุก ๆ วันระหว่างที่ข้าพเจ้าอยู่
ที่นั่น ข้าพเจ้าพบหัวหน้าที่เป็นชาวอังกฤษและชาวเงี้ยวผู้มีชื่อจำนวนมาก
พากันอยู่ทั่ว ๆ ไป ในเมืองแพรนั้น บุคคลเหล่านี้เป็นชนชั้นสูงที่สุดในสยามภาค
เหนือ ส่วนพวกเงี้ยวที่เป็นกบฏนั้นระหว่างที่ถูกควบคุมตัวไว้ที่สังขะ
พวกเหล่านี้เป็นผู้ของการให้หัวหน้ากับพวกเรา พันเมืองเขินไบบอกเป็นคำสั่ง
ของตน ชาวเงี้ยวที่รักสงบได้รับแจ้งให้ทราบว่าถ้าไม่พบพตามคำสั่งของ
หัวหน้าพวกกบฏแล้ว ก็จะต้องถูกตัดหัว พวกเราที่เป็นชาวยุโรป ๔ คน
ด้วยกันก็อยู่ในเมืองแพรได้แนะนำชาวเงี้ยวที่เป็นมิตรว่า เป็นการดีที่สุดที่จะ
ปฏิบัติตามคำสั่งของพวกกบฏ ซึ่งเขายึดอำนาจการปกครองเมืองแพรไว้
ได้ ทุกวันชาวเงี้ยวผู้มีชื่อที่เป็นมิตรได้มาหาเราที่เป็น ชาวยุโรปหลาย
คนทุกเช้าและโต้แย้งว่าพวกตนมีความจงรักภักดีต่อรัฐบาลสยาม และ
ว่าถ้าหากจะมีการต่อต้านหัวหน้าพวกกบฏนั้นแล้ว พวกเขาจะพิสูจน์ให้เห็น
ว่า พวกเขามี ใจร่วม สมคชกับอการด้วยเสีย พวกกบฏนั้นเข้าควบคุมสถาน
การณไว้หมดสิ้น จนกระทั่งไม่มีชาวยุโรปคนใดในเมือง แพรมี โอกาสสัก
ขณะที่จะจะอธิษทความคิด และร่วมมือกันเข้า บ้านทานได้เลย ข้อเสนอ
ที่จะให้ดำเนินการนี้ก็มาจาก หัวหน้า และบรรดาเจ้าต่าง ๆ แต่พวกเราชาว
ยุโรปพิจารณาเหตุแล้วเห็นว่าหมดหวังที่จะช่วยเหลือนต่อต้านพวกกบฏ ทั้ง

ปรากฏว่ามีชาวเงี้ยวแลว ๆ สนใจที่จะก่อการร้าย ในตอนเริ่มแรก เพียงประมาณ ๕๐ คน ระหว่างทางไปสู่เมืองแพร่ก่อนจะเข้าที่เอาเมือง ก่อมา มีพรรคพวกร่วมสมทบในเมืองแพร่อีกรวมเป็นจำนวนประมาณ ๑๐๐ คนซึ่งอาจจะเป็นพวกสมทบใหม่ประมาณ ๕๐-๑๐๐ คนก็ได้ ภายหลังที่เข้ายึดครองเมืองแพร่ได้แล้วสักหน่อย มีชาวเงี้ยวอยู่ในเมืองนั้น ๕๐๐-๖๐๐ คน ทุก ๆ วัน มีชาวเงี้ยวที่มีอุปนิสัยไม่รุนแรงนักจำนวนไม่กี่คนมาเข้าสมทบกับพวกกบฏด้วย ระหว่างที่ข้าพเจ้าอยู่ที่นั่นก็เห็นชาวเงี้ยวผู้มีชื่อที่รักความสงบเป็นชีวิตจิตใจประสพความทุกข์ทรมานใจอย่างยิ่ง เขาเหล่านั้นได้ขอร้องพวกเราให้ช่วยพาลงสู่ไปหาเขา ในบ้านธุรกิจนั้นข้าพเจ้าปลุกตนออกโดยเด็ดขาด และมีได้เคยร่วมลงทุนในธุรกิจกับชาวเงี้ยวคนใดในพวกนี้เลยแม้แต่สักทางคั่นแค่งเดียว ที่ข้าพเจ้าเขียนมานักเนื่องจากมีความปราถนาอย่างยิ่งที่จะได้เห็นชาวเงี้ยวผู้ปราศจากมลทินได้รอดพ้นจากความเดือดร้อนทุกข์ยากที่หาหลักประกันมิได้ ชาวเงี้ยวผู้ปราศจากมลทินที่เมืองแพร่ได้ถูกขังคยให้ถือสัจย์ปฏิญาณต่อหัวหน้าพวกกบฏ และพวกนบงระลอกอยู่ เสมอว่าทราบดีที่ชาวสยามเข้ามาเกี่ยวข้องกับขง พวกตนก็ต้องตกเป็นอาชญากร แต่เขเหล่านั้นก็ได้ทำทุกสิ่งทุกอย่างเท่าที่จะทำได้ เพื่อเห็นแก่กฎหมายข้อบังคับของบ้านเมือง ข้าพเจ้าเขียนข้อความนี้ ในฐานะที่มิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแต่ใด ๆ เลย แต่หัวใจของข้าพเจ้าต้องหลง โลหิตให้แก่คนที่ข้าพเจ้าตั้งใจจะช่วยเหลือ เขาเหล่านั้นร้องขอมายังท่าน และข้าพเจ้าก็ควรจะมา

ยังท่านในฐานะที่เป็นผู้แทนแห่งอารยธรรมคริสเตียน ซึ่งจะทำภารกิจ
 รับรองต่อรัฐบาลสยามได้ และข้าพเจ้าใคร่ขอรับรองให้ท่านเป็นผู้แทนยืนยัน
 ไปว่าชาวเงี้ยวภาคเหนือในบังคับอังกฤษจะต้องไม่ถูกกระทำทารุณกรรมเช่น
 กับอาชญากรโดยปราศจากการสอบสวน ตามข้อกำหนดเสียก่อน ก็ข
 ใดที่รับรองให้มีการจัดเส้นคั่นระหว่าง ชาวเงี้ยวผู้เป็นทวาร ชันนัทริงกัย
 ผู้หมกตบาศน์ขสันนาการเคลื่อนไหวเพื่อนซึ่งซัดต่อรัฐบาลสยาม ทั้งนี้เพราะว่า
 รัฐบาลสยาม ซึ่งปกครองชนพวกนี้อยู่ ให้ความพหุกัยคุ้มครองโดยเหมาะ
 สม ข้าพเจ้าเชื่อว่าขอความที่ข้าพเจ้ากล่าวมาข้างต้นคงจะไม่ทำให้เข้าใจ
 ว่าเป็นการอันอิทธิพลให้แก่ผู้ร้ายชาวเงี้ยวซึ่งกระทำการปล้นและฆาตกรรม

อี.อาร์. เกลดเดต (E.R. Keltell)

□ □ □

Prince Damrong, Bangkok

I have seen Leonowens arranged that 50 elephants are placed at the disposal of Phra Anuxit to come up to Lampang Leonowens has ordered his agent Thera to do so at any moment notice Phra Surarit 500 regulars expect here 21 instant. They shall be received by officials Chows into town as directed.

Phra Moutri

คำแปล

ใน โทรเลข ฉบับนี้ เกลา ๗ พิเคราะห์ เห็นว่า ไม่มีความจริง อยู่เลย
 เพราะว่าชาวเงี้ยวผู้ปราศจากมลทินในเมืองมพรเหล่านั้ ควรจะอยู่ในที่เดิม
 ของคนไปก่อน เพื่อเป็นทางสังเกตความแตกต่างกับผู้ร้ายเหล่านั้ และ
 เนื่องจาก ชาวสยาม ผู้ปราศ จากมลทินในเมืองมพร ถูกฆาตกรรม อย่างโหด
 ร้ายหมดสิ้น บ่อมยากที่จะตัดสินว่าใครก็ใครชั่วได้

ที่ ๑๒๒   เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย   บางปะอิน

ได้รับโทรเลขพระยาพิชัยที่ ๑๐ ว่า เวลานี้เช้าสี่ โมงนั้น ได้รับ
 จกหมายมิลเคอร์รายผู้ช่วยกงซูลอังกฤษ ลงวันที่ ๔ เดือนนี้ตลาโกไทย
 เงี้ยวคุมพวกเงี้ยวเข้ารบฆ่าฟันชาวหลวงฝ้ายสยามซึ่งรักษาราชการเมืองแพร์
 ยกไปกักตันทางเมืองนครลำพูนแห่งหนึ่ง ตันทางอุดรศักดิ์แห่งหนึ่งได้รับ
 กัยฝ้ายสยาม มิลเคอร์รายได้มาถึงเมืองแพร์ได้พร้อมด้วยเจ้านายเมืองแพร์
 ให้กองทัพฝ้าย สยามพักไว้ แลตั้งอยู่ ให้ห่างกอง เพื่อเขาจะ ได้เข้มแข็ง กัยพวก
 ตลาโกไทยเงี้ยวให้ระงับการไว้ ให้เรียบร้อย แลว่ากงซูลเมืองเชียงใหม่ ได้
 ไปเข้มแข็งกัยพวกเงี้ยว ซึ่งตั้งอยู่ลำพูนแลวการ อย่างโตเขาได้รับจกหมาย
 กงซูลเชียงใหม่แล้วเขาจะแจ้งมาให้ทราบ แลมีข้อความอีกหลายประการ
 กัยมิลเคอร์ราย ได้สำเนาจกหมาย ซึ่งมีเรียกพวก ตลาโกไทย ที่เขาพึงส่งมา

ฉบับหนึ่ง ใจความว่าพลกตลาโกไทยมาตั้งรบกับพวกอุตรดิตถ์ เวลานั้นจะ
 จะเป็นการฆ่าฟันกันตายทั้งสองฝ่าย มีสเคอร์รายจะพุกกัยฝ่ายสยามให้
 เรียบร้อย พวกเงี้ยวได้ทำลายสายโทรเลขให้ชำรุดเสียจึงต้องฆ่า ให้
 กตลาโกไทยจับคนเข้าไปหา มีสเคอร์รายที่เมืองแพร่ ๕ คน ๒ คน จะพุก
 กัยให้เข้าใจกับเห็นความตามกตลาโกไทยได้มีหนังสือถึงมีสเคอร์ราย ถึง
 เจ้าแพร่ว่าได้รบกับพวกฝ่ายสยาม แลพวกฝ่ายสยาม ได้ยกกำลังมาเพิ่มเติม
 หลายประการ มีสเคอร์รายได้ โทรเลขไปถึงกงสุลอังกฤษกรุงเทพฯ อีกฉบับ
 หนึ่งชี้แจงในการที่เกิดเหตุส่งโทรเลขที่อุตรดิตถ์ ในการที่มีสเคอร์รายมีเจต
 หมายมานี้ พระยาพิชัยมิได้ ใจวางใจตั้งมั่นรักษายอยู่เป็นการกวดขัน จะ
 ได้รื้ออนุญาตแลตามโทรเลขพระยาพิชัยครั้งนี้ เห็นด้วยเกล้าว่าเกรงจะเป็น
 กลจะควรประการใดแล้วแต่จะโปรด.

พระยาเทพาธิบดี แทน.

ที่ ๑๑๔ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

เห็นด้วยเกล้าว่าเป็นฤคยุฝน พลุไฟที่เห็นทางและเดินยามระมี
 ความลำบากเมื่อฝนตก จึงได้สั่งให้เมืองพิชัยยกช่อยอดกลานสองพันยอด
 เย็บเป็นเครื่องกันฝนจากพลไฟพอกันความลำบากจะได้มากให้เท่าไร จะ
 กราบทูลมาครั้งหลัง.

พระยาเทพาธิบดี แทน.

ที่ ๑๑๑/๖๘๒ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

๑. ใ้รับโทรเลขพระเสนาบดีที่ ๕ ว่า ใ้รับรายงานนายอำเภอ
เมืองตงทกตก้านทางใ้ห้องทอเขต เมืองตองว่าเวลานี้เงี้ยว มาจากเมืองตอง
แจ้งว่าเงี้ยวพบไทยแล้วใ้พ้นชวแลกกักก้านทาง ๔ ตำบล คือ ทคชยตองมา
เขตลำปางหนึ่งทอเขตเมืองแพร่หนึ่ง พงอชเขตอครทคทหนึ่งทงบ่อแก้วทอ
เขตสวรรคโลกหนึ่ง เงี้ยวถูกมาสลับคนทเมืองตองเข้าสมทบด้วยแลเงี้ยว
เชียงตุงหนนมาเสมอคนในเมืองตองอยู่ ในอำนาจเงี้ยว ทงสน ๕. มอง
หยุ่นพม่าซึ่งใ้ถรรษาอยู่ทสวรรคโลกมาแจ้งว่าเมื่อเดือนสิบศึกก่อน มอง
หยุ่นกับภรรยาแลลูกจ้างขึ้นไปทวงลูกหนทชานนำพรง ครนเดือนหกชนเก้า
คำศกน มองหยุ่นกลับมาถึงลำนาแม่จางกลางฆ่า พงเงี้ยว สองคน มาจาก
๕๔๕๑ (หลวงพระบาง) มองหยุ่นกับเงี้ยวใ้พักจากันแล้วเห็นหนึ่งลืออยู่
ในยามหนึ่งชอง มองหยุ่นจึงขอคุเห็นสวรรคโลกหลังชองว่าถึง ๒๒๒๕
(เจ้า) ๗๕๐๑ (เมือง) ๕๖๒๐ (ลำ) ๕๖๑๑ (ปาง) ๗๕๐๑ (เมือง)
๖๘๕๐ (แพร่) เป็น ๑๑๘๓๐ (อักษร) ๖๓๕๓ (ฝรั่ง) บรร (๔๑๒๔)
(ทศ) ๑๑๘๓๐ (อักษร) ๖๔๕๘ (พม่า) บรร ๔๑๒๔ (ทศ) หนึ่ง
แลเงี้ยวสองแจ้งว่าศกนจะท้ามาหากินยาก เพราะ ๒๒๒๕ (เจ้า)
๗๕๐๑ (เมือง) ๕๖๒๐ (ลำ) ๕๖๑๑ (ปาง) ๗๕๐๑ (เมือง) ๖๘๕๐
(แพร่) คชคคกบ ๖๓๕๔ (ฝรั่งเสส) เขาใจ ๑๒๒๘๖ (ออก) หาก
๓๕๖ (กรุง) ๑๐๕๑๒ (สยาม) มองหยุ่นจึงพูดห้ามว่าจะคชคคกบเจ้า

ทำไม จึงเชื่อว่าได้รับหนังสือมาแล้วก็ยอมเอาไปให้ถึงแล้วควรเข้าตัวก็เข้า
 ไม่ควรก็ไม่เข้าแล้วเงยวงสองคนก็นำหนังสือไป ๗๕๐๑ (เมือง) ๕๖๒๐
 (ลำ) ๕๖๑๑ (ปาง) ครั้นมองหุยนมาพักอยู่ที่บ้านปลัดอ้อภเภอดังใต้สหัส
 คินก็ทราบว่าเงยวงฆ่าข้าหลวงเมืองแพร่ตาย ได้บังคับให้หลวงไชยเสนาไป
 สอดแนมที่เมืองลองเพื่อสืบหาความจริงแจ้งในโทรเลขนั้นแล้ว ๓. เมื่อ
 ได้ทราบความอย่างไรจะกราบทูลให้ทรงทราบครั้งหลัง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ที่ ๑๐๓ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

ได้รับ โทรเลขเมืองพิชัยว่า นายถนอมฯ พนักงานโทรเลขเมืองพิชัย
 ว่านายถนอมฯ พนักงานโทรเลขนายบุญธรรม นายเท็กพนักงานป่าไม้เสก
 รอดมาแจ้งความมีความแปลกไปข้างว่า วันที่ ๒๕ ผู้ร้ายที่เมืองแพร่แล้ว
 เลยไปคืนนายจันทร์ในแขวงเมืองสอง คนไทยตายหลายคน ครั้นที่ ๒๖ พวก
 เงยวงจับนายแฉ่งผู้พปากยาหนึ่ง นายมนน้อยการหนึ่ง ยกกระเบียดศาลหนึ่ง
 ฆ่าเสีย แต่หลวงวิมลฯ ข้าหลวงผู้ช่วยหนีไปอาศัยอยู่ห่างขมเข้และนายห้าง
 ไม่อยู่หน้ากลัวจะไม่มี ใครช่วย แลเวลาปลัดมีพวกเงยวงในพื้นเมืองข้างมาแต่
 ोनข้างประมาณพันคนแล้วเจ้าแพร่เรียกนายแฉ่งเข้าให้เตรียมอาวุธขึ้น
 กระสุนดินดำไว้ต่อสู้กับพวกไทยแลนั่งกักทาง แก่นายถนอมฯ นายบุญธรรม

นายเด็ก ที่หนีมาได้หนี หนีไปทางอำเภอท่าปลา นายจิตรพิศได้ให้เงิน
คนละสี่บาทคนแรกส่งมาถึงพิชัย เรื่องนี้ต่อไปก็ความประการใดจะกราบทูล
มาให้ทรงทราบครั้งหลัง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ที่ ๕๕ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

ได้รับ โทรมเลขพระเสนาราชที่ ๓ ว่า นายร้อยตรี แสก กัญพล
ตำรวจ ๑๑ คนหนีกลับมาได้แจ้งว่าได้ไปตรวจพร้อมด้วยนายร้อยตรี ศาค
รวมตัวนายกัญพลตำรวจสี่คนไปถึงบ่อแก้ว เห็นเรือนงิ้ววงได้ประมาณ
แปดสิบหลัง ตรวจโดยคัดคนสี่ห้าคน คนไม่ชงของร้อยแล้วเลยไปตรวจถึง
บ้านแก่งใจ เมื่อวันที่ ๒๕ พบงิ้ววงสี่คนเข้าต่อสู้งิ้วยังตายสามคนหนีได้
หนึ่งคน แล้วนายร้อยตรีศาคกัญพลตำรวจไปบอกอำเภอเมืองแพร่ตรวจศัพ
ชนเวลาบ่ายไม่กลับมาจึงเลยไปตามถึงบ้านสุเมธ เห็นพวกงิ้ววงยืนอยู่บน
สนามเพลาะประมาณร้อยห้าสิบคน สนามเพลาะยาวประมาณแปดสิบบวาเศษ
ได้ยิงต่อสู้กัน พลตำรวจน้อยควักแทงหนีไป พวกงิ้ววงก็ได้ตามยิงฟันกัน
หนีมาได้สี่สองคนหลบไปห้าคน เข้าไปในเมืองแพร่สามคน ถ้าต่อไปได้
ความอย่างไร จึงจะขอมาให้ทราบครั้งหลัง.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ที่ ๕๘ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

ได้รับ โทรมเลขพิชัยว่าเมื่อวันที่ ๓ เดือนนี้ เวลาโมงเช้าพวกเงี้ยว
ซึ่งตั้งอยู่บนเขาประมาณ ๒๐ คน อ้อมเขาหลังค่ายก็ค่าย พระยาพิชัยต่อ
สู้กัน พระยาพิชัยฆ่าเงี้ยวตาย ๓ คน ตัดเสียไว้ที่ค่ายพวกเงี้ยวตาย
เงี้ยวแตกหนีไป ต่อไปได้ความประการโทรเลขกราบทูลตรงหลัง.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ที่ ๕๙ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

ได้รับ โทรมเลขพระยาพิชัยได้แต่งตั้งคนไปสืบข่าว ๔ พวก กลับมา
โคพวกหนึ่ง ว่าพอขึ้นไปถึงเขาพลึงพลึงต้อง . . . เส้นไปศาลเจ้าพวก
เงี้ยวก็ครุครวมเข้าไล่ฟัน คนที่ไปสืบก็หนีลงจากเขาได้สี่คนสามคนเตรียม
จะไปทางไหนไม่ทราบ พวกเงี้ยวเวลานั้นตั้งอยู่บนเขาพลึงแต่ระมากนั้นฮัย
เท่าโคประมาณไม่ถูก เห็นแต่วิ่งฮัยสนอยู่มาก เรื่องนี้เกล้าฯ จะให้มีโทรเลข
สั่งเตือนไปทุกกอง ถ้าจะแต่งตั้งคนเดินไปสืบข่าวคราวอย่าได้เกินทางหลวง
เป็นอันขาด แลส่งแรงไปต่าง ๆ ตามควร เมื่อได้ความอย่างไรขอ
ทูลหลัง.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ที่ ๕๒ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

ได้รับ โทรเลขพระเสนาราชตีมาจากทัพเมืองสวรรคโลก ว่าได้
 ทราบความจากหลวงชนะ ซึ่งผู้ว่าราชการเมืองสวรรคโลกให้ ไปสืบ ที่เมือง
 ลองว่าปลการว ๑๑ คน กับคนหาบ ๗ คน ไปถึงตำบลแคนแขวงเมืองแพร์
 เวลาพลค่ำพบเงี้ยว ๓ คนนอนอยู่ในกระท่อม ปลการวดถามไม่พูดแล้ว
 พวกเงี้ยวตรงเข้าฟันปลการวดถูกแขนสองแผล ปลการวดเอาขันธ์พวก
 เงี้ยวตายทั้ง ๓ คน แล้วว่าที่ร้อยตรีแสดช่วงให้ปลการวดถือหนังสือไปแจ้ง
 ท้องข้าหลวงผู้ว่าราชการเมืองแพร์ก็หายไป นายแสดจึงยกขามไปถึงบ้าน
 ลองเกรียงแขวงเมืองแพร์เวลา ๑ ทุ่ม พบพวกเงี้ยวประมาณร้อยคนมีอาวุธ
 พร้อมเก็นสวนทางมาแล้วพวกเงี้ยวก็พากันล้อมจับปลการวด ต่างต่อสู้ยิงกัน
 ประมาณครึ่งหนึ่ง พวกเงี้ยวฟันปลการวดตายหนึ่งคน ๆ หายของถูกขันธ์หนึ่ง
 คนแต่ไม่ตาย พวกปลการวดแสดหนีไปไม่ทราบว่าไปทางไหน อนึ่งทราบ
 ความจากขุนแม่ตงกรมการเมืองลับแลกับพวกรวมสี่คนมาแจ้งความว่าได้หนี
 จากพวกเงี้ยวซำคึกมาว่า เวลาพวกเงี้ยวเข้าปล้นเมืองแพร์นั้นพวก ๔ คน
 อยู่ในเมืองแพร์นั้นเข้าปล้นเวลาขำรุ่ง แลเป็นพวกเงี้ยวเมืองแพร์นั้นเองเป็น
 ทัวปล้นพระยาไชยบูรณ์และครอบครัวหนีมา ถึงห้องกาย ตามจับได้ทั้งครอบครัว
 แล้ว เอาไปฆ่าที่สระ ห้องเก่าตาย ทั้งหมดครอบครัว แลคนไทย ที่อยู่ใน
 เมืองแพร์ฆ่าตายข้าง หนีไปไคข้าง ที่หนีนั้นทราบว่าไปทางเมืองลำปาง
 พอฆ่าคน ๆ ไทยตายแล้วมันไป พากำขันธ์ ที่ว่าการ เอาเงินออกแล้ว เชิญเจ้า

ก็พร้อมมอบเงินให้ที่ศาลว่าการแลเก็บเข้าของไทยถึงสองวันจึงเสร็จ แล้ว
 ได้ฆ่าคุณแผลงกับพวกรวมสี่คนนั้นหนีมาทางเมืองล่อง แยกปลการวงเมือง
 สวรรคโลกอัครคิศักดิ์ไปตรวจบนนมนฆ่าตายหมด พระเสนาราชได้สั่งให้
 ผู้ว่าราชการเมืองสวรรคโลกขุดอัยคำไว้แล้ว และถามข่าวถึงเมืองล่องยัง
 ไม่ชอบแลพระเสนาราชกำลังจัดพลเป็นกอง ๆ ที่จะยกไปเมืองล่อง เมื่อยก
 เวลาโคระบอกมาให้ทราบ ข้าพระพุทธเจ้าได้สั่งให้รีบยกไป โดยเร็ว.

พระยาเทพาคิบัติ แทน

ที่ ๕๒/๕๘๖ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

ได้รับ โทรเลขเมืองพิษณุที่ ๕๓ ลงวันที่ ๒ เดือนนี้ว่า หลวง

จำ ณ นายสีลาหนิกกลับมาจากเมืองแพร่แจ้งความตอ้งกันว่า ๑. เกิดเหตุ

ที่เมืองแพร่ ครองน หวหน้า พวกเงี้ยวคือ ประกามงบี สังกหลวง เงี้ยว ๔๗๒๗

(หนาน) ๑๐๕๒๕ (เสนา) ๕๑๑๑ (ลาว) เมืองแพร่ซึ่งเป็นนักไทย

หนักคนนครแพร่อีกคนหนึ่งคุมพรรคพวกประมาณสามร้อยคนเข้าตีปล้นเมือง

แพร่ ๒. ในเวลาที่เหตุเกิดนายสีลาได้หนีไปชุ่มอยู่ที่เรือนนายร้อยของ

แสงเงี้ยวจนเวลาเย็นเห็นพวกเงี้ยวสี่คนมาที่ขานร้อยของแสง แล้วแบ่ง

เงินที่ปล้นได้ให้ร้อยของแสงสามสิบบาท ๓. แล้วพวกเงี้ยวสี่คนแจ้ง

ความกับร้อยของแสงว่าพากันปล้นได้ที่เค้าสนามหลวงแบ่งให้ ๒๒๒๕

(เจ้า) ๖๘๕๐ (แพร่) สี่หมื่นบาท ๒๒๒๕ (เจ้า) ๔๒๑๕ (บุ)

๔๖๐๖ (วี) หนึ่งถุง ๖๕๒๐ (พระ) ๗๘๐๑ (เมือง) ใ้หนึ่งถุง
 ๒๒๒๕ (เจ้า) น้อย ๑๑๑๑๖ (สวน) ๖๑๘๐ (ผู้) ๖๗๒๕ (พิ)
 ๗๒๖๕ (พาก) ๑๐๖๒ (ยา) หนึ่งถุง ๒๒๒๕ (เจ้า) ๘๕๖๓
 (ราชบุตร) หนึ่งถุง ๒๒๒๕ (เจ้า) ๘๕๗๗ (ราชวงศ์) หนึ่งถุง
 ๕. แล้วพวกเงี้ยวไค้กรา ๕๕๗๑ (ท่า) ๑๐๖๐๒ (สัตว์) ๑๐๖๒๒ (สา)
 ๕๑๕๓ (บาน) ๓๗๕๒ (ตัว) ๓๗๕๘ (ต่อ) ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๐
 (แพร์) แล ๒๒๒๕ (เจ้า) ๕๗๓๐ (นาย) ทั้งหลายที่พักพระยาไชย
 บุรณว่าถ้า ๕๓๓ (กองทัพ) ๕๕๕๕ (ไทย) ๘๑๑ (ขึ้นไป) ๓๕๖๖
 (ดี) ๗๐๒๘ (พวก) เงี้ยวๆ ๑๘๕๕ (จะ) ๕๗๕๕ (เป็น) ๕๓๓
 (กอง) ๕๖๕๓ (หน้า) ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๐ (แพร์) แล ๒๒๒๕
 (เจ้า) ๕๗๓๐ (นาย).

ที่ ๘๕ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

ตามโทรเลขที่ ๘๕ เรื่องพระยาพิชัยแต่งตั้งคนออกไปสืบเหตุการณ์
 นั้น บัดนี้ใครข โทรเลขว่าได้แต่งตั้งคนขึ้นไปตรวจจนเขาพลึงพบหนังสือที่ข
 ไว้ค้นไม่ขยขหนึ่ง พอคนสืบเขาขหนังสือขได้ขขึ้นขเพียงแกขแต่ก ๓ นข แต่
 ไม่ออกขั้ตรวจขใดขหนึ่งขชื่อว่า การขพวกเงี้ยวปล้นขครั้งน โดยขความ
 ข็ขครขอื่นขด้วย พระยาไชยบุรณ์ไม่ ให้พวกเงี้ยว ทำไร่นา ปลุกเรื่อน แลขระขต้อง
 ขระส่งขเงินขของขจริงขได้ขขพระยาไชยบุรณ์มาขฆ่าขเสีย กขได้ขขคนดาวขเดิน

ปลอมเข้ามาที่เขาพลึง ๑ คน ถ้ามได้ความว่าเป็นคนเจ้าสุริยะเมืองนพ
 เจ้าใจว่าลาวคนนั้นมาเที่ยวสืบความต่อไป เมื่อได้ความอย่างใดจะคอยให้
 ทราบครึ่งหลัง.

พระยาเทพาธิบดี แทน.

ที่ ๘๘ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

ตามโทรเลขที่พระยาพิชัยนังคนออกไปสืบที่เขาพลึงนั้น มีคน
 ได้ความว่าตำรวจภูธรพอไปถึงปางคา พบพวกเงี้ยวถึง ๑ นัค พสกการ
 ได้ต่อสู้กับพวกเงี้ยวหนีแตกกลับไปแลได้ยิงพวกเงี้ยวอยู่บนเขาพลึงมาก
 จึงได้ตั้งมั่นอยู่ป้องกันต่อไป เมื่อได้ความอย่างไรจะบอกให้ทราบภายหลัง.

พระยาเทพาธิบดี แทน.

ที่ ๘๙ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

วันนี้ได้ถามไปทางโทรศัพททราบว่า พระบริรักษ์ยกกำลังถึงสุครคค
 เวลาบ่าย ๔ โมง เกด้าได้โทรเลขเร่งให้พระบริรักษ์รีบยกไปช่วยพระยา
 พิชัยให้ทันทีที่เขาพลึงโดยเร็ว.

พระยาเทพาธิบดี แทน.

ที่ ๑๒๑ กราบทูล กรมหลวงดำรงฯ กรุงเทพฯ ฯ

วันที่ ๔ เวลาบ่าย ๓ โมง ใต้รับ โทรเลขพระยาบรมม มีข้อความ
 โทรเลขที่สืบเย็ดของบรมมออกมาเป็นความจริงหมด เพราะเส่มียนแขวงชน
 ยวมมาถึงน่าช้ำแรงกว่าการที่ ๖๑๔ (เกิด) นั้นเส่มียนแขวงเห็นด้วยคาคน
 เอง บรมจะชช ๖๖๗ (กำลัง) ขึ้นไป ๒๖๕๖ (ช่วย) โดยเร็ว แจ้งอยู่
 ในคำที่บรมมออกไปกระทรวงแล้ว การที่ระส่ง ๖๖๗ (กำลัง) เกล้า ได้
 จัดการเสร็จแล้วจะออกจากแพรววันที่ ๑๑๓๕๒ (ห้า) เกล้า ระส่งไปที่นคร
 รัศ ๔๐๘๘ (ทหาร) ๘๒๒๓ (บก) ขึ้นไป ๒๖๕๖ (ช่วย) อีกทางหนึ่ง
 แต่ ๔๐๘๘ (ทหาร) ประจำอยู่ที่แพรวเวลานัก ๔๕๕๑ (น้อย) เมื่อจะ
 มี ๑๑๔๕๑ (เหตุ) ๖๖๕ (กำเริบ) ๓๐๒๕ (ใหญ่) ขึ้น เกล้า ระ
 ๘๒๒๓ (บก) ๔๘๔๕ (หนุน) ขึ้นไป ๒๖๕๖ (ช่วย) ก็ยาก เพราะ
 แพรวเวลานักยัง ๕๕๕๒ (บันบัวน) อยู่ ๑๗๘๕ (เงี้ยว) ก็ยังมีมากเห็น
 ด้วยเกล้า ลำปางเวลานักไม่สำคัญอันไหนก็ได้ให้ ๗๗๔๑ (แม่ทัพ)
 ๑๑๗๒๘ (อนุชิต) ๑๒๘๐ (คุม) ๔๐๘๘ (ทหาร) ขึ้นไปรักษา
 ๒๗๑๕ (เชียงใหม่) ให้ ๖๕๒๐ (พระ) ๑๐๘๕๘ (สุรา) ๘๕๕๕
 (ฤทธิ) ยกขึ้นไปทั้ง ๕๓๐ (กอง) ๖๕๘๗ (พัน) จะเป็นประโยชน์
 ๖๖๗ (กำลัง) พาหนะเชียงใหม่ก็ยังบริบูรณ์จะจัดส่ง ๕๓๐ (กอง)
 ๖๕๘๗ (พัน) ขึ้นไปได้โดยเร็ว กำลัง ๖๘๕๑ (แพรว) เวลานั้นทั้งข้าง
 ไคต่างแลคนก็ได้ ๑๑๘๕ (ความ) ๕๓๔๐ (บอบช้ำ) มาก คำที่

กราบทูลขึ้น ถ้ำทรงเห็นด้วย ก็ขอให้รับสั่ง บงกช ๑๑๗๒๘ (อนุชิต)
 ๗๗๔๑ (แม่ทัพ) ขึ้นไป โดยเร็วในทันทีที่ได้รับ โทรเลขเจ้าน่านขอให้ยก
 กองทหารขึ้นไป ๓๕๖๖ (ตี) ๑๗๘๕ (เงี้ยว) ที่ ๒๗๐๗ (เชียง)
 ๑๕๓๕ (คำ) ที่เที่ยว เกล้า เห็นชอบด้วยได้เปลี่ยนคำสั่งที่เมืองสองให้ม
 ทหารอยู่ ๑๑๐๖๘ (สอง) ๕๔๐๗ (โหล) ที่สะเขียกให้มทหารอีก
 ๑๑๐๖๘ (สอง) ๕๔๑๗ (โหล) คอยเหตุการณ์ ให้พระยาทศกรคม ๕๓๐
 (กอง) ๖๕๘๗ (พัน) เลยไป ๓๕๖๖ (ตี) ๑๗๘๕ (เงี้ยว) ที่
 ๒๗๐๗ (เชียง) ๑๕๓๕ (คำ) ๕๗๔๖ (ปั่นเมาเซอ) ๘๘๐๔ (ร้อย)
 ยอกให้พระยาทศกรเขาขึ้นไปด้วย เกล้า จะสั่งให้เมืองน่านจัตคน ๘๘๐๔
 (ร้อย) หนึ่งส่งไปให้พระยาทศกรฝึกหัด ถ้าเห็นการเล็กน้อยให้มอขึ้น
 กลัษนารักษาเมือง ถ้าเป็นการใหญ่ก็ให้ ๑๑๐๑๖ (สมทบ) เข้าเป็น
 ๖๖๗ (กำลัง) ๕๓๐ (กอง) ๖๕๘๗ (พัน) ยกไป เห็นด้วยเกล้าฯ ว่า
 กองพระยาทศกรขึ้นไปข้าง ๒๗๐๗ (เชียง) ๑๕๓๕ (คำ) กองพระสุร
 ฤทธิยกขึ้นไปทาง ๒๗๑๕ (เชียงใหม่) ต่าง ๓๕๖๖ (ตี) ขนายเข้ามา
 ทวาดเงี้ยวคนร้ายเลียบลักพกก็เห็นจะส่งลงได้.

สุจริตกิติ.

ที่ ๕๘ กราบทูล กรมหลวงดำรงฯ กรุงเทพฯฯ

วันนเกล้าฯ ไต่เรียก ๖๕๕๒ (พระยา) ๑๐๑๕ (เขื่อน) นาย

แคว้นเก่าเมืองชองมาถามปากคำ ๖๕๕๒ (พระยา) ๑๐๑๕ (เขื่อน)
 คนนี้ เก็บคนทั้ง ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๐ (แพร์) นัยถือไว้วางใจ สังกต
 กิริยาเป็นอยู่ ใหญ่แลหน้าตาก็คงเป็นคนชช พระยาพิชัยโคชแรงแลวถามปาก
 คำ ๖๕๕๒ (พระยา) ๑๐๑๕ (เขื่อน) ได้ให้การโคชของอาทาคณานแจ้ง
 อยู่ในคำ ๖๕๕๒ (พระยา) ๑๐๑๕ (เขื่อน) แลคำที่เกล้า: กล่าวว่าได้
 ทราบก่อนหน้าที่เกิดเหตุในเคื่อนหนึ่งไกลกษคำให้การย้ายสั่ง การซึ่ง
 เกล้า: ได้คิดส่งมาถวายต่อไปนี้ ๖๕๕๒ (พระยา) ๑๐๑๕ (เขื่อน) ครั้นให้
 การว่าเดิม ๕๓๘ (ก่อน) เียงวเขาคเมืองแพร์สักเคื่อนเคช ข้าพเจ้าเข้า
 ไปในคัม ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๐ (แพร์) ได้ชื้อยามาให้ ๒๒๒๕ (เจ้า)
 ๖๘๕๐ (แพร์) เป็นราคายเงินยี่สิบบาท ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๐ (แพร์)
 ได้พูดให้ข้าพเจ้าฟังว่า ๖๕๕๒ (พระยา) ๑๐๑๕ (เขื่อน) รั้วใหม่
 ๖๘๕๐ (เมืองแพร์) ท่อไปจะไม่มีเป็น ๕๖๕ (ของ) ๔๔๕๕ (ไทย)
 นานเท่าใด ระวังเป็นเมือง ๕๖๕ (ของ) ๑๗๕๕ (เงี้ยว) ข้าพเจ้าตอบ
 ว่าข้าพเจ้าไม่รู้ แล ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๐ (แพร์) ได้เล่าให้ข้าพเจ้า
 ฟังต่อไปว่า ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๐ (แพร์) ระวังให้ ๖๔๘๑ (พระ) ๒๔๘
 (กา) ๗๘๓๑ (มอง) ๑๐๑๕๓ (สระ) ๕๐๘๖ (ลา) ๕๘๗๖ (โป)
 ๒๕๕๘ (ไชย) ซึ่งเห็นหัวหน้าเงี้ยว ๕๓๑๘ (บ่อ) ๔๕๖ (แก้ว) เข้ามา
 ที่ยลันนครแพร์ พวกเงี้ยวคงระบ ๑๓๕๐ (คน) ๔๔๕๕ (ไทย) ข้าเลี้ยง
 ทมต คงระไม่เหลือเลย แต่ ๖๔๘๑ (พระ) ๒๔๘ (กา) ๗๘๓๑ (มอง)

๑๐๑๕๓ (สระ) ๕๐๘๖ (ลา) ๕๘๗๖ (โป) ๒๕๔๘ (ไชย) ๑๘๘๘
 (จะยก) ๑๐๕๖ (เข้า) ๓๕๖๖ (ตี) ๗๕๐๑ (เมือง) ๖๘๕๐
 (แพร์) เมื่อไทยยังไม่กำหนด ถ้าจะให้ ๖๕๘๑ (พระ) ๒๕๘ (กา)
 ๗๘๓๑ (มอง) ๑๐๑๕๓ (สระ) ๕๐๘๖ (ลา) ๕๘๗๖ (โป)
 ๒๕๔๘ (ไชย) ยกเข้าตีเมืองแพร์วันใด จะให้มีหนังสือไปนิต ๖๕๘๑
 (พระ) ๒๕๘ (กา) ๗๘๓๑ (มอง) ๑๐๑๕๓ (สระ) ๕๐๘๖ (ลา)
 ๕๘๖๗ (โป) ๒๕๔๘ (ไชย) ให้ทราบแล้ว ๒๒๒๕ (เข้า) ๑๘๕๐
 (แพร์) ไก่ส่งเข้าพเจ้าว่า เมื่อออก ๕๕๕๗ (นอก) ๘๕๕๔ (ราชการ)
 แล้ว ๘๐๑๒ (อย่า) ๗๕๕๕ (มา) เทียมกระกระวุ่นวาย ทำราชการ
 กับ ๕๕๕๕ (ไทย) เมื่อเงี้ยวมัน ๑๐๕๖ (เข้า) ๓๕๖๖ (ตี) บาง
 ที่จะถูกขึ้นเข้าจะตาย ๑๑๑๕๗ (เสีย) ๖๐๕๖ (เปล่า) ผู้ที่ ๘๘๕๒
 (ร่วมคิด) ให้เงี้ยว ๑๐๕๖ (เข้า) ๓๕๖๖ (ตี) ๕๘๕๖ (ปล้น)
 เมืองแพร์ คราวนี้ ๒๒๒๕ (เข้า) ๘๕๕๐ (หลวง) บชกกับเข้าพเจ้าว่า
 ๖๕๕๒ (พระยา) ๘๕๖๓ (ราชบุตร) ๖๕๒๐ (พระ) ๒๗๖๒ (ไชย)
 ๑๐๕๗๔ (สงคราม) ๖๕๒๐ (พระ) ๗๕๐๑ (เมือง) ๘๕๕๘
 (ราชา) เป็นผู้ร่วมคิดด้วย เมื่อเข้าพเจ้าไปหา ๒๒๒๕ (เข้า) ๖๘๕๐
 (แพร์) เข้าพเจ้าเห็น ๖๕๒๐ (พระ) ๒๗๖๒ (ไชย) ๑๐๕๗๔
 (สงคราม) ๖๕๒๐ (พระ) ๑๕๓๕ (กำ) ๕๑๗๖ (ลือ) นั่งอยู่กับ

๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๐ (แพร์) ทนนทวย แต่ ๒๒๒๕ (เจ้า)
 ๖๘๕๐ (แพร์) ได้พูดกับข้าพเจ้าสักสองสองสามคำ ๖๕๒๐ (พระ)
 ๒๗๖๒ (ไชย) ๑๐๕๗๔ (สงคราม) ๖๕๒๐ (พระ) ๑๔๓๔ (คำ)
 ๕๑๗๖ (ลือ) ก็ถูกไปเสีย แล้ว ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๐ (แพร์) ได้
 กำชับข้าพเจ้าว่า ๘๐๑๒ (อย่า) ให้พูดให้ผู้ใดรู้ ให้ ๕๘๖๒ (ปก)
 ๕๖๗๖ (ปิด) ความเสีย แล้วข้าพเจ้าก็ลา ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๐
 (แพร์) ออกมาจาก ๕๑๖๔ (บ้าน) แวะขึ้นไปหา ๑๕๕๒ (พระยา)
 ๘๕๖๓ (ราชบุตร) ที่บ้าน ๖๕๕๒ (พระยา) ๘๕๖๓ (ราชบุตร)
 ๖๕๕๒ (พระยา) ๘๕๖๓ (ราชบุตร) เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่าเมืองแพร์นี้
 ๗๕๒๕ (ไม้) ๒๕๑๗ (ข้า) นัก คงจะเป็น ๗๕๐๑ (เมือง) ๕๖๕
 (ของ) ๑๗๘๕ (เงี้ยว) เพราะพวกเงี้ยวจะยกเข้ามาคือ ข้าพเจ้าจึงถาม
 ๖๕๕๒ (พระยา) ๘๕๖๓ (ราชบุตร) ว่าพวกเงี้ยวจะยกเข้ามาคือเมื่อใด
 ๖๕๕๒ (พระยา) ๘๕๖๓ (ราชบุตร) ตอบข้าพเจ้าว่าไม่ช้านักในแกลง
 หรือแกลงหน้า ถ้าเงี้ยวจะ ๘๒๒๓ (ยก) ๑๐๖๔ (เข้ามา) ๓๕๖๖
 (ดี) เมืองแพร์เมื่อใดจะยกยู่เกิด แล้วข้าพเจ้าก็ลา ๖๕๒๒ (พระยา)
 ๘๕๖๓ (ราชบุตร) กลับไปบ้านข้าพเจ้า ครั้นต่อมาเมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม
 คศ ๑๒๑ ทรงยกขบวนแรมเขาค่า เเคอนลับเหนือ เวลาเย็นจวนจะพลบค่ำ
 ข้าพเจ้าก็าลงลงไปมคมมาที่ ไค่ถนนเรือนข้าพเจ้า ในทันใดนั้นข้าพเจ้าได้
 ยืนเสียดบ้นคางขนสองนัค ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเป็นเสียงประทักษิ ข้าพเจ้านัก

ในใจว่าห้ามไม่ให้ทุกประทัดแล้วใครบงอาจมาคุก อีกสักครู่หนึ่งไต่ย็น
 เสียงขลุ่ยดังอีกหลายน้ด ข้าพเจ้าเห็นชาวบ้านแตกค่นมาทางบ้านข้าพเจ้า ๆ
 จึงถามว่าพวกค่นแตกค่นอะไรกัน พวกชาวบ้านบอกข้าพเจ้าว่า พวกเงี้ยว
 เขามาค่นปล้นทว่าการแขวงเมืองซอง สักครู่หนึ่งพวกเงี้ยวค่นไปย่นเรือน
 ข้าพเจ้าสามค่น ข้าพเจ้าไม่รุกชอแลจำหน้ากไม่ค่น แล้วเงี้ยวสามค่นมัน
 พุดว่าค่นค่นปล้น ทว่าการแขวงสนุกแท้ ๆ คนไทยมันหนีไปไหน เสียหมก
 ข้าพเจ้าค่นยว่าไม่ทราบวาค่นหนีไป ทางไหนเพราะ ค่นยข้าพเจ้า ค่นลาออกนออก
 ราชการเสียแล้ว เงี้ยวสามค่นมันพุดกับข้าพเจ้าว่าขอเงิน ๑๕ บาทจะให้
 ไหม ข้าพเจ้าค่นยว่าค่นได้ แล้วข้าพเจ้าก็หียเอาเงิน ๑๕ บาทมาให้ พวก
 เงี้ยวสามค่นกลงจากเรือนข้าพเจ้าไป แล้วพวกผู้ร้ายเงี้ยวค่นรองเวียกนาย
 แคว้นแก่บ้านประชุมท่วค่นเสียว ค่นใช้ให้ ๔๕๕๑ (น้อย) ๑๑๖๕๐ (อะ)
 ๗๒๗๐ (ภี) ๕๕๕๕ (วงษ์) กบ ๑๑๕๖๓ (อ้าย) ๕๕๕๓ (บั้น)
 นายแคว้นมาชอข่มม้าข้าพเจ้าทุกก็ให้ไปแล้วข้าพเจ้าค่นตาม ๔๕๕๑ (น้อย)
 ๑๑๖๕๐ (อะ) ๗๒๗๐ (ภี) ๕๕๕๕ (วงษ์) กบ ๑๑๕๖๓ (อ้าย)
 ๕๕๕๓ (บั้น) ไปท่วค่นเสียว เห็นเงี้ยวแลนนายแคว้นแก่บ้านประชุมค่นเป็น
 ชันมาก ในค่นค่น ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) ค่นตามแสน
 พรมนายแคว้นบ้านกลางวาค่นคนไทยค่นหนีไปชอนอยู่บ้านแสนพรมไม่ใช้หรือ
 แสนพรมค่นยว่าไม่มี ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) เงี้ยวค่นตาม
 แสนพรมค่นยว่า แสนพรมจะเป็นพวกเงี้ยวหรือพวกไทย แสนพรมค่นยว่า

จะเห็นพวกเงี้ยวหรือพวกไทย บอกยังไม่ได้ เพราะยังไม่ได้เห็น ๑๑๘๘๗
 (อาญา) ๒๒๒๕ (เจ้า) ๕๔๕๐ (หลวง) ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔
 (แสง) พูกว่า^๕กับและ^๕เย็น ๒๒๒๕ (เจ้า) ๕๔๕๐ (หลวง) เพราะ
 ๒๒๒๕ (เจ้า) ๕๔๕๐ (หลวง) กับ ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง)
 ไททำ ๔๖๓๕ (หนังสือ) ๑๐๕๕๔ (สัญญา) ๓๗๕๘ (ต่อ) กัน
 ไว้แล้ว ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) จึงสั่งให้แสนพรมนำทาง
 ไปหาคนไทย แสนพรมก็นำ ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) แลพวก
 ไป พอถึงหน้าประตูวัด ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) ก็เอาขึ้นยิง
 แสนพรม^๕ที่หนึ่ง แสนพรม^๕ล้มลง พวกเงี้ยวก็ช่วยกันฟันแสนพรมขาดใจ
 ทาย แล้ว ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) ก็กลับเข้ามาในวัดพูกว่า
 เทียวหาคนไทยไม่ได้ ชำคนเมืองเขาถูกขี้เสี้ยคนหนึ่ง พวกเงี้ยวก็ไต่เกรียว
 กราวออกจากวัดไป ข้าพเจ้าประมาณดูพวกเงี้ยวสักสามสี่หกสามสี่เจ็ด
 คน ภายหลังอยู่ประมาณสี่กิโลวัน ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง)
 ๒๓๐ (กับ) เงี้ยวสามคนได้ ไปที่บ้านข้าพเจ้าถามข้าพเจ้าว่านายแคว้น
 นายหลักไปไหนหมด ข้าพเจ้าตอบว่านายแคว้นนายหลักอยู่บ้านเขา^๕ทาง^๕นั้น
 ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) สั่งข้าพเจ้าไปเรียกนายหลักนายแคว้น
 มาประชุมกัน^๕ที่นั้น ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) ได้ ๓๕๔๖ (ถือ)
 ๑๑๘๘๗ (อาญา) ๗๔๕๕ (มา) ถ้าผู้ใดขัดขึ้นก็จะฆ่าเสีย ข้าพเจ้าตอบ
 ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) ว่า ข้ามาประชุมกันที่บ้านข้าพเจ้าเลย

เพราะข้าพเจ้าไม่ ใ้ใช้เป็นนายแคว้นหรือนายหลัก ถ้าให้ตีไปประชุมกันที่ว่าการแขวงเห็นจะดีกว่า ในทันใดนั้น ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) ก็ถูกจากเรือนข้าพเจ้า ไปอยู่ที่ โรงพัก ตำรวจภูธร แล้วข้าพเจ้า ใ้ให้ ๑๑๕๖๓ (อ้าย) ๖๕๓๕ (พรมมา) ๑๐๖๕๒ (สำรวด) ไปบอกนายแคว้นแล่นายหลักตามคำ ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) สั่ง ข้าพเจ้า ก็ไปที่ โรงพักพลตำรวจภูธรพร้อมด้วยนายแคว้นแล่นายหลัก ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) ใ้พูดว่า ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) ใ้รับ ๑๖๒๘ (คำสั่ง) ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๑๘๐ (ผู้) ๑๔๑๐ (ครอง) ๔๕๕๗ (นคร) ๖๘๕๑ (แพร์) นอกจาก ๑๑๘๘๗ (อาญา) ว่าให้นายแคว้นแล่นายหลัก ๘๑๖๖ (อยู่) ๕๐๒๐ (ใน) บังคับ ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) ถ้าผู้ใดไม่ฟังบังคับบัญชา ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) ก็ให้ ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) ฆ่าเสียแล้ว ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) ก็สั่ง ๑๑๘๘๗ (อาญา) ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๑๘๐ (ผู้) ๑๔๑๐ (ครอง) ๔๕๕๗ (นคร) ๖๘๕๑ (แพร์) ใ้ข้าพเจ้าดู ครนข้าพเจ้าเห็นแล้วอดเกยรภษาไว้ แล้ว ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) ใ้สั่งข้าพเจ้าแล่นายแคว้นนายหลักว่า เวลานี้คำเสียแล้วจะไปเที่ยวสืบเสาะหาคนไทยไปฆ่าเห็นจะไม่ทันค้อเวลา พรงุนกันข้ามแล้ว ใ้พากันมาที่ โรงพัก ตำรวจใหม่จะได้พากันไปเที่ยวสืบเสาะหาคนไทย ข้าพเจ้านายแคว้นแล่นายหลักก็พากันกลับมาบ้าน ครน รุ่งเช้ากินข้าว

แล้วยกชวณกันมาหา ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) อีกตามคำสั่ง
 ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) เพราะเกรง ๑๑๘๘๗ (อาญา)
 ๒๒๒๕ (เจ้า) ๕๕๕๐ (หลวง) ครั้นพากันมาหาพร้อมแล้ว ๒๑๖๔ (จอง)
 ๑๐๕๕๔ (แสง) สั่งให้ข้าพเจ้าไปทูล ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔
 (แสง) ข้าพเจ้าทูลว่าเห็นจะไปไม่ได้ เพราะแก่เฒ่าแล้วขอให้คนอื่นที่
 เขาหนุ่มไปเถิก ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) จึงได้เรียก ๔๕๕๑
 (น้อย) ๑๑๖๕๐ (อะ) ๖๖๕๑ (ภี) ๕๕๕๕ (วงษ์) นายหลักกัษ
 ๔๗๒๗ (นาน) ๗๓๕๕ (มณี) ๕๖๗๒ (วัน) นายหลักลูกบ้าน
 ประมาณสี่สิบห้าสิบคนไปทูล ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) ทาง
 บ้านเตาปูน ครั้นเวลาได้ห้าโมงก็พากันกลับมาบอกข้าพเจ้าว่าไปเที่ยวหา
 คนไทยไม่พบ พรุ่งนี้จะไปเที่ยวหาใหม่ ครั้นรุ่งเช้าพวกนายหลักแลแก่บ้าน
 ก็พากันไปทูล ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) อีก เกิดจากโรงพัก
 ประมาณยี่สิบวาเศษ ข้าพเจ้าเห็น ๑๑๕๖๓ (อ้าย) ๓๔๗๓ (ตัน)
 ๓๐๗๗ (ตัน) ๑๑๕๖๓ (อ้าย) ๓๕๐๓ (ภา) นักโทษเก่าไต่มานำ
 ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) ไปเที่ยวสี่หากคนไทยทางลำแม่น้ำยม
 รวมทั้งนายหลักแลลูกบ้านประมาณสี่ห้าสิบหกสิบคน ครั้นเวลาบ่ายประ
 มาณสี่ห้า โมงเศษ ข้าพเจ้าเห็น ๑๒๓๕๐ (อำแดง) ๑๑๕๖๓
 (หอม) ๗๒๒๕ (เฟิน) ๔๗๓๐ (นาย) ๑๕๐๕ (จัน) ผู้แทน
 นายแก้วนเคินคาม ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) มาถึงหน้าบ้าน

ข้าพเจ้า ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) รั้งบอกข้าพเจ้าว่าจับ
 ๔๗๓๐ (นาย) ๑๕๐๘ (จัน) ไข่น้ำเสียแล้วที่ริมแม่น้ำ ๘๒๒๒ (ยม)
 รุ่งชนอกวันหนึ่ง ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) ก็ย่นายหัตถ์ถูกข้าน
 พากันไปเที่ยวหา ๑๓๔๐ (คน) ๔๔๕๕ (ไทย) อีก พอเวลาบ่าย
 ประมาณสัก ๔ โมงเย็น ข้าพเจ้าเห็น ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง)
 ๑๕๔๐ (จับ) ๔๗๓๐ (นาย) ๔๔๑๕ (เที่ยง) ซึ่งอยู่ด้วยกันกับ
 ๔๗๓๐ (นาย) ๑๕๐๘ (จัน) ผู้แทนนายแก้วนมาลงหน้าบ้านข้าพเจ้า
 ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) สั่งให้เอา ๔๗๓๐ (นาย) ๔๔๑๕
 (เที่ยง) ไปฆ่าเสีย ข้าพเจ้าพูดว่าอย่าฆ่าเลย เพราะยังเห็นเด็กอยู่ไม่รู้
 จักอะไร ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) ตอบว่า ถ้าข้าพเจ้าชอบแล้ว
 จะยกให้จะเอาไปไว้ไซ้ที่ขาน ๕. ๕ ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔
 (แสง) ก็พวกเงี้ยวก็พากันกลับมาเมืองแพร่ พวกเงี้ยวที่ไปตีปล้นเมือง
 ของข้าพเจ้ารู้จักชื่อแต่ ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๔ (แสง) ผู้เคี้ยว
 นอกจากนั้นข้าพเจ้าไม่รู้จักชื่อแต่จำหน้าได้ ต่อมาข้าพเจ้าได้เกณฑ์เอา
 ๑๐๗๒ (ข้าวสาร) ๕๑๔๖ (บ้าน) ๘๕๕๖ (ละ) ๗๖๔๐ (หมื่น)
 คามหนึ่งสี่ ๑๑๘๕๗ (อาญา) รวมข้าวสารได้สองล้านเจ็ดแสนหกหมื่น
 แปดพัน ข้าพเจ้าได้เกณฑ์ลูกข้านมาส่งยัง ๕๑๔๖ (บ้าน) ๒๒๒๕
 (เจ้า) ๔๕๕๗ (นคร) ๖๘๕๐ (แพร่) ตั้งแต่เงี้ยวเข้าตีปล้นเมืองแพร่
 ข้าพเจ้าไม่ได้อาณาเมืองแพร่เลยเป็นความสัสที่ยังคงมี เห็น ๖๔๘๑ (พะ)

๕๐๐๖ (ญา) ๑๐๑๕ (เขื่อน) ทอขคำตามต่อไปว่าขึ้นหลวงห้ากระบอก
 กัญชุกขึ้นแปดสิบห้า น้ำ ๔๗๓๐ (นาย) ๑๕๐๘ (จัน) หนึ่งน้ำ ข้าพเจ้า
 ไล่ปาก ๖๕๕๒ (พระยา) ๘๕๗๗ (ราชวงษ์) มาสังกัด ๕๑๔๖ (บ้าน)
 ๕๕๕๐ (หลวง) ๗๕๕๘ (เมื่อ) ๖๕๕๒ (พระยา) ๘๕๗๗ (ราชวงษ์)
 กลับมาจากข้า ไม่พร้อมกั้มิสเตอร์ Fenger สำนานาตญาที่คุมหลวง
 วันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๑๒๑ ๑๑๘๘๗ (อาญา) ๖๕๕๕ (พ่อ) ๒๒๒๕
 (เจ้า) ฤๅณาไปถึง ๖๕๕๒ (พระยา) ๑๐๑๕ (เขื่อน) ขึ้นเมืองของ
 ถ้ำหิน ๑๑๘๘๗ (อาญา) พระองค์เราแล้วให้ ๖๕๕๒ (พระยา)
 ๑๐๑๕ (เขื่อน) ใต้เรียกของพวกราษฎรที่ตนแตกหนีไปจากบ้านช่องนั้น
 ให้กลับคืนมาอยู่บ้านตามเดิม แลให้ไปส่งนายร้อย ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๕
 (แสง) (๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๕) (แสง) ะไปทางใต้ให้ไปส่งอย่าได้
 ชักขึ้นกับหนึ่งให้เกณฑ์ทุกหลกทุกแคว้นให้คำข่าวสารตกเขาเวียนไหน หมั้น
 หนึ่งให้ ๖๕๕๒ (พระยา) ๑๐๑๕ (เขื่อน) เกณฑ์คนหาขนแลนาย
 คุมๆ เขามาสังกัดเวียงอย่าให้พันเกินนั้นด้วยเป็นอันขาดแลให้ค้นทั้งหลายทำไร
 ณาไปเลิก อย่าต้นทกใจ ๓๖๕๘ (แต่) ๖๑๘๐ (ผู้) ๑๘๕๕ (จะ)
 ๕๐๓๑ (ท่า) นายร้อย ๒๑๖๔ (จอง) ๑๐๕๕๕ (แสง) นั้นให้ผู้หนึ่ง
 ผู้ไคน่าไปก็ได้ ส่วนตัว ๖๕๕๒ (พระยา) ๑๐๑๕ (เขื่อน) ให้ได้เร่ง
 กัญชาน้ำให้เร็วๆ ใต้เซ็นชื่อประทับตราเป็นสำคัญ ๖๖๘๘ (พิริย)
 ๕๒๕๘ (เทพ) ๕๕๕๕ (วงษ์) แลมีสลักหลังว่าควย ๕๓๒๒ (บ้น)

๕๕๕๐ (หลวง) นั้น ไครเก็บไปที่ไหนให้ ๖๕๕๒ (พระยา) ๑๐๑๕ (เขื่อน) เก็บเขามาส่งทั้ง ๕๒๕๑ (ลูก) ๕๓๒๓ (บัน) ก็ให้เขามาเลี้ยง.

สุรศักดิ์.

ที่ ๑๒๕ กรมทูล กรมหลวงดำรงฯ กรุงเทพฯ

โทรเลขที่ ๑๐๑ รัยแล้ว เวียงจันทน์ เชียงใหม่ เกด้า ไครสุกของแต่
ขึ้นมาถึงเมืองแพร่แล้ว เห็นว่ายังจะต้องปรายปรามอยู่ช้านาน เพราะ
ความศึกเงี้ยวเกิดช่นนี้ ไม่ใช่แต่วันหนึ่งสองวัน คิดมาส่งขแล้ว เงี้ยวที่
หนีไปเวลานั้นเกด้า ก็คิดว่าจะเข้าไปตั้งมั่นอยู่ในเขต ๖๓๕๕ (ฝรั่งเศส)
เพราะ ๖๓๕๕ (ฝรั่งเศส) เป็นเพื่อนกยเงี้ยว แลพงบุญเงี้ยว ในส่วน
เมืองท่าบ่อนี้ เกด้า ก็ไครกำชัยพระยาบรมไว้มั่งแรงแล้ว เวลานี้เจ้า
นครน่านมีความเสียใจมาก เพราะรักรักมาพระราชอาณาเขตให้สงบไม่ได้ทั้ง
๕๒๐๘ (บุตร) ๑๐๒๗ (เขย) ๑๖๕๕ (เงี้ยว) ก็ ๑๖๕๖ (ฆ่า) ๓๕๓๓
(ตาย) บุตรภริ ๑๖๕๕ (เงี้ยว) ก็ ๑๕๕๐ (จับ) ๖๐๑๕ (ไป) เวลา
บ่ายหนึ่งโมง วันนั้นพระยาทิศกรไต่ยกออกจากเมืองแพร่ เกด้า ไครมี
คำสั่งให้ยกตรงไป ๒๗๐๗ (เขย) ๑๕๓๕ (กำ) ที่เกี้ยว ให้จัดทหาร
๑๑๐๖๘ (สอง) ๕๕๐๗ (โหล) กุมขื่น ๕๕๐๕ (ร้อย) บอกไปสั่งให้
เมื่องน่าน ทหารที่กุมขื่นให้ช่วยรักษาเมื่องน่าน แลฝึกหัดคนที่ติดปืนด้วย.

สุรศักดิ์.

ที่ ๑๓๓ กราบทูล กรมหลวงดำรงฯ กรุงเทพ ฯ

วันที่ ๗ บ่าย ๕ โมง เกล้าไกรร้องบอกพระยาบรมความว่า รongแขวง
 หนีมาจากเชียงคำ แต่ นายแขวงจะขึ้นประการใดไม่ทราบ แลว่า ๑๗๕๕
 (เงี้ยว) มาจาก ๒๗๐๕ (เชียงของ) มีกำลังประมาณ ๑๐๘๑๓ (สี่)
 ๑๑๓๕๒ (ห้า) ๘๘๑๔ (ร้อย) คน เป็นพวกเงี้ยวหนีไปจากแพร์ ลำปาง
 แลตั้งเงี้ยว ๖๓๕๕ (ฝรั่งเศส) ประสมที่ ๒๗๐๕ (เชียงของ) มีค่าย
 ๖๓๕๕ (ฝรั่งเศส) ตั้งอยู่หน้า ๒๗๐๕ (เชียงของ) เลียงเงี้ยว ๑๐๘๑๓
 (สี่) ๑๑๓๕๒ (ห้า) ๘๘๐๔ (ร้อย) สำหรับเที่ยวตีปล้น ๕๑๓๖
 (บางม) ฝ่ายเหนือ ๑๐๘๐๗ (สิบสองปันนา) ในเหตุครั้งนี้ ๕๓๕๕
 (ฝรั่งเศส) จะเป็นกำลังแลหัวเมืองฝ่ายเหนือใน ๘๐๕๕ (ยี่สิบ) ๑๑๓๕๒
 (ห้า) ๑๒๓๕ (ก็) โส่แล่เตอมาพวกเงี้ยวเป็นใจทงนั้น ขรมจักเจ้า
 ราชวงศ์เป็นแม่กองปราบปรามพวกผู้ร้ายอีกทางหนึ่งขึ้นทาง ๓๒๕๖ (คอย)
 ๕๐๕ (ภู) ทว่าการจะระเบี่ยยไ้เห็นจะนาน เกรงพวกเงี้ยวจะขึ้น ๒๗๐๕
 (เชียงของ) อีกต่อไป ถ้าไม่กองทหารประจำรักษาการ การร้ายแรงเช่น
 นี้คงจะไม่หยุด เพราะฉะนั้นขออนุญาตให้กองทหารจัดการสงบแล้ว ให้อยู่
 ประจำรักษาราชนครก่อนกว่านครนั้นจะจัดให้กำลังขึ้นไปรักษาราชนครต่อ
 ไป เช่นขรมชาติเรื่อง ๖๓๕๕ (ฝรั่งเศส) ที่เข้ามาเถียว เกล้าไ้กราบ
 ทูลความเห็นในฉบบที่ ๑๓๒ แลวเมื่อนั้น น้อยโส่เป็นพ่อควไม่อยู่กบน้อย
 บุญลงเมืองคำ ไ้มาให้การว่าเมื่อก่อนหน้าเงี้ยวเข้าตีเมืองแพร์สทาวน

น้อยโลได้ไปพบกับที่ว่างอ่อนที่วัดน้อยเมืองสวรรคโลก ที่ว่างอ่อนว่า ๒๒๒๕
(เจ้า) ๑๖๕๔ (เหม่ง) ๓๖๑ (กุน) ได้มีหนังสือมาแล้ว แลว่า
๒๒๒๕ (เจ้า) ๑๖๕๔ (เหม่ง) ๓๖๑ (กุน) กัณฑ์ ๔๖๔ (กงสุต)
๖๓๕๕ (ฝรั่งเศส) แต่ไม่ทราบที่ ๔๖๕ (กงสุต) โทน เพราะไม่ไ้ชัก
ตามต่อไปเมื่อเกล้าไ้ยื่นทงนั้นก็มีความสะทึงใจเกรงว่า ๖๓๕๕ (ฝรั่งเศส)
คงจะเอา ๑๖๕๔ (เหม่ง) ๓๖๑ (กุน) ซึ่งมาซ่อนไว้ในเขต ๕๔๕๑
(เมืองหลวงพระบาง) พรถเกล้ารายรับกำเรขมตงน ถ้า ๑๖๕๔
(เหม่ง) ๓๖๑ (กุน) ยงจะอยู่ที่ ๓๐๐๘ (เมืองไช่งอน) ที่ไหนพวก
พการของพระรทำกรรุกรานจนเป็นเหตุขึ้น แลค้ำเจ้าหัวหลายมีอีกคำหนึ่ง
ว่า ๑๖๕๔ (เหม่ง) ๓๖๑ (กุน) ยง ๓๐๐๘ (เมืองไช่งอน) ได้มีมาน
เงี้ยว ประมาณสามร้อยคน ผกหัดเป็นทหารอยู่ที่ ๓๐๐๘ (เมืองไช่งอน)
ครั้นไ้รบชอกพระยาบรมกษยนักกว่า ๖๓๕๕ (ฝรั่งเศส) ทงค้ำยอยู่หน้า
๒๗๐๘ (เชียงของ) ไ้เกลยกล่อมพวกเงี้ยวเป็นทหาร ประมาณสี่ร้อยหัว
ร้อยคนอยู่ในค่ายนั้น เห็นทวยเกล้าว่าขางที่ ๑๖๕๔ (เหม่ง) ๓๖๑
(กุน) จะอยู่ในค่ายนั้นควย เมอก่อนหน้าเงี้ยวเขาคแพร์สักสวน ๕๒๑๗
(สง) ๕๓๐ (กอง) ไ้ขึ้นมาพักอยู่เมืองแพร์แลข่าวว่าไ้ไปเที่ยวที่บ้าน
วังหงสร้างเป็นบ้านเงี้ยวอยู่มากแลไปหลายแห่ง เรองนยงสืบความไ้ไ้
ชัก เมอยังอยู่เมืองแพร์กระทำกรสิ่งใดก็ดูรอนรน เมอรกลยไ้วิททานน
จ้างช่างสัง ค้ำจ้างช่างกรรมคาแลยแก้หกบาทขันให้เป็นแปก เมอช่างกลย

ทางแพร์ แพร์แตกเสียก่อนแล้ว ข้าเจ้าชั้นเมียราชวงศ์ให้การมาเมื่อแพร์
 แตกโคลงวัน มีหัวหน้าขมมาเรียกให้ไปประชุมพร้อมกันทหวยอชัยทุกคน
 เรียกกลางวันให้โตกลางวัน กลางคืนให้โตกลางคืน และชวนว่าจะเรียกขม
 นั้นใหม่ตามคำให้การรุ่งชนชนกกันยาตาย เกิดกำลังสืบขมที่เข็นคนมา
 แข็งความกษณ เมื่อโตแล้วจงระถามความค่อไซในเหตุที่ใครข วนน
 เกล้านี่ ๑๑๘๕ (ความ) ๑๘๒๒ (เงินแดง) เพราะมณฑลพายัพใหญ่
 กว้างมากกองทหารต้องแยกย้ายออกไปหลายทาง การรักษาในเมืองก็ถึง
 ๕ เมือง กำลังที่แยกออกไปก็ไม่เป็นกองใหญ่ได้สักแห่ง ถ้าจะมีเหตุใหญ่
 เกิดขึ้นเกล้าเห็นลำบากที่จะไปมาถึงกันก็ไม่ ไกลตรงคงแต่หัววันถึงวันขึ้นไป
 ถ้ามีเหตุเหลือกำลังจะช่วยกันก็ยาก มาที่จะใช้เดินข่าวคราวก็ไม่มีทางที่ส่ง
 เสียบงอาหารในทางไกลตงนั้นก็แสนยากขอให้ทรงพระดำริจะให้เกล้าจัดการ
 อย่างไร แต่ส่วนเกล้านั้นขอให้ทรงไว้พระทัยว่าถ้ามี ๑๑๘๕๑ (เหตุ)
 ๓๐๒๕ (ใหญ่) เหลือกำลังเกล้าก็จะถึง ๒๕๓๕ (ข้างเผือก) ไว้ใน
 มณฑลพายัพ การจะตรวจจัดการอย่างไรและหากำลังเพิ่มเติมเมื่อ ๖๑๗
 (เกิดเหตุ) จะใช้กำลังที่ใดขอให้รับสั่ง เวลานี้เมืองน่านกำลังต้องการยื่น
 ถัก โขวกให้ส่งโดยเร็วจะเป็นประโยชน์ แต่เหตุที่เกกตงกราบทุสมาน บางที่
 ระบุเป็น ๑๑๘๕๑ (เหตุ) ๓๐๒๕ (ใหญ่) ใต้ ควรจะปรึกษากัน ๔๒๗๘
 (เหตุ) ๑๑๘๐๐ (อังกฤษ) เห็นด้วยเกล้าตงน จะควรอย่างไรแล้วแต่
 จะไปรค.

สุรศักดิ์.

ที่ ๑๗๒ กราบทูล กรมหลวงดำรงฯ กรุงเทพฯฯ

โทรเลขฉบับที่ไม่ว่าสำคัญเกล้าก็ยังไม่ได้ทูลตอบ ท่อการที่สำคัญที่ซึ่ง
 ทำก่อน ในเวลานี้เกล้าก็ไม่สู้สบายด้วย เกล้าฯ จะกราบทูลตอบโทรเลขที่
 บังคางอยู่ต่อไปที่ ๑๒๗ เรื่องรัฐบาล ฝรั่งเศส กับไทย ได้เซ็นสัญญา แล้ว
 เกล้าฯ มีความยินดีหาที่สุดมิได้ ถ้าแม่ ratihy แล้ว ๘๕๕๔ (ราชการ)
 กิจ: ๑๔๔๑ (น้อย) ๑๐๗๒๔ (สบาย) ไปอีก ๘๑๘๘ (หลาย)
 ๕๖๘๗ (ปี) แลเห็นด้วยเกล้าว่า เวลานี้ควร จะพักขยายการทหารให้
 ใหญ่ออกไปถึง เหตุที่เกิด ทรงเป็นพยานอยู่แล้ว คงคำโบราณ กล่าว เลียนอัย
 เลียนยาก เลียนมากเลี่ยนง่าย ทรงน ที่ ๑๒๘ รับแล้วทหารสองกองพันที่จะส่ง
 ไปแพร่เวลานี้เกล้าฯ ถ้าตั้งจุดทัพทหาร ที่ระตั้งขึ้นไป ที่ ๑๒๕ รับแล้ว
 ทำขบช่อแก้ว เกล้าฯ ก็ขอขพงเหตุอยู่เมื่อมีเหตุเกล้าฯ เคยชินแรงไปที่
 ลำปาง ตรวจทางขบช่อแก้วเมื่อสัก ๑๐ วันมานี้ ไส้พะระยอมมาร้องว่าทำไรไว้
 ที่ขบช่อแก้ว ไส้พะระขอหนังสือให้เงี้ยวหนุนไปเกษเกษรชาว เกล้าฯ ให้หลวง
 นศีธรรมตามให้ถวเงี้ยว เงี้ยวได้ ให้การว่าได้เกิดในเมืองขึ้นของเชียงใหม่
 เกล้าฯ ทราบดังนั้น เกล้าฯ จึงมีหนังสือถึงไสลว่าคนนั้นเป็นคนสยาม ไส้พะระ
 เกี้ยวของไม่ได้ ไส้พะระได้ขอมมาว่าชื่อเมืองที่เงี้ยวเกิดคนนั้นผิด เงี้ยวคนนั้นได้
 เกิดในเขตพม่าของอังกฤษ เกล้าฯ ได้ตอบไปว่าขอให้ส่งหลักฐานมาให้
 ตรวจ ไส้พะระจะส่งหนังสือทเขียนมาให้ตรวจก็ยังไม่ได้ส่งมา การนี้ยัง
 สงบอยู่ เกล้าฯ ได้ โทรเลขถึงลำปางขอให้จัดคนกับแคว้นออกสำรวจชาวที่

ท้ายลบ่อแก้ว ให้รู้ว่าผู้ใดเป็นเจ้าของ ถ้าเป็นของผู้ร้ายก็ให้เก็บเกี่ยวไว้
 เป็นของหลวง ถ้าเป็นของคนคักให้อนุญาตเจ้าของเก็บเกี่ยวเอาไป แต่ที่
 ไม่ให้คนออกไปกรรณัน เกล้าฯ เข้าใจว่าเป็นที่ของลำปาง เมื่อค้อไป
 ทหารขึ้นมาถึง เกล้าฯ จึงจะพักให้ไปตั้งเป็นกองกำน อยู่ที่บ้านแก้ว ๑๓๐
 ไร่แล้วเรื่องที่จะยกทหารเข้าไปใน ๒๕ มิ โดได้สั่ง พระยาบรมกามรบ
 สั่งแล้ว ที่ ๑๓๔ เรื่องจะตั้งโรงพยาบาลสตรี เกล้าฯ ได้เตรียมที่ไว้แล้ว
 คอยแต่ย้ายเครื่องมือนักการ ที่ ๑๓๖ ไร่แล้ว กระแสพระบรมราช
 โองการให้ทราบเกล้าฯ ชักเงินแล้ว ที่ ๑๓๗ ไร่แล้วเรื่องคนอุตรกิจถัดเดิม
 เกล้าฯ ทาทราบในพระคัมภีร์ที่ระกักเป็นกองตำรวจไม่ เกล้าฯ เข้าใจว่าเป็น
 แต่คนเกณฑ์เตรียมไว้เพื่อมีเหตุใหญ่จะได้เรียกขึ้นช่วยเมืองแพร์ ที่ขอ
 เลือทหารนั้นเห็นควรเกล้าฯ ว่าทหารที่เมืองแพร์ ๗๖๐๕ (มี) ๔๕๕๑
 (น้อย) จะพักเอาพวกนั้นเข้าสมทบ แต่ตั้งอย่างไรกตเมื่อพวกนั้นเลิกสมทบ
 กับกองทหารใช้ราชการครั้งน เมื่อการเรียบร้อยจะไปพักให้เปลี่ยนเป็น
 ตำรวจก็ได้ ยันนั้นควรจะใช้เมาเซอร์เป็นยนต์เหมือนกัน ขอประทาน
 สำหรับควคนทำร้อยขึ้นไปที่เกี่ยวข้องนายร้อยตำรวจก็ควรจะส่งขึ้นไป เพราะ
 นายร้อยทหารบก ๖๐๓ (เกือบ) ๗๗๘๖ (หมด) ๓๗๘๒ (ตัว)
 ๕๓๑๓ (แล้ว) ที่เมืองแพร์ ที่ ๑๔๐ ไร่แล้ว บอกพระยาภักดีกรณัน
 เกล้าฯ ไร่แล้วก็ได้ส่งมาถวายแล้ว แลจะส่งถวายเป็นลำกับค้อไป ที่ ๑๔๑
 ไร่แล้ว ถ้าพระยาบรมจะได้ออกตรวจเมื่อใด เกล้าฯ จะพักให้ ๕๔๕๐

(หลวง) ๘๒๓๔ (โยธา) ๓๓๓ (การ) ๘๑๑ (ขึ้นไป) เมืองน่าน
เพื่อระไไ้เป็นที่ ๕๗๑๖ (ปริกษา) ของ ๒๒๒๕ (เจ้า) ๔๗๒๖ (น่าน)
ในระหว่างบรม ๗๕๑๕ (ไม้) ๘๑๖๖ (อยู่) ที่ ๑๔๒ รั้วแล้ว เรืองน
เกล้า ๆ ไ้ทราบแล้ว ไ้ส่งไปยงตักกรว่าถ้ากำลังผู้ร้ายมาก ควรจะรวม
กันเป็นกองเกียวกให้รวม ถ้ากำลังน้อยชยารวมตามแต่ตักกรจะเห็นควร
โทรเลขส่งวันที่ ๑๘/๗/๑๒๑ เวลาบ่าย ๕ โมง.

สุรศักดิ์.

ที่ ๑๘๗ กราบทูล กรมหลวงดำรงฯ กรุงเทพ ฯ

โทรเลขที่ ๑๔๘ ส่งวันที่ ๒๐ รั้ววันที่ ๒๑ เวลา ๒ ทุ่มทราบแล้ว
เรื่องข้อมแก้ว เกล้า ๆ ไ้ส่งไปลำปางก่อนไปรทเกล้า แยังเขตขงคัยการ
เมื่อเกล้า ๆ ไ้ทราบเหตุแล้ว ไ้แต่งให้พวกพระยาสุพนผู้สวามีภักดีออกไป
สืบราชการ คงแต่แพรวไ้ถึงข้อมแก้ว ว่าเงยวคงอยู่ในที่ใดเท่าใด แลมี
เหตุการณ้อย่างใด คนที่ไปสืบกลับมมาถึงในสองวัน ไ้แจ้งความว่าเงยว
ในทางที่ไปลงข้อมแก้วกไม่มีแล้ว ชาวรายที่ข้อมแก้วกำลังจะลุกเกียเกียวไ้
เกล้า ๆ จึงจกให้ร้อยตรี หม่อมราชวงศ์ เนิน คุมทหาร ๖ คน ราษฎรพวก
พระยาสุพนอีก ๓๐ พระยาสุพนไหน่อยเทพสุน้องคุมไป เมื่อลงข้อมแก้ว
แล้วให้พวกนเกียเกียวชาวรวมไว้ให้สิ้น หม่อมราชวงศ์ เนิน จรทำแผนที่
แต่แพรวถึงข้อมแก้ว แลจะเป็นผู้คุมราษฎรออกไปเกียวชาวด้วย กำหนด

ออกจากแพรววันที่ ๒๓ และให้รีบประกาศออกไปอย่าให้ผู้ใดเข้าตั้งต่อไป
โทรเลขฉบับนี้ ลงวันที่ ๒๑ เวลา ๒ ทุ่ม

สุรศักดิ์.

กราบทุก กรวมหลวงดำรงฯ บางปะอิน

วันที่ ๒๔ เดือนนี้ ได้รับรายงานหลวงจักรจำนงวานนวิภา จระสงมา
ทางพิชัยกษัตริย์พาหนะเพราะรับมาจากเมืองแพรว ท้ายพวกกษัตริย์ทำการ
รุกรานต่าง ๆ ตั้งแจ้ง ในรายงานนี้ การที่เกศตรึงน ๑๕๐๑ (เมือง)
๖๘๘๐ (แพรว) ๒๓๐ (กัม) ๑๕๑๑ (เมือง) ๔๖๑๒ (นครลำปาง)
๓๑๕ (ใต้) ๑๑๐๐๑ (สม) ๘๖๖๓ (รัฐ) ๕๘๔๒ (ร่วมคิด) เป็น
ชั้นหนึ่งอันเกี่ยวกันเขามีความเห็น ขอกราบเรียนว่าเกล้าฯมได้ชำนาญการ
เที่ยวค้นเกยกับเจ้านายมณฑลพายัพทุกเมือง ก็เมือง ๔๖๑๕ (นครลำปาง)
๕๗๕๔ (เป็น) ๖๘๗ (ขบถ) ๕๔๐๑ (ชน) ๕๓๑๓ (แล้ว) ถ้าข้าหลวง
หรือกองทัพไป ๑๒๘๐ (กุม) ๕๕๒๕ (เจ้า) ๕๗๑๕ (เชียงใหม่)
๑๐๐๑๒ (ไว้) อย่าให้ถือกันสิ่งสือไซ้มาถึงกัน ๒๓๐ (กัม) ๔๖๑๒
(นครลำปาง) ๓๓๕๕ (ใต้) ๕๓๑๓ (แล้ว) เห็นการระไม่ยากนัก ถ้า
ไม่ยอมจึงไว้เมืองนครลำปางมีหนังสือไซ้มาถึงกันได้ หน้าทีระนปรปรอนไป
๖๘๑๕ (เพราะ) ๕๕๒๕ (เจ้า) ๕๗๑๕ (เชียงใหม่) เป็นคนหูเบา หนังสือ
เห็นว่ากองทัพที่จะยกไปทางลำปางตั้งไปมากหน้อยเพราะเงี้ยวอยู่ตามเขียง

ใหม่ใกล้เมืองมีประมาณ ๓,๐๐๐ เศษ ถ้าเงี้ยวยกพวกมา ๕๗๕๗ (เป็น)
 ๖๖๗ (กำลัง) ๔๖๑๗ (นครลำปาง) ก็จะเป็นการหนักยิ่งไม่อยู่ ทศพัย
 สมบัติของสมมุติอยู่ในมณฑลพายัพทุก ๆ เมืองเป็นต้น ย้าน ช้างม้า ประ
 มาณเป็นราคาประมาณ ๖,๐๐๐,๐๐๐ ร้อย ทศพัยสมบัติจะไม่เป็นอันตราย
 ก็เพราะราษฎรมีเป็นส่วนเดียว เกรงอยู่ว่าเมื่อกลางทัพหลวงมีชัยชนะช่วย
 พวกเงี้ยวทุกวิถี จะรีบเอาอ้างว่าเห็นคนใช้ถึงยงไรก็ตเงี้ยวคนใช้รักษาทศพัย
 ของเกล้าสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ทุกคน การเกิดกลางสงคราม ช้างพวกามอง
 เป็นหัวหน้าคุมพวกเงี้ยวปล้นคนค้ารวงพันค้ารวงช่วย ๔ คน เกือบไปหมด
 เข้าปล้นที่พิกษาหลวงความในค่อนนี้ ๖๕๕๐ (พระ) ๒๗๖๒ (ไชย)
 ๑๖๕๑๔ (สงคราม) แกรังว่า ๖๕๕๒ (พระยา) ๘๕๕๓ (ราช) ๘๖๐๐
 (ฤทธา) ๘๘๕๕ (นนท์) หนีพวกเงี้ยวไปหา ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร์)
 ว่าให้ช่วยกันค้าจกเงี้ยว ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร์) ว่าจะช่วยอย่างไร
 ได้ขึ้นไม่มี ล้นก็จะหนีเหมือนกัน ๖๕๕๒ (พระยา) ๘๕๕๓ (ราช) ๘๖๐๐
 (ฤทธา) ๘๘๕๕ (นนท์) ๘๗๓๖ (ว่า) ๓๘๐๕ (ถ้ำ) ๒๒๒๕ (เจ้า)
 ๘๘๑๖ (หนี) จะให้ฉันทำยังไรถ้าฉันหนักพันความตาย ฉันคงไม่กลับมา
 ๗๘๑๐ (เหมือน) ข้าหลวงอื่น ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร์) กิ่งเสีย
 ข้าหลวงก็เลยหนีท้อไป ส่วน ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร์) หนีหาได้หนีไม่
 พวกเงี้ยวก็เลยไปปล้น ทว่า การ เก็บเอาเงินหลวงไป แล้วพงคัง ปล่อยนักโทษ

ออกจากเรือนจำแล้วตรงเข้าปล้นบ้านนายเพ็ญผู้พิพากษา นายเพ็ญนั้นเป็น
 ทายาทเขาเพ็ญแล้วหลบหนีต่อไปอีกทางไหนไม่ทราบ ในวันเดียวกันพวก
 เงี้ยวค้นจับตัวนายอ่วม ตำรวจไปเกาะล้อมในเวลาเมื่อปล้นนั้น พวกผู้ร้ายฆ่า
 ภรรยา นายร้อยตรีศักดิ์ ๑ อินทคนใช้ ๑ เงินคอกผู้ขายคนขายของพระยา
 ราชฤทธานนท์ ๑ แล้วพวกเงี้ยว ๓๓๑๕ (ได้) ๑๑๓๓๗ (หา) ๓๗๕๒
 (ตัว) ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร์) ๖๕๒๐ (พระ) ๓๗๖๒ (ไชย)
 ๑๐๕๗๔ (สงคราม) หนึ่ง ๒๒๒๕ (เจ้า) ๕๕๖๓ (ราชบุตร) หนึ่ง
 ๒๒๒๕ (เจ้า) ๕๗๕๒ (เปง) หนึ่ง ๖๕๒๐ (พระ) ๑๖๕๒ (วัง) ซ้าย
 หนึ่ง ๖๕๒๐ (พระ) ๑๕๓๕ (กำ) ๕๑๗๖ (ถือ) หนึ่ง ๖๕๒๐ (พระ)
 ๗๕๐๑ (เมือง) ๒๒๑๕ (ใจ) หนึ่ง น้อย ๑๑๑๑๖ (สวน) หนึ่ง ๖๕๒๐
 (พระ) ที่ ๕๕๑๘ (วิไชย) ๕๕๕๘ (ราชา) หนึ่ง รวม ๕ คน ๗๕๕๕
 (มา) ๕๕๗๕ (ประชุม) ๑๖๘ (กัน) ๒๓๐ (กับ) พกามองแล้วพวกเงี้ยว
 พรหมกันหน้าทว่ากรฆ่าหลวงเจ้าราชวงศ์ไปฆ่าหาอยู่ไม่ ในเวลากำลัง
 เงี้ยวแลเห็นนายประทุมกันนั้น ฆ่าพเจ้าแก่งให้ Charley นายทิงปลอมไป
 ฟัง ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร์) ๖๘๕๘ (พูด) ในที่ประชุมว่า ๑๕๓๖
 (เงินหลวง) ๕๕๑๕ (น) ๑๕๕๕ (จระ) ๕๒๕๕ (แบ่ง) ๓๕๓ (กึ่ง)
 หรือจะพาสามยังไร พวกเงี้ยวว่ายังไม่ได้ จะเอาไว้เป็นกำลังสำหรับ
 ฆ่าใช้ในการศึกต่อไป ๕๓๑๓ (แก้ว) ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร์)
 ๖๘๕๘ (พูด) ในที่ประชุมว่าการก็ได้ทำเลยมาถึงเพียงนี้แล้ว ถ้ากองทัพ

ไทยยกมาจะทำประการใด พวกเงี้ยวว่าถ้ายกมาจะช่วยเป็นกำลัง ถ้ากำลัง
เงี้ยวไม่พอ ๕๕๔๐ (เจ้านาย) ๕๗๔๐ ( ) ๕๒๗๖ ( )
๖๖๗ (กำลัง) ๒๖๕๖ (ช่วย) แล้วจึงเสียบงอาหารส่งพวกเงี้ยวว่าถ้า
ฉะนั้น ๓๗๗๐ (ต้อง) ๔๔๗๑ (ทำ) ๑๐๕๔๔ (สัญญา) ๑๐๖๒ (ไว้)
๒๗๕๕ (ต่อกัน) ๑๗๔๕ (เงี้ยว) ๒๕๐ (กับ) ๖๓๕๔ (ฝ่าย) ๒๒๔๐
(เจ้านาย) ๓๓๑๕ (ใต้) ๔๔๗๑ (ทำ) ๑๐๕๔๔ (สัญญา) ๑๐๐๖๒
(ไว้) ๓๗๕๕ (ต่อกัน) คนละดุษณีมีความตอ้งกันว่า ถึงกับ ๑๑๔
พระยาราชमारักการเมืองแพรวราชกุมารมาเงี้ยวไว้ด้วยความกตัญญูมาก พวก
มองจึงได้กำจัดเสียบ ถ้าเงี้ยวซำคักเมืองค้ายกมา ๕๕๔๐ (เจ้านาย)
๔๒๐ (ที่) ๗๖๐๕ (มี) ๒๕๔๘ (ชื่อ) แล้วนถ้าพวก ๑๗๔๕ (เงี้ยว)
๓๗๗๐ (ต้อง) ๒๖๕๖ (ช่วย) ๑๖๘ (กับ) ๘๗๓๐ (รบ) จนหมด
กำลังแล้วได้พร้อมกัน ๕๓๓ (เห็น) ๒๕๔๘ (ชื่อ) ประทัชตราให้ไว้ค้อ
กันสาม กรมเนอวนต์ ๒๖ กรกฎาคม พวกเงี้ยวสยจับได้ตัวพระยาราช
อุทธานนท์ นายร้อยตรีตาก ๑ นาย เพ็ญ ๑ พลตำรวจอุตรศักดิ์ ๓ คน
ฆ่าตายในวันนั้น ส่วนพระยาราชอุทธานนท์นั้นได้ความว่าเมื่อวันแรก หนีไป
ซุ่มอยู่กรมเมืองลงเวลากลางคืนก็เลยเข้ามาเที่ยวค้อมมองดูตามเมือง พวก
สามเณรในวัดส่วนเห็นรู้จักแล้วหนีไปอยู่ทุ่งฝานแม่ เงี้ยวรู้ให้หนักไทยไปทัก
ตามก็ไม่พบพระยาราชอุทธานนท์ หนีเลยไปตั้งบ้านห้องกาศแลขออาหาร
ชารย้านรัชปรระทาน ชารย้านรัชส่งพวกเงี้ยวจนถึงบ้านห้องกวางเคา

พระยาราชาฤทธสถานนั้นก็มิยอมว่าให้เอาหัวไป พวกเงี้ยวจึงฆ่าคักหัวทิ้งไว้ที่
 ห้องกว้างท่าข้างกยเลข มนึ่งไปสืบข่าวถามพวกพวกลองซึ่งจาลับได้ความ
 ว่า ๒๒๒๙ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร์) ให้มีหนังสือ ๓๕๓๕ (ถึง) ๒๒๒๙
 (เจ้า) ๔๖๐๒ (นครลำปาง) ใจความว่า ๑๒๒๐ (ที่) ๗๕๐๑ (เมือง)
 ๖๘๕๑ (แพร์) ได้คิดการสำเร็จตั้งแต่วันที่ ๒๕ แล้ว ๔๒๒๐ (ที่) ๔๖๑๒
 (นครลำปาง) ทำยังไรถ้าคิดไม่ตลอด ให้มีหนังสือตอบมา จะยกไปช่วย
 และในเวลาวันนี้เวลาบ่ายประมาณ ๑ โมง ๒๒๒๙ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร์)
 ใช้ให้ ๖๕๒๐ (พระ) ๒๘๖๐ (ไชย) ๑๐๕๗๕ (สงคราม) ๒๗๖๒
 (ไชย) ๑๐๕๗๕ (สงคราม) มาตามครัวไปที่คุ้มข้าหลวง ครั้นข้าพเจ้า
 ไปถึงแล้วแลเห็นเงี้ยวกับ ๒๒๔๐ (เจ้านาย) ๕๔๗๔ (ประชุม) กันอยู่
 ประมาณ ๕๐ เศษ พวกเงี้ยวมีอาวุธครบมือกันก็เห็นเงินเงี้ยวโตประ
 มาณ ๓ ตา ตั้งอยู่กลางประชุมพอข้าพเจ้านั่งลง ๒๒๒๙ (เจ้า) ๖๘๕๐
 (แพร์) ก็บอกให้ข้าพเจ้า ๓๒๑ (กิน) ๕๐๓๗ (น้ำ) ๑๐๖๐๓ (สัตว์)
 ๓๘๓๘ (นุ) ๑๐๖๐๒ (สัตว์) ข้าพเจ้าตอบว่าจะให้กินถ้วยเหตูกุ ๒๒๒๙
 (เจ้า) ๖๘๕๐ (แพร์) ๕๗๓๖ (ว่า) จะให้ช่วยกันคิดการ ข้าพเจ้าจะให้
 ช่วยอย่างไร มีแต่ตัวคนเดียว นอกนั้นก็มิแต่เงี้ยวแลชุมนุมลูกจ้างทั้งสิ้น ไม่
 มีลูกน้องเหมือนพวก ๒๒๔๐ (เจ้านาย) ๒๒๒๙ (เจ้า) ๖๘๕๐ (แพร์)
 ว่าถึงหนักคอง ๓๒๑ (กิน) ๑๕๔ (จระ) ๓๓๑๕ (ใต้) เป็นพวกเดียวกัน
 ข้าพเจ้าตอบว่าก็เป็นพวกเดียวกันแล้วระคอง ๓๒๑ (กิน) ๕๔๘๑ (ทำไม)

๓๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๐ (แพร์) ว่าอย่างไรก็ต้อง ๓๒๑ (กิน) ๑๑๖๔๕
 (ให้) ๓๓๑๕ (ได้) ข้าพเจ้าแลดูเห็น ๆ เเงยดูอศาศนังคุมเชิงอยู่รอบข้าง
 มีความกลัวเป็นที่สุด ข้าพเจ้าจึงออกทำอุบายขอทักขึ้น แล้ว ๘๒๒๓
 (ยก) ๔๐๘ (ขม) ๒๐๔๖ (คิม) แต่ชอกเปล่า ๆ แล้วเขาสัญญาที่เขา
 ทำกันไว้ ๗๔๕๕ (มา) ๑๑๖๔๕ (ให้) ๕๓๓๓ (ลง) ๒๔๘ (ช่อ) เป็น
 พยานฐานเจ้า ๑๘๒๕ (ไม้) ๕๓๓๓ (ลง) ๒๕๘๘ (ช่อ) ๒๒๒๕ (เจ้า)
 ๖๘๕๐ (แพร์) ไม่ยอมข้าพเจ้าต้อง ๕๓๓๓ (ลง) ๕๘๘ (ช่อ) แต่
 แกลงเขียนให้เพียนจากลายมือคนแล้ว ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๐ (แพร์)
 ว่าต้องเอา ๓๕๐๐ (ตรา) ๗๔๕๕ (มา) ๕๕๐๓ (ประทับ) ข้าพเจ้า
 ว่าข้าพเจ้าช่วยเป็นใช้ใครอยากประทับก็ตามใจ ใครเถิดแล ๒๒๒๕ (เจ้า)
 ๖๘๕๐ (แพร์) ใช้ให้คนใช้มาเอา ๓๕๐๐ (ตรา) ที่บ้านไค้ไปแต่ ๓๕๐๐
 (ตรา) เก่าทึงไว้ทออฟฟิศทำการส่วนข้าพเจ้าก็กลั้มาบ้านพวกเขาทั้ง
 ๕๕๐๒ (ประทับ) ๓๕๐๐ (ตรา) ๑๖๘ (กิน) ๑๓๑๓๑ (เอง) แล
 ใ้ตราความว่า ๕๐๓๗ (น้ำ) ๑๐๖๐๓ (สัตยา) ๕๘๓๘ (น)
 ๑๐๖๐๓ (สัตย์) ของเขานั้นไ้กินมนต์พระภิกษุชาวเมืองมา ๓๔๕๕ (ตั้ง)
 ๕๐๓๗ (น้ำ) ๕๕๗๑ (ทำ) ๖๖๖๕ (พิธ) คล้าย ๕๕๖๕ (รับพระ
 ราชทาน) ๖๕๕๕ (น้ำสัตยานุสัตย์) ในวันที่พวกเงี้ยว จับเอาตัวหลวง
 ศิริพิไนย ๑ พระเสนามาทย์ ๑ รวม ๒ เขาควไปตัดหัวที่ประคูดานแลในวัน
 ๕ เมื่อเวลาเช้าประมาณ ๒ โมง ๖๕๒๐ (พระ) ๒๖๖๒ (ไชย) ๑๐๕๗๔

(สงคราม) ไปที่บ้านข้าพเจ้าแห่งแรกข้าพเจ้าว่า เมื่อที่ ๒๔ กรกฎาคม
 เวลากลางคืนประมาณ ๓ ทุ่มเศษ พวกเงยวมหนึ่งสอมาออก ๒๒๒๕ (เจ้า)
 ๖๘๕๐ (แพร์) ๕๗๓๐ (ว่า) ถ้าในกลางคืนวันนี้ไม่ทันยกก็จะยกเข้าปล้น
 เวลาเช้ามืด เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พวกราษฎรชาวบ้านซ้อแซ่ไต้ยี่
 เอกหลวงวิมตเหมายาส่งให้เงยวมว่ามึงทำไมชนมาที่ราชการให้ราษฎรได้
 ความเดือดร้อน หลวงวิมตคอบว่าข้าไม่ได้ทำโดยอำนาจของข้า ๆ ทำโดย
 อำนาจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหากท่านออกจกช้อยังค้ำไม่ หลวง
 วิมตว่าไหนจะฆ่าก็เอาข้ามาให้กิน ก็มัตหลวงวิมตไวนั้น ทหน้าว่าการ
 ห่างจากบ้านข้าพเจ้าประมาณเส้นเศษ ข้าพเจ้าเอากล้องสองหูเห็นเข้
 ออาหารค่ำโค ๆ กินข้าวแล้วขอสูบยาบหรี สูบเข้าสักครึ่งมวนพวกเงยวก
 ความกลัวไปตกหัวที่ประตูมาน แลในวันนั้นข้าพเจ้าได้ให้คนใช้ ไปบอกประกา
 มองว่าจะมาดูตรพัยสมบัตที่เมืองนครลำปาง ด้วยความหวังใจว่าจะล่อง
 นำเอาเนื้อความลงไปกราบทูลเสนาบดี กรุงเทพ ฯ ทรงทราบแต่แก่ล้งบอก
 ว่าจะไปเมืองนครลำปาง ประกามองให้คนไปบอก ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑
 (แพร์) ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร์) ว่าให้ไปไม่ได้ แล้วประกามอง
 ใช้ Headman ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร์) ใช้ให้ ๒๒๒๕ (เจ้า)
 ๕๗๓๒ (บุรี) มาห้ามไม่ให้ไป แต่ข้าพเจ้าสู้กับความค่อไป ๕๗๓๒
 (ว่า) ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร์) ๕๗๓๒ (ว่า) อ้ายคนนั้นให้มัน
 ไปไม่ได้ ถ้ามันไปมันคงไปฟ้อง ถ้ามันจะไปแท้ต้องกำจกเสียวันที่ ๒๕

กรกฎาคม ๒๒๒๙ (เจ้า) ๖๘๘๑ (แพร์) ให้คนใช้มาถามควักคุมหลวง
 ที่เจ้าพนักงานป่าไม้เมืองแพร์ ๑ ห่างกัปัน Gulberg (กุลเบ็ก) คน ๑
 หมอ Missionary (มิชชันนารี) คนประยูกันชยุตคุมหลวงจะว่างหนังสือมา
 ส่งให้ดู มีใจความว่าเจ้าพนักงานป่าไม้แลห่างกัปัน Gulberg แลห่าง
 Bombay (บอมเบ) Burmah (เบอร์ม่า) หมออเมริกัน ห่างกิมเซ่งหลี่
 พร้อมกันชชเชิดูท่าน Mr. Beckett (มิสเคอเบเกต) Consul (กงซุล)
 อังกฤษเมืองเชียงใหม่มายังเมืองแพร์ก้วย พระยาราชฤทธชานนตชนมาจาก
 ราชการ ทำให้ราษฎรเดือดร้อนแล้วยกกำลังรบกวณ ก้วยเงยบ่อแก้วมี
 ความเสียใจจึงได้ช่วยกันกำจัดข้าหลวงเสีย เพื่อให้ราษฎรได้ความสุข
 เพราะฉนั้นจึงขอเชิญ Mr. Beckett มาเพื่อกองทัพไทยยกขึ้นมาได้ห้าม
 ยรามไม้ไปรยกวณกับบ้านเมืองให้ราษฎรเดือดร้อน จะให้ข้าพเจ้าลงชื่อ
 ข้าพเจ้าบอกช่วยว่าเป็นไซ้ระหนึ่งอยู่ไม่ได้จะค้องไปนอน ต่อมาข้าพเจ้าก็หา
 ได้ลงชื่อไม่ วันที่ ๓๑ กรกฎาคม คนถึหนังสือคอบ ๒๒๒๙ (เจ้า)
 ๔๖๑๒ (นครลำปาง) มาให้ ๒๒๒๙ (เจ้า) ๖๘๘๑ (แพร์) เวลา
 เมื่อเบ็คหนังสือ ๒๒๔๐ (เจ้านาย) แลเงยบ่อแก้วไปประชุมฟังหนังสือ ๒๒๒๙
 (เจ้า) ๔๖๑๒ (นครลำปาง) กัน นายคุมหลวงข้าพเจ้าให้ข้าเลมานิ่ง
 แลซึ่งจะไปเที่ยวสืบแลเข้าไปฟังอ่านหนังสือได้ความว่า ทั้ง ๒ คนค้องค้ำกัน
 ๔๖๓๖ (ว่า) ๒๒๒๙ (เจ้า) ๔๖๑๒ (นครลำปาง) นักให้ยกไปให้ถึง
 นครลำปางในวันที่ ๒ สิงหาคม แลในวันนั้นข้าพเจ้าใช้ไปให้ชาวเลนำไปบอก

แก่ขระตามองว่าขระตามองระยกไป ๔๖๑๒ (นครลำปาง) ฉนั้นก็ระก้องไป
 ๔๖๑๒ (นครลำปาง) เพราะทรพษสมยติของฉนอยู่เมืองนครลำปางมาก
 มากจะต้องไปรักษา วันที่ ๑ สิงหาคม ประกามองคุมพวกเงี้ยวและคน
 ษากชาวเมืองประมาณ ๒๐๐ เศษ ล่องไปคี่เมืองนครลำปาง ๕๒๕๗ (แล)
 ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร์) เกณฑ์คนแลเสี้ยยงเพิ่มเติมให้ประกามอง
 ๑๑๑๕๒ (ส่วน) ๗๕๐๑ (เมือง) ๖๘๕๑ (แพร์) นั้น ข้างบน Phetmaen
 ได้เป็นผู้ตรวจตราดูแลแทนประกามอง วันที่ ๒ สิงหาคม ของเชิญมาแจ้ง
 ความแก่ข้าพเจ้าว่าเมื่อก่อนหน้านั้น ๒-๓ วัน ของเชิญเห็นหัวหน้าพวกเงี้ยว
 แลชาวเมือง ออกไปเที่ยวลี้ยเสาะพวกในแขวงเมือง สังกดยเข้ามาแจ้งความ
 กัย ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร์) ว่าไม่พบ ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร์)
 ขังกัยให้กดยไปเที่ยวลี้ยเสาะ กิจตามเอาตัวมา ข่งเสี้ยให้ ได้ จะปล้อยให้มัน
 ไปทำไม คนใช้ชออกไปอิกขัยไค้กวันายเงินในแขวงได้แลวกก็ฆ่าเสี้ย วันที่ ๓
 สิงหาคม ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร์) ๒๗๘๗ (ใช้ให้) ๒๒๒๕
 (เจ้า) ๘๕๖๓ (ราชบุตร) ๒๓๐ (กัม) ๖๕๒๐ พระ ๒๗๖๒ (ไชย)
 ๑๐๕๗๔ (สงคราม) ขมาไปห้ามเงยวททงอยู่ทเขาพลงให้ยกล่องเลยพัก
 เขาพลงมาเขนยชาก วันที่ ๔ สิงหาคม ข้าพเจ้าไค้ขัยข้างแลพาคนระบว
 ไพรบอกว่าจะเรียยกไปรักษาทรพษสมยติเมืองนครลำปาง เคนทางทงหน้าจะ
 ไปเมืองนครลำปาง ไม่มุหน่งมุไค้รูว่าข้าพเจ้าจะล่องมาถึงเมืองสวรรคโลก
 สักคน ครนเคนมาทางทงจะไปเมืองนครลำปางเลยนวะเข้าไปทางเมืองล่อง

เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ถึงเมืองลงลงมาตามลำน้ำทราบความจากชาวบ้าน
 เล่ากันว่า กระเหรี่ยงตักของไทยจำคุกขยทเมืองนครลำปางมีกำหนด ๒๐ วัน
 กลับมาบ้านใครคนหนึ่ง เมื่อกำหนดขึ้นข้าพเจ้าไม่มีความหวังใจว่าเมือง
 นครลำปางเห็น จะแตกพวกเงี้ยวแล้ว จะพังกุ๊กคน ไทย จึงกลับ มาบ้าน แล้ว
 ข้าพเจ้าได้โดยลงลงมาเมืองสวรรคโลก เวลาเกิดวุ่นวายข้าพเจ้าอยู่ใน
 เมืองแพร่บน ข้าพเจ้าเห็นเงี้ยวชนเก็บเอาสิ่งของข้าราชการแลพวกชาว
 เมืองก็พากันเก็บทรัพย์สินของของข้าราชการเหมือนกัน แลแลศกความ
 ชนชมนิยมตาม ที่เงี้ยว ตัดเมืองแตกแยก ทุกทิวหน้า แลว่าวุ่นวายบน
 ๒๕๓๐ ( ) ๑๕๐๑ ( ) ๒๓๑๕ ( ) ได้มาพบ
 ข้าพเจ้าแล้วพูดว่า นายพุ่มต้องเข้ากับเขาตุลาการก็มีความชื่นชมและ
 รนแรงมากแล้วได้ทราบความว่าเงี้ยวอยู่ที่เมืองแพร่ ๕๐ เคษ แล้วมาตั้งอยู่
 ที่เขาปลั่ง ๕๐ เคษตามที่ ข้าพเจ้าทราบ ความต่าง ๆ รอนมา เพราะตั้งใจสืบ
 เพื่อประโยชน์ทางราชการ

อนึ่ง คนผู้คนอยู่จนได้ความตลอด ถ้าจะเลิกขอมาในวันวุ่นวาย
 ก็อาจมาได้ โดยง่าย เพราะเงี้ยวกำลังประชุมกันอยู่ในเมืองแพร่ยังหาได้
 ยกไปสกัดคามทางไม่ เรืองนี้พระยาวิจิตรได้ยกออกมาแล้ว เกด้า เกรงว่า
 จะช้า จึงได้โทรเลขมา.

สุรศักดิ์.

ที่ ๑๗ กราบทุก กรมหลวงดำรงฯ กรุงเทพ ฯ
 ได้ส่งหนังสือพวกเงี้ยวหนึ่งฉบับ คนต่างประเทศในเมืองแพร่หนึ่ง
 ฉบับ รวม ๒ ฉบับ ซึ่งสมเด็จพระไชยเมธงน่านมาถวายตั้งข้อไปน หนังสือ
 มีสมเด็จพระพิงเคอร์ ทอมมัส เมเว็ค ยนต์อมิสเตอร์ไชย ตั้งข้อไปน วันที่ ๓๐
 กรกฎาคม ๑๒๐ แจ้งความมายังท่านนายกงซูลมิสเตอร์ไชย นครน่าน
 ทราบ ข้อ ๑ เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม คณ เวลาเช้า ๑ โมง เงี้ยวพม่า
 คองสุไคมาเมืองแพร่แลข้าหลวงกรมการไทยเป็นอันทราบเสียแล้วหลายคน
 แลหลบควหนีรอดไปก็มีบ้าง แต่เจ้าหลวงนครเมืองแพร่แลนายกรมการ
 ราษฎรแลห้างกิมเซ่งหลีเจ้าพนักงานชำไม้แลพืชเลี้ยงหมอบแลห้างเอเซียคิก
 ห้างขอมเบไม่เป็นอันทราบสักคน ข้อ ๒ ควยวณฑพวกเงี้ยว คองสุ พม่า
 ไปเชิญเรามาประชุมกันแลได้อธิบายเหตุการณ์ที่เห็นแล้วไปนนั้น ในรายเงี้ยว
 คองสุ พม่าควย เติมเหตุเกิดชนทยานขอมแก้ว กำลังเมืองนครลำปางได้
 แต่งให้ทหารประมาณ ๕๐ คน กับพวกชาวเมืองประมาณ ๒๐๐ จะไปจับ
 พวกเงี้ยว คองสุ พม่า ทยานขอมแก้ว เพราะละนนพวกเงี้ยว คองสุ
 พม่า จึงได้พร้อมกันรบพวกทหารเมืองลำปางป้องกันชีวิตพวกทหารก็แตก
 หนีไป ข้อ ๓ พวกเงี้ยว คองสุ พม่า จึงได้ไว้ทเขามานครเมืองแพร่
 เหตุได้เตรียมพวกทหารไว้จะยกไปตีพวกเงี้ยว คองสุ พม่า เหมือน
 เช่นกับเมืองนครลำปางเหตุละนนคองสุ พม่า จึงได้พร้อมใจกันยกเข้ามาตี
 พวกข้าหลวงแลกรมการไทยเมืองแพร่ ข้อ ๔ บัดนี้ก็เป็นทีส่งขไปข้างแล้ว

แต่นายร้อย พวกเงี้ยว ทั้งหลาย ได้มีประกาศพวกราษฎร ไม่ให้มีความเกรง
กลัวให้พากันทำไร่นาไปตามสะดวก ข้อ ๕ บุคณนายร้อยทั้งหลายเกรง
พวกไทยจะขึ้นมารบบ้านเมือง และจะเป็นอันตรายไปต่าง ๆ เขามีความว้อ
ใจอยากจะให้เป็นที่แล้ว ไม่ให้มีเหตุเกิดขึ้นต่อไป แต่กลัวว่าฝ่ายไทยจะ
ไม่ยอม ข้อ ๖ เพราะฉะนั้นนายร้อยทั้งหลายก็เชิญไปเมืองแพร่ช่วย
แรงให้ตกลงกันกับพวกไทยให้ขึ้นไปได้แล้ว ก็มีความยินดีเป็นอันมาก
ข้อ ๗ ในเวลานั้นพวกเงี้ยว ต้องสู้ พม่า ประชุมกันอยู่ในเมืองแพร่ประมาณ
๔๐๐ คนเศษ ก็พวกที่จะขึ้นมาเชื่อว่าต่อสู้เขาเป็นแน่ ถ้าแม้ว่านาย
กงสุลจะรีบลงไป นายร้อยทั้งหลายว่าจะฟังกับกงสุลการจะขอให้ท่านช่วย
แรงให้เป็นที่ตกลงกับพวกไทย จะมี ให้เป็นการเทือคร้อน กับการเมือง
แลราษฎรต่อไป ะยอมฟัง ดังบังคับของท่านทุกอย่าง หนังสือ ทางคั้น
เขียนเป็นภาษาลาว พวกพลเมืองได้กระทำโดยความเต็มใจแลขออนุญาต
ของพวกข้าพเจ้า รับพวกข้าพเจ้าหาได้รับความรบกวนได้เช่นเฟ้นเยอร์
ทอมแมคเมกเวค หนังสือของเงินนาฮักแมน ฝั่งขยขึ้นต่อมิสเตอร์โดย
คอนซูลตั้งตั้งไปน วันที่ ๒๕ กรกฎาคม คค ๑๒๑ ข้าพเจ้ามของเงินนา
เฮคแมนเมืองแพร่ เรียนท่านมิสเตอร์โดย ผู้ช่วยของกงสุลอังกฤษนคร
เมืองน่านทราย ๑. ักวขข้าพเจ้าซึ่งเป็นคนบังคับอังกฤษทั้งหลายอยู่ใน
เมืองแพร่มีความเทือคร้อนเป็นอันมาก ๒. ดังแก่คนไทยมาเป็นข้าหลวง
รักษาราชการในเมืองแพร่ต้องห้ามไม่ให้คนในบังคับขยถูกเรือนอยู่ ห้ามไม่ให้

ช้อชายจำนำ ที่เรือนคนขังขังอยู่ ๓. ห้ามไม่ให้คนขังขังเข็มนาทำอะไร
 ทำสวน ห้ามไม่ให้ช้อชายจำนำคนในขังขังปลูกเรือนอยู่ ถ้าไม่ช้อชาย
 จำนำที่เรือนคนขังขังห้ามไม่ให้คนขังขังเข็มนาทำอะไรทำสวน ห้ามไม่ให้
 ช้อชายจำนำจ่ายที่ไร่นาที่สวนเป็นอนขาดที่อยู่คนขังขังไปค้าขายเกินไปขอ
 หนึ่งสี่เกินทางต้องให้คนลาวเมืองแพร่ไปรับประกัน เมื่อครั้นไปหากคนลาว
 คนลาวมารับตัวประกันตัวลาวกลับว่าสู้เป็นคนในขังขังโดยไม่ได้ ครั้นมา
 คนในขังขังเหมือนอนรับตัวพวกข้าหลวงที่ออกหนึ่งสี่เกินทางนั้น กลับว่า
 คนขังขังเหมือนกันรับตัวออกหนึ่งสี่ยังไม่ได้ ถ้าคนขังขังไปขอไม่ขณสัก
 มาสร้างวทสี โท เจียวพม่าต้องสู้ข้าหลวงว่าไม่ให้ ถ้าสู้สร้างวทสี โท
 ไทยหิกโท ลาวอยู่จะสี ๖. มาเมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม คก ๑๒๑ นี้
 พวกข้าหลวงเมืองละครยกเอาพวกตำรวจกับพวกคนลาวเมืองลำปางประมาณ
 ๒๐๐ เศษ ถ้อสาตราอาวอกรวมมือกัน กบไซ่ครวนบุญแจมอันเหล็ก
 ประมาณ ๒ หลังหน้าค่ายไปรับเหตุ แมนชะลอปูไซย บ่อแก้วเมืองสองว่าถ้า
 เป็นเจียวพม่าต้องสู้จะฆ่าให้หมด ๗. เหตุแมนชะลอปูไซยมีคนประมาณ
 ๔๐ คนเศษออกสู้ข้าหลวงเมืองละครกแตกกันหนีไป ๘. เหตุแมนชะล
 ปูไซยพกามอง จองแทนเขารู้ข่าวว่าข้าหลวงแพร่จะยกเอาพวกตำรวจลง
 ไปรับคงแก่บ้านวาพึงสุเมน ทำล่อตลอกถึงบ่อแก้ว ๙. ครั้นเมื่อวันที่
 ๒๕ กรกฎาคม คก ๑๒๑ เวลาเช้า ๑ โมง พวกเจียว พม่า ต้องสู้
 บ้านสุเมนทำล่อมาลงบ่อแก้วพร้อมกันขนมารอบพวกตำรวจ ถ้าพวกไทย

ข้าหลวงจักษุราชการในเมืองแพร์ เขาก็ตายอย่าง หนึ่งอย่าง ๑๐. พวกห้าง
 ทั้งหลายก็เจ้าพนักงานเจ้านายเมืองแพร์ พวกจีนก็ถูกค้าราษฎรทั้งหลาย
 เขาก็ไม่ได้ทำอันตราย ๑๑. ข้าหลวงเมืองแพร์เป็นชาวเจ้านายทั้งหลาย
 ก็พวกเงี้ยวต้องสู้ ในเมืองแพร์ก็พวกในบ่อแก้ว เพราะท่วยขนเงินฝ้ายจีน
 พระยาตากำเงินมาปรึกษาตกลงไต่กันชื่อ เป็นคำเคี้ยวกันไม่ ชื่อฝ้ายเมืองฝ้าย
 หนึ่งฝ้ายไทให้คิดอ่านทำอันตรายต่อกันได้ ทำหนังสือบอกไต่ต่อกันทั้งสอง
 ฝ้ายสองใจความเหมือนกัน หนังสือฉบับหนึ่ง เจ้าหลวงเมือง
 แพร์ถือไว้ฉบับ ๑ พกามองถือไว้ฉบับหนึ่ง ความเรื่องนั้นควรประการใดจะ
 คิชอบบุญบารมีท่านกงสุลเป็นที่ยิ่งที่สุด ท่านได้ทราบความเรื่องนั้นตลอดไปรด
 ขึ้นแจ้งมาให้ข้าพเจ้าโทษเร็ว ควรมีความแต่จะโปรด มองเงินนาเชคแมน
 หนังสือฉบับนี้ มีสเตอร์โดยไต่รับจากเจ้าอุปราชเมืองน่าน วันที่ ๓๐
 กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๑ เวลาบ่าย ๕ โมง.

สุรศักดิ์.

ที่ ๗๗ กราบทูล กรมหลวงดำรงฯ กรุงเทพฯ
 เกล้าฯ ไคมี ไทรวเลขตั้งพระยาบรมมา ๘๕๖๓ (ราชบุตร) ๖๘๕๖
 (แพร์) เป็นคนมีความผิดข้อหนึ่ง ๔๗๕๔ (เป็น) ๔๗๕๑ (นายร้อยเอก)
 คำรวจภูธรเป็นผู้รับผิดชอบเมื่อเวลา ๔๗๕๕ (นายร้อยตรี) ๓๕๔๑
 (คาด) ไปแจ้งความว่าพบพวกเงี้ยวอยู่กลางทุ่งนาประมาณสี่สิบล้านเห็นผิดสังเกต

เกรงจะเป็นคนร้าย ๘๕๖๓ (ราชบุตร) ๔๑๕๐ (ทราบ) แล้วได้มาบอก
 พระยาไชยบูรณ์ ไม่พบ ไชยบูรณ์ สั่งคนไว้แล้วกลับไป ไม่ได้กระเตรียม
 การต่อสู้ความหน้าที่ของตน มีเงยประมาณสี่สิบคนเข้ามาตีแพร์ ถ้า ๓๕๖๓
 (ราชบุตร) เห็นแก่ราชการเตรียมตำรวจที่อยู่ในบังคับออกต่อสู้พอ จะ
 ถ้านทานภัยเงยได้ การนี้ไม่ทำ ข้อยสอง ๘๕๖๓ (ราชบุตร) เป็นผู้
 ออกไปเกลี้ยกล่อมกลางหนูนพวกเงยที่อยู่เขาพลึง และสั่งกระสุนปืนกำสับยิง
 ให้แก่เงยทวยกษัตริย์มีความผิดอย่างอันใดหลายประการ ๖๗๒๖ (พี) กัม
 คราม ๑๐๕๗๗ (สงสาร) กษ ๘๕๖๓ (ราชบุตร) แล ๑๒๒๘ (คิดถึง)
 ๒๒๒๕ (เจ้า) ๔๕๕๗ (นคร) ๔๗๒๕ (น่าน) ๒๘๕๖ (ขิง) ได้เป็น
 ๑๓๕๐ (คน) ๘๔๔๐ (รัก) ๑๕๒๔ (โคร) ๒๐๕ (กั้น) มานานนี้
 ึ่งบอกเหตุมาให้ทราบขอให้พระยาบรม ๕๓๓ (กองทัพ) ๒๓๐ (กั๊)
 ๒๒๒๕ (เจ้า) ๔๕๕๗ (นคร) ๔๗๒๕ (น่าน) ๕๗๓๖ (ว่า) ๖๗๒๖
 (พี) มีความเสียใจ ๓๒๗๖ (ด้วย) เป็นอันมาก ๘๕๖๓ (ราชบุตร)
 ๕๒๕ (กี) ๕๗๘ (เกี้ยว) ๕๗๕๔ (เป็น) ๕๒๐๘ (บุตร) ๕๖๕ (ของ)
 ๔๑๗๑ (ท่าน) ถึงยังไรก็พิ้งก็เข้าไรว่าจิตใจ ๕๖๕ (ของ) ๘๕๖๓
 (ราชบุตร) ผิดกับ ๒๒๒๕ (เจ้า) ๔๕๕๗ (นคร) ๔๗๒๕ (น่าน) มาก
 ด้วยเหตุที่เกิดชนกรงน ๑๑๑๒ (กรน) พง ๗๐๗๒ (เพิกเฉย) ๑๑๑๔๗
 (เสีย) ๗๕๒๕ (ไม้) ๕๓๓๕ (ลงโทษ) ๕๒๕ (กี) ๔๒๖ (เกรง)
 ะไม่เป็น ๘๕๕๔ (ราชการ) ขอให้พระยาบรมฯ ๕๔๓ (แก่)

๔๒๗๑ (ท่าน) ๔๑๕๐ (ทราบ) ค้วย ถ้าอย่างไรให้ ๒๒๒๕ (เจ้า)
 ๔๔๕๗ (นคร) ๔๗๒๕ (น่าน) โทรเลขถึงพี่ ให้พี่ ๒๔๐๑ (ชำระ)
 ไป कामทาง ๔๕๕๔ (ราชการ) เพราะไม่เป็นส่วน ๓๗๕๒ (ตัว) เห็นแก่
 ๔๕๕๔ (ราชการ) ก็จะมี ๒๕๔๔ (ชื่อ) เสียงในแก้ว ๕๖๕ (ของ)
 ๔๑๗๑ (ท่าน) ๓๒๗๖ (ค้วย) เพราะเป็นคนเห็นแก่ราชการแผ่นดินค้วย
 เวลาการที่จะ ๒๔๐๑ (ชำระ) ๔๕๖๓ (ราชบุตร) ๔๖๔๖ (นิน) พ
 ยังถึงขอยู่ เพราะยังมี ๑๑๓๓๗ (หา) ๔๑๕๑ (ทาง) ที่จะ ๕๕๐๓
 (ป้องกัน) ๒๕๔๔ (ชื่อ) ๑๑๑๗๖ (เสียง) ๕๖๕ (ของ) ๒๒๒๕ (เจ้า)
 ๔๕๕๗ (นคร) ๔๗๒๕ (น่าน) ไม่ให้ ๑๑๑๔๗ (เสีย) จึงได้แนะนำ
 มาให้พระยาบรม ๒๕๔๒ (ชี้แจง) ๑๑๖๔๕ (ให้) ๔๑๗๑ (ท่าน)
 ทราบเพื่อที่ ๔๑๗๑ (ท่าน) จะให้เห็นตาม ๑๑๔๕ (ความคิด) ๕๖๕
 (ของ) ๖๗๒๖ (พี่) ๕๗๕๔ (เป็น) ๔๑๕๑ (ทาง) ไปรเวทมีความ
 คองน ครนวนนเกล้าฯ ได้รับโทรเลขเจ้าสุริยพงษ์ ว่าข้าพเจ้ามีความยินดี
 ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ท่านเจ้าคุณชั้น มาปรายโจรผู้ร้ายเงี้ยว ที่ทำ
 อันตรายข้าหลวงแลข้าราชการแลของหลวงเสียหมด ชักพเจ้าหวังใจว่า
 โจรผู้ร้าย ซึ่งทำอันตราย แก่บ้านเมือง แลราษฎรให้ ได้รับความเดือดร้อนอยู่
 เมือง ๆ คองเวียงร้อยไต ในคราวนี้ แต่ขอเรียนถึงการที่เกี่ยวค้วยพระยา
 ราชบุตรเมืองแพะถึงเป็นบุตรข้าพเจ้าจริง แต่ถ้าไม่รักษาการตามหน้าที่
 ทำให้เสื่อมเสียพระเกียรติยศก็ความแต่การ ขอท่านเจ้าคุณให้เชื่อ มั่นว่า

เจ้าคุณไ้จักกระทำไปแต่ที่ชอขด้วยราชการเล็ก ข้าพเจ้าจะมีความชอบ
พระเดชพระคุณเป็นที่สาคมีความตงน.

สุรศักดิ์.

ที่ ๗๘ กราบทูลกรมหลวงดำรงฯ กรุงเทพฯ
โทรเลขที่ ๗๕ เรียงย่อแก้วเกล้าฯ ได้ทราบแล้วเกล้าฯ มีความ
คิดตั้งพระคำวี่เกล้าฯ จะจัดการรักษาการตามรัชตั้งต่อไป.

สุรศักดิ์.

ที่ ๔๓ กราบทูลกรมหลวงดำรงฯ กรุงเทพฯ
ได้รับหนังสือมิสเตอร์เมดเวิร์ท พนักงานป่าไม้ส่งสำเนาที่โตมไปถึง
มิสเตอร์คอตเคนแฮม กรุงเทพฯ ได้ส่งมากราบทูลครั้งนี้ ต่อไปนี้

No. 71/3 C. from C.M. Medworth, Esquire, forest officer
Muang Phrae to W.F.K. Tottenham, Esquire, conservator of forest,
Siam, dated Muang Phrae the 28th. August 1920: Sir, The accompa-
nying is a short account of the Shan rising in Phrae and is con-
fined to such statements as I can vouch for and trust. This will
be held in view when comment is made on the meagreness of
detail.

၆၆

I have the honor to be Sir, your most obedient servant C.M. Medworth, forest officer. no. 73/3 C. Copy of report forwarded to H.E. Chow Phya Surasak for information and guidance C.M. Medworth, forest officer. On return from work in section and marking of girdled teak trees southern bank of me at 4.30 P.M. on the 25th July, a note was handed me from my clerk, Mounng Chit Mounng as follows: I respectfully beg report you that robbers about 200 men came round in the government treasury, about 20 in police station, 15 in commissioner's house, all fled people from Phrae have run away. Police station and postal department were looted by robbers. Our Dwewan, Detasingh, who had been near the treasury this morning, robbers drove him by shouting. Some robbers along the road inform him that they will come round to Messrs. the Bombay Burmah Trading Corporation Limited after having collected money from treasury, and this matter was reported by Dwewan. I thought this of quite serious enough nature to call for immediate return to Mung Phrae to look after government building and further that as you, Mr. Ryan and self being very close to Messrs. the Bombay Burmah Trading Corporation Limited might check any inclination on the part of the decoils to visit in that direction. So after sending a note on to Messrs. East Asiatic,

I rode straight on into preentering the city through Pratu Chai and down the street to Phya Rachwangs corner, then turning down the looted and deserted police station and post office. The Kow Saman Luang was occupied by about 200 Shans. Everything was quiet on entering the city, but bands of 8-12 armed Shans were parading the streets, some few were the worst for liquor but their good men in no way made them solemn objectionable to us, allowing us to ride freely along. Messrs. Thompson and Sjern came in the same evening at about 8 P.M., reports of the disturbance having reached them the same evening. On the afternoon on the 26th Messrs. Sjern, Thompson, Ryan and self went for a ride through the city passing right through the Pratu Chai. things were in the same state as last evening but all street lamps were now broken. On our return we stopped at the post office and rummaged through the debris and found a few letters addressed to different Europeans and from which we carefully collected. All through the day different reports were being brought in as to different Siamese officials who had been caught and killed but being information with the different small officials only I was unable to identify them. On the 28th we again rode into the city and had another look through the post office debris and called on the chief where a consultation of Shans with chief was going on. The chief adjourned us short time

after our arrival when some order for ponies was given. The Shans having decided that a party should at once proceed and occupy the pass on the Phrae Ta Itt road with the object of preventing any assistance arriving from that quarter. On the 28th Mr. Fenger arrived from Muang Song and on the 29th he and Doctor Thomas went round to the Chief. There was some talk of the Shans wanting all Europeans to be present at a meeting to advise them what to do. At a meeting of all Europeans at Doctor Thomas, it was decided that we would take no further notice of this, unless an expressed invitation was again made and at the same time we all decided to move down and live at Messrs. the Bombay Burmah Trading Corporation Limited, which we did on the evening of the same day. I at the same time removed all Government records etc. together with most of our private property, Messrs. the East Asiatic Company Limited bringing all their money and I believe most of their important records. No thoughts of defensive work was considered. On the morning of the 30th a note was received from the Chief asking us to be present at a meeting of Shans to be held at his place. Messrs. Thomas, Fenger, Sjern, and self were present, when the cause of the rising was explained: viz. the constant oppression by the Siamese officials i.e. 1. the inability of British subjects owning landed property 2. not being able to

travel without passports which first on one plea and then on another was always refused them 3. they, like the people of the country, could never receive an application to commissioner free grants of teak for the buildings of wats and the like. This I immediately pointed out was hardly true and that applications were at all time received by the forest officer of the districts, for consideration, that the police at Ban Bor Kee in Muang Long, Lacon, on or about the 30th July arrived there with the object of effecting the arrest of some bad characters but without any demand being made for their deliverance, they fired on the crowd who in self-defence returned the fire on which the police broke and fled. They nevertheless failed to explain how they were in one day ready prepared to resist as they had heard that the Phrae authorities were prepared to help Lacon. They thought it best to march on Phrae. A letter was then written to Mr. Lyle H.B.M. Consul Muang Harn asking him to come down to a meeting and that they would abide by his decision. This letter was written by Mr. Fenger's dictation and we all appended our signatures, they had already written a letter very similar to be Consul on the 28th. On the 31st Messrs. Kellett and Huffman arrived from Lacon reporting that the place was in a state of defense, and on the 1st August Mr. Huffman with Mrs. Thomas left for Lacon with my elephants.

The same day about 12 o'clock 200 Shans left for Lucon with Pakamong as leader to attack that city. On the 3rd Mr Lyle arrived from Muang Harn and Mr. Pilly on the 7th on the 8th Mr. Penger and Sjern left for Tha Itt with letters from Mr. Lyle calling upon the Shans to desist from hostilities and asking the Siamese officials not to advance with any ramble but await regular troops. On the 13th about 1000 Siamese villagers and 11 police under the commissioner of Sukothai camped about 6 miles outside of Phrae at Ban Hat on the Prae Tha Itt road. Mr. Lyle rode out and asked him not to come into the city, as with these very irregular forces a scuffle would surely arise as some 300 Shans were only a short distance away to the north of the city. Great excitement prevailed in the city and the common people were leaving in great numbers and all the principal Chows' Families turned up at the compounds asking for protection even wanting the old Chief himself to come and stay with them and were only finally pacified and sent back by means of a promise that we would allow them to come and stay there should there be any fighting. On the next morning Messrs. Lyle, Thomas, Pilly and self rode out to Ban Kat and again requested the Sukothai commissioner to remain there till Lieut. Col Schan should arrive as he was expected daily. Col Schan arrived on the evening of the 16th and brought

all the people in and on the 20th Chow Phya Surasak arrived with 200 soldiers with full authority both in military and civil capacity. Nai Bontham Nai Jeek three Siamese post masters and a cooly whom I kept in the house for protection were disguised and sent up to Me Tang the night of the 27th with a guide who knew the way for the loan of whom our thanks are due to Messers. East Asiatic Company Ltd. and from then crossed over the Nan watershed thence down the Me Nan to Tha Itt and since from there to Bangkok after consulting with Mr. Lyle and the authorities. Mr. Ryan left on the 25 for Me Kem. O.M. Medworth officer Muang Phrae.

Surasak.

คำแปล

ที่ ๔๓ กรมมหาด กรมหลวงดำรงฯ กรุงเทพฯ ฯ

ได้รับหนังสือมิสเตอร์แมคเว็ค พนักงานป่าไม้ส่งสำเนาที่ใ้มีไปถึง
มิสเตอร์ค็อกเตนแฮม กรุงเทพฯ ได้ส่งมากรมมหาด ดังต่อไปนี้

หมายเลข ๑๗/๓ ค. จากมิสเตอร์ ซี. เอ็ม แมคเว็ค พนักงาน
ป่าไม้เมืองแพร่ถึงมิสเตอร์ ค็อกเตนแฮม. เซฟ. เค. ค็อกเตนแฮม ผู้รักษาย่าไม้
สยาม ลงวันที่ ๒๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ เมืองแพร่ เวียน, ความ

ต่อไปนี้เป็นเรื่องราวสั้น ๆ เกี่ยวกับพวกเงี้ยวที่ก่อการร้ายขึ้นในเมืองแพร่ และ
และเป็นข้อความที่ข้าพเจ้ารับรองและเชื่อถือได้ ทั้งอาจใช้เป็นหลักฐานใน
การพิจารณาในกรณีที่ทราบรายละเอียดคนอื่นต่อไป. ขอแสดงความนับถือ
ซี. เอ็ม. เมคเวท, พนักงานป่าไม้.

หมายเลข ๗๓/๓ ค. สำนักรายงานส่งมายังเจ้าพระยาสุรศักดิ์
อินเป็นขอแฉลงและแนะนำทาง ซี. เอ็ม. เมคเวท, พนักงานป่าไม้: ตอน
ขาดจากทำงานในหน้าที่ ผู้ตกคนสี่คนและ ทำเครื่องหมายที่ตน ทชคเป็นวง
รอบคันแล้ว ณ ฟังน้ำค้ำน้ำใต้ของข้าพเจ้า เวลาเย็น ๘.๓๐ น. วันที่ ๒๕
กรกฎาคม เสนอของข้าพเจ้าชื่อ หมอจิกหมอง โดยยื่นบนทกลบขหนึ่ง
แก่ข้าพเจ้า มีข้อความต่อไปนี้ ข้าพเจ้าขอรายงานต่อท่านโดยความเคารพ
ว่า ผู้ร้ายประมาณ ๒๐๐ คนได้เข้าล้อมคลังของหลวง ประมาณ ๒๐ คน
เข้าล้อมสถานีตำรวจ ๑๕ คน เข้าล้อมเรือนเทศาภิบาล ชาวเมืองที่หนีจาก
เมืองแพร่ได้หนีไปหมด สถานีตำรวจและที่ทำการไปรษณีย์ถูกผู้ร้ายปล้น
เอาเข้าของไปสิ้น ทว่าวัน เทศาสังคี คนของเราซึ่งอยู่ ใกล้กับคลังเมื่อตอนเช้า
พวกผู้ร้ายก็กระโดดหนีได้ ผู้ร้ายบางคนที่อยู่ตามถนนบอกเขาว่า พวกมันจะ
มาล้อมบริษัทยาการควมบอมเบย์ เซอร์ม่า เมื่อรวบรวมเงินจากคลังหลวงได้
หมดแล้ว เรื่องนี้ทว่าฉันเป็นผู้รายงานมา ข้าพเจ้าคิดว่าเรื่องนี้เป็นเรื่อง
สำคัญมากพอที่จะเรียกตัวท่านให้กลับมาเมืองแพร่ โดยด่วน เพื่อคุณแล
ทำการรัฐบาลและต่อจากนั้นก็แล้วแต่ท่านจะจัดการ โดยที่มิสเตอร์ ฆยาน

และข้าพเจ้าสันนิษฐานมกัยทางบริษัทคอมเบย์เบอร์มา บ่อมองจะทำภาวดีบ
 สจนถึงภาวการณท โนม้นำให้พวกเหล่าร้ายหัน ไปเยือนทางคานนน กงนน
 ภายหลังที่ส่งยันทกไปตั้งบริษัทอิสอาเซียติก ข้าพเจ้าก็ขับรถมุ่งตรงไปหน้า
 เมืองผ่านทางประทุชัย และตรงไปทางถนนตรงหัวมุมพระยาราชาวงแลว
 เลี้ยวลงไปทางสถานีตำรวจและที่ทำการไปรษณีย์ ซึ่งถูกปล้นและทิ้งร้าง
 อยู่ เขาสันนามหลวงมีพวกเงี้ยวอยู่ประมาณ ๒๐๐ คน ทั้งบริเวณคูเงี้ยว
 ตอนที่ข้าพเจ้าเข้าไปในเมือง แต่มีพวกเงี้ยวถืออาวุธครบ กลุ่มหนึ่งสัก
 ๘-๑๒ คนกำลังเดินเป็นขบวนไปตามถนน บางคนนร่ายการเพราะฤทธิ
 สุรา แต่พวกตบงกชมิได้ยอมให้พวกนั้นเข้าซัดขวางเราแต่อย่างใด บอม
 ให้เราขับรถไปตามสขาย มิสเตอร์ทอมป์สัน และมิสเตอร์สเจอร์น ได้
 เข้ามาในเย็นวันเดียวกันประมาณ ๒๐ น. เพราะได้รับรายงานเหตุร้ายใน
 ตอนเย็นวันเดียวกัน เมื่อตอนบ่ายวันที่ ๒๖ มิสเตอร์ สเจอร์น มิสเตอร์
 ทอมป์สัน มิสเตอร์รยาน และข้าพเจ้า ออกไปขับรถเที่ยวในเมืองและขับ
 รถผ่านตรงไปทางประทุชัย ทุกอย่างยังอยู่ในสภาพเดิมเหมือนตอนเย็นวัน
 ก่อน แต่โคมไฟทุกดวงตามถนนถูกทำลายแตกหมด กอนซากลับเรา
 รถรถที่ที่ทำการไปรษณีย์ และตรวจค้นตู้ความเข้าของที่กระซุกกระจย
 และพบภทหมายสองสามฉบับหาหน้าถึงชาวยุโรปหลายคน เราจึงรวบรวม
 เขามาอย่างระมัดระวัง ตลอดจนมีรายงานส่งเข้ามาถึงข้าราชการไทย
 หลายคนซึ่งถูกจับไปและถูกฆ่าตาย แต่เย็นรายงานที่ส่งถึงขการการ

ชนผู้น้อยซึ่งข้าพเจ้าไม่อาจทราบว่าใครเป็นใคร ในวันที่ ๒๘ เราขี้อัดเท้า
 ไปในเมืองอีกและเข้าไปสำรวจคุกเก่าของนครซึ่งกระจายในที่ทำการไปรษณีย์
 และ เข้าเยี่ยม หรือหน้า พวกเงี้ยว ซึ่งขณะนั้น การประชุม การรื้อกัน พร้อมด้วย
 หัวหน้ากำลังกึ่งพันอยู่ หัวหน้าเงี้ยวให้เราขออยู่ครู่หนึ่งเมื่อเรามาถึง
 ถิ่นจะออกคำสั่งอย่างเกี่ยวกับกาเรตมาเสีย พวกเงี้ยวได้กตสันใจให้
 คนของตนพวกหนึ่งรุดหน้า ไปทันทีเพื่อยึดถนนที่จะไปเมืองแพร่ ถนน
 ทำอิฐ โดยประสงค์จะรื้อถนนให้มีความช่วยเหลือได้ ๆ เข้ามาจากร้านนั้น
 ในวันที่ ๒๘ มีสเตอร์ เฟงเงอร์มาจากเมืองสองไตมาถึง และวันที่ ๒๘
 เขาก็ยอมยอมเสียเข้าไปพบหัวหน้าเงี้ยว มีการสนทนา เกี่ยวกับ พวกเงี้ยวซึ่ง
 ต้องการให้ชาวยุโรปเข้าร่วมประชุมด้วยเพื่อจะได้แนะนำว่าพวกนั้นควรจะทำ
 อะไรบ้าง ในการประชุมชาวยุโรปทั้งหมด ณ บ้านหมอตอมัส ได้ตกลง
 กันว่าเราจะไม่เข้าเกี่ยวข้องกับใครๆ ในเรื่องนี้ จนกว่าจะได้ปรึกษาหารือแล้วเสีย
 อีกครั้งหนึ่ง และขอเดชะพวกนั้น เราทั้งหมดตกลงกันว่า จะลพพอยู่รวม
 กันที่บริเวณการค้าขอมเขมเบอร์มา ซึ่งเราก็ทำการกันเสร็จในเย็นวันเดียวกัน
 นั้น - พร้อมกันนั้นข้าพเจ้าก็สนทนากับบรรดาเอกสารของหลวง ๑๓๑ รวมทั้ง
 ทรัพย์สมบัติส่วนตัวส่วนใหญ่ไปด้วย ส่วนพวกบริษัทยีสต์อาเซียที่ติด ก็นำ
 เงินทั้งหมดของตนไป ซึ่งข้าพเจ้าเชื่อว่าคงจะรวมถึงเอกสารสำคัญ ๆ ส่วน
 มากด้วย ความคิดที่จะพิจารณาหาทางดำเนินงานต่อหน้ายังมีใครคนหนึ่ง

ในทศวรรษที่ ๓๐ มียุทธภัยหนึ่งจากหัวหน้าเมฆฆอริ่งให้พวกเราเข้า
 ร่วมประชุมกับพวกตนซึ่งจะประชุมกัน ณ สถานที่ของพวกนั้น มีสเตอร์
 คอมนั้ มีสเตอร์เฟ็งเจอร์ มีสเตอร์สเซอร์น และข้าพเจ้าจึงไปเข้าร่วม
 ประชุมด้วย เมื่อได้อธิบายถึงสาเหตุที่ก่อการร้ายของ ก่อวคือเกิดจาก
 การกดขี่ข่มเหงไม่หยุดหย่อนของข้าราชการไทย เช่น ๑. คนในบังคับ
 อังกฤษเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติเช่นที่ดินไม่ได้ ๒. การเดินทางไปไหน
 มาไหนโดยไม่มีหนังสืออนุญาตไม่ได้ ซึ่งต้องยื่นคำร้องเป็นชั้น ๆ และมัก
 จะถูก ปลูกเสธ ๓. ชาวเงี้ยว เช่นเคียว กยชาวเมืองทวไป ไม่เคย ด้รับ
 อนุญาต เมื่อยื่นคำร้องขอตกไม้ เพื่อสร้างวัด หรือสถานที่ ไค ๆ โดย ไม่ต้อง
 เสียค่าธรรมเนียม ในข้อนี้ข้าพเจ้าขแรงให้ทราบโดยทันทีว่าไม่เป็นความ
 จริง และขแรงต่อไปว่าพนักงาน ย่า ไม่ประจำตำบล ด้รับคำร้อง ขอมา
 พิจารณาอยู่ตลอดเวลา และว่าตำรวจที่ขานข้อ ในเมืองลอง เมืองนคร
 ลำปาง เมื่อวันที่หรือประมาณวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ได้มาถึงที่นั้นเพื่อระ
 ดมคนเงี้ยวที่ม่นสขเช่นพาลบางคน แต่การจับกุมตัวคนเหล่านั้นก็ทำไป
 โดยไม่เป็นแบบเป็นแผน ตำรวจได้ขึงขังไปที่กลุ่มคน พวกเหล่านั้นจึงขึง
 คอขมทนไปข้างเพื่อเป็นการข้องกันตัว ฝ่ายตำรวจจึงแตกหนีและถอยกลับ
 ไป อย่างไรก็ตาม พวกเงี้ยวเหล่านั้นมิได้อธิบายให้ทราบว่าในวันหนึ่ง ๆ
 พวกตนเตรียมพร้อมที่จะต่อต้านกันอย่างไร กงก็พวกตนได้ยืนยันว่า พวก
 กรมการเมืองแพวกกำลังจะช่วยเหลือเมืองนครลำปาง พวกน

คือว่าเป็นการที่ผู้ใดที่ออกเดินทางมุ่งไปแพร่ ทั้งนบุรีมีจุดหมายปลายทาง
 หนึ่งไปตั้งมิสเตอร์โลล์ เฮช. บี. เอ็ม. กงสุลเมืองหาญ ขอให้กงสุลลงมา
 ประชุมกัน แลว่าพวกตนจะขออาศัยที่อาศัยกลางของกงสุล จกหมายฉบับนี้
 เขียนตามคำบอกของมิสเตอร์เฟงเงอร์ และเราทุกคนได้ลงชื่อในจดหมาย
 ฉบับนั้น คนพวกนั้นได้เขียนจดหมายไปแล้วฉบับหนึ่งเมื่อวันที่ ๒๘ กล้ายกลง
 กันมาถึงจดหมายของกงสุล ในวันที่ ๒๑ มิสเตอร์เกลเดท กับมิสเตอร์
 สัมแมน เดินทางมาถึงจากเมืองนครลำปาง รายงานว่าสถานีที่นั่นกำลัง
 อยู่ในระหว่างเตรียมการก่อสร้าง และในวันที่ ๑ สิงหาคม มิสเตอร์
 สัมแมนพร้อมด้วยมิสเตอร์ทอมัส เดินทางไปเมืองนครลำปางด้วยช้างของ
 ข้าพเจ้า ในวันเดียวกันประมาณเวลา ๑๒.๐๐ น. ชาวเงว ๒๐๐ คน
 เดินทางไปเมืองนครลำปาง มีปากะมองเป็นหัวหน้า มุ่งไปปล้นเมืองนั้น
 ในวันที่ ๕ มิสเตอร์โลล์เดินทางมาถึงจากเมืองหาญ และมิสเตอร์ฟิลล์
 มาถึงวันที่ ๗ ในวันที่ ๘ มิสเตอร์เฟงเงอร์กับมิสเตอร์สเจอร์น ออกเดินทาง
 ไปทำพิธีพร้อมกันกับจดหมายจากมิสเตอร์โลล์เรียกร้องให้พวกชาวเงวเลิกละ
 ากการเป็นศัตรูต่อกัน และขอขงมิ ให้ข้าราชการไทย ปฏิบัติการต่อไป
 โดยไม่มีจุดหมายแต่ให้คอยกองทหารก่อน ในวันที่ ๑๓ ชาวบ้านคนไทย
 ประมาณ ๑๐๐๐ คน กับตำรวจ ๑๑ คน มีเกศวิบาลสุโขทัยเป็นหัวหน้า
 มาตั้งค่ายอยู่นอกเมืองแพร่ห่างตัวเมืองประมาณ ๖ ไมล์ ที่บ้านหาค ยน
 ถนนที่ไปแพร่ ทำพิธี มิสเตอร์โลล์ได้ขอรถออกไปและขอขงมิ ให้เข้ามา

ในเมือง เพราะว่าการตกศ้อย่างชุลมุนจะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน และกำลัง
 คนที่มานมใช้ทหาร ส่วนพวกเงี้ยวประมาณ ๓๐๐ คนนั้นคงอยู่ทางเหนือ
 ของเมืองใกล้ ๆ นี้เอง ความกระหืดกระหอบใจได้เกิดขึ้นทั่วไป ในตัวเมืองราษฎร
 สามีผู้กำลังอพยพหนีออก เป็นขบวนกัน ทั้งบรรดาครอบครัว เจ้าที่สำคัญ ๆ
 ก็มาอยู่รวมกันเป็นบริเวณและร้องขอความคุ้มครอง แม้กระทั่งขอให้หัว
 หน้าที่เจ้าผู้ชราออกมาอยู่ด้วย แต่ในที่สุดก็สั่งขังขบวนลงและพากันกลับไป
 ครัวขอสัญญาว่า เราจะยอมให้คนเหล่านั้นมาอยู่ที่นี่ หากว่าจะเกิดสู้รบกัน
 ขึ้น ตอนเช้ารุ่งขึ้น มีสเตอร์ไลต์ มีสเตอร์ทอมส์ และมีสเตอร์พลัด
 ไปด้วยเข้า ขี่รถออกไปยังบ้านหาค และขอร้องอีกครึ่งหนึ่งให้เทศาภิบาล
 สุกโขทัยอยู่ที่นั่นก่อนจนกว่าร้อยโท คอล สเฮา จะมาถึง เพราะเขาจะมา
 เป็นประจำทุกวัน ร้อยโทคอล สเฮา มาถึงเย็นวันที่ ๒๐ เจ้าพระยาสุรศักดิ์
 ก็มาถึงพร้อมด้วยทหาร ๓๐๐ คน และมีอำนาจเต็มทั้งทางฝ่ายทหารและ
 พลเรือน นายบุญธรรม นายเจ๊ก นายไปรษณีย์ ๓ คน ก็ยกผู้คนหนึ่ง
 ชึ่งเข้าพาเจ้า เลียงไว้ ในบ้าน เพื่อให้ความคุ้มครองก็ให้ปลอม ศิวส่งไป ยังแม่
 แดงในตอนกลางคืนวันที่ ๒๑ พร้อมครอบครัวและคนบริวารต่างซึ่งเข้าพา
 สักขอบคณในความช่วยเหลือของมรยทอส์องเซียงคตเป็นอันมาก และจาก
 หนักขามล่านานาน จากแม่บ้านก็มาถึงทำอิฐ และเคยลงมากกรุงเทพฯ
 ภายหลังที่รักษาหาหรือกับมีสเตอร์ไลต์ และกรมการเมืองแฉะ มีสเตอร์

รขานออกเดินทางเมื่อวันที่ ๒๕ ไปยัง แม่น้ำซม, มิสเตอร์ ซี. เอ็ม. เมทเวิร์ท
พนักงานเมืองแพร์

ดูศักดิ์

ที่ ๓๑๑ กราบทุก กรมหลวงดำรงฯ กรุงเทพฯ

โทรเลขที่ ๒๔๑ ทราบเกล้าแล้ว เหตุเดิมที่คิดไม่ได้เกิดจาก
ความผิด ๖๓๕๓ (ฝรั่ง) เมื่อเงยเข้าที่แพร์ ๖๓๕๓ (ฝรั่ง) ก็ตกใจ
เหมือนนกบินถึงเข้า ๘๘๓๐ (รวม) ๘๑๖๖ (อยู่) เก็บว ครั้นมาขึ้นหลัง
ได้ทราบว่า ๑๘๘๕ (เงย) ไม่ทำ ๖๓๕๓ (ฝรั่ง) จะทำ ๓๖๘๘ (แต่)
๔๔๕๕ (ไทย) แล้วเงยว่าไทยกตัญญู.....เชิญ ๘๕๕๑ (ไทย)
มา ๖๘๘๑ (แพร์) ในขั้นต้น ๕๒๒๘ (เปด) ๕๒๘ (เก)....๘๕๕๑
(ไทย) ไก่มากกล่าวกับเกล้าว่า ขอให้มีคนกลาง.....ว่าเหตุเกิดขึ้นเพราะ
อะไร เมื่อมาพูดมิสเตอร์ ๘๘๕๕ (รัต) ๒๘๑ (เซท).....ผู้ทำการ
๑๑๓๖๑ (หวัง) ๕๔๑๒ (ขอม) ๕๒๒๘ (เป) มากับ ๕๒๒๘ (เป)
.....๑๕๕๖ (?) พูดว่าการที่เกตุวันรายชุนทั้งนี้ การขังไม้ของ.....
เสียมากเพราะคนแยกกันไม่ได้ถ้าการเหมือน ๘๕๕ (ราช).....๕๕๕๕
(ไทย) จะอนุญาตเลื่อนเวลาเข้าไม้ให้ยาวเท่ากับที่เสียผลไปข้าง เก้า
ตอบว่าไม่เห็นการระงับใดที่ทำการของ ๕๓๐๘ (บริษัท) เสีย เขาตอบว่า

ข้าพเจ้าทำสัญญาขาด..... สิ่งซึ่งถูกเกณฑ์ เกณฑ์ขอขว่าไม่ให้เกณฑ์
 คนแล ..... ของคน ๑๑๒๓๑ (สัปเขก) เกณฑ์แต่คนแลข้าง.....
 บ้านเมือง แฉะ ๑๒๒๖ (กิต) เขา ๑๑๔๘ (ท่า) เลียบ ผด..... ในเหตุ
 ที่เกิดขึ้นครั้งนศวรรรเกิดเขากย์ ๕๒๒๘ (เบ) ๕๒(?)..... แล ๕๕๕๑
 (ไลย) เพราะเหตุที่เกิดเป็นคน ๖๐ (?)..... ๑๑๘๐๐ (อังกฤษ)
 กงสัน แลวกเลยชกพูดเล่นอื่น ๆ ค่อยไปเรื่อง..... พุดนิกพูดกัย ๖๕๒๐
 (พระ) ๕๗๓๔ (วาสเทพ) เพราะเข้าใจว่าการ..... ไม่มีเหตุต่อไป
 ในส่วนเกล้าทงการกคยบระวงบคชองทางตามเสียงทกลาวน คอมากไม่ได้
 ยืนเสียงคองนอก มาจนหลังเงยวถาเวียชนทางเหนือคองอยู่เซียงค้ำเสียงลือ
 มาแปลก ๆ จน ๕๒๒๘ (เบ) ๕๒๔ (เกศ) ๑๕๕๖ ( ) รัชรายงาน
 ๑๕๗๐ (มิต) ๒๕๐๐ (จัน) ๕๖๕๕ (นารี) เซียงรายฝ่ายนี้ ๕๕๑๕
 (ไลย) ใ้รัชรายงาน ๕๑๕๕ (ติ) ๕๑๕๔ (ลี) ซึ่งไปตั้งท่า ๑๕๕๕ (ไม้)
 ชยู่ที่ ๕๑๕๑ (ท่า) ๗๑๒๔ ( ) เมื่อ ๕๕๕๑ (ไลย) รัชรายงาน
 แลวกได้ ๗๔๕๕ (มา) ๑๑๓๓๗ (ทา) เกณฑ์ไทยเร็วมาขึ้นแรงตามเหตุที่
 เกิดขึ้น ใ้รัชรายงานมาสองทางแลมคความเซียงเรื่อง ๑๖๕๕ (เมง)
 ๓๖๑ (กุน) ๑๖..... ๒๕๒๕ (ชา) กอมา ๕๕๕๑ (ไลย) ึ่งส่งราย
 งานมาให้เกล้า ทงแต่นั้นมากมีเสียงลือแปลก ๆ ลือคูก้อออกจากคน ๑๑๓๑
 (ห้าง) ๕๕๑๖ (บอม) ๕๒๒๘ (เบ) เทียวพูด ครนเกล้าทราช.....
 เขากวักคนพูดมาตามกัใหม่ชยู่ ไ้รัชย์ แลเมื่อ ๕๑๕๕ (ติ)..... ไ้ชยู่

รายงานที่ ๕๕๕๑ (ไลย) ๗๑๗๖ (แฟง) ๖๐๗ (เกอร์) มาหาเกล้า
 ..... ได้เล่าให้ฟังตามรายงาน ๗๑๗๖ (แฟง) ๖๐๗ (เกอร์) พุก...
 ๕๑๕๔ (ลี) เป็นคนสนุกเวลานั้นฝันในฝันน้อยทำการค้า..... ยินเหตุแก่
 เล็กน้อยทำรายงานให้มากกว่าเหตุ เขาจึงจร..... กลับมา ๖๘๘๑
 (แพร์) ได้วันนั้นหมอตอมมาสนาขยับบิดค้ายารักขาน้อยเทพวงศ์แลตามเกล้า
 ว่ากองทัพที่ยกไปได้ข่าวอย่างไร เกล็ดตอบรับแรงตามเหตุจนได้เชิง...
 .... หมอตอมว่าได้พบกองทัพ ๖๓๕๕ (ฝรั่งเศส) เข้ามาขัดขวาง.....
 ย่างหรือไม่ เกล็ดตอบว่า ๖๓๕๕ (ฝรั่งเศส) ไม่ได้มาเกี่ยวข้อง.....
 ในบ้านเมือง แล้วเกล้าถามว่าหมอตอมได้ทราบข่าวมาจากผู้ใด หมอตอมว่าฝรั่ง
 ห้าง ๕๕๑๒ (บอม) ๕๓๒๘ (เบ) ได้เล่าให้ฟังแต่เหตุที่กล่าวไว้ ๖๓๕๕
 (ฝรั่งเศส) เข้าอุทหนุน เกล็ดฟังดูไม่โตเกิดปากเสียงมาจากฝรั่งนาย
 ๑๑๓๖๑ (ห้าง) ก่อน เกิดมาจากพวกเงี้ยวผู้ร้ายตกเนองมาจาก ๗๖๘๔
 (เมง) ๓๖๑ (กุน) ๗๖๘๕ (เมง) ๒๘๒๔ (ซา) เพื่องจะเอาชื่อมาสู่ให้
 กลัวแลหลอกลวงคนใจ ให้เข้ามาเป็นพวกเรื่องเขินมาถงน แต่เรื่องนทเมอง
 แพร่ก็ไม่เป็นการประหลาดอันใด เพราะคนทั่วไปเห็นเกล้า มาถงอยู่กัน
 โทรเลขฉบับขึ้นตั้งวันที่ ๑๖ เวลา ๓ ทุ่ม ๓๐ นาที.

สุจริตกิจ.

ที่ ๑๘ กราบทูล เสด็จมาตั้ง กระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

โทรเลขที่ ๖ ทราบเกล้าฯ แลว่า แลวระอัยการณีสกหนกกลขมาจาก
เมืองรองลงแม่น้ำยม ลงเรือมาลวรวกโลก ไม่ไค้ไปนตรดำปาง ลงมา
เถินทางจากลวรวกโลกไปเถิน ๒ กั้น ๕ วันเชด ๑ แห่ง เภินคณมสำทัว
ทางเคินง่าย.

วิธีกรกักต.

.....วิเศษภูษร อุตกรทิตต์ ถ้ากงสุลอังกฤษหรือพวกฝรั่ง
ทักรุงเทพจะมี โทรเลขถึงมิสเตอร์โลหรือฝรั่ง ในเมืองแพรกค หรือมิสเตอร์
โลแลฝรั่ง ในเมืองแพรจะมีถึงกงสุลแลฝรั่งทักรุงเทพกค ให้พนกงานรับค
โทรเลขส่งไปเร็วเหมือนอย่างในราชการ ถ้าสายไปแพรใช้ไม่ได้ ให้มท่ง
คนเร็วถือไปให้.

(๑)

.....ธร อุตกรทิตต์
.....โทรศัพทตามพระยาพิชัยคว่า ที่เขาปลั่งนั้น
ยึดไว้ไค้หรือยัง.

(ลงพระนาม) ดำรง

(๑) ทนฉบขจากค

ที่ ๔๑ กราบทูล เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

มีสเกอ์โลกงสุลอังกฤษมาอยู่ที่เมืองแพร่ ใช้แขกซีกนำร่างโทรเลขระตีไปตั้งกองราชทูตอังกฤษ กรุงเทพฯ เวลของพวกเงี้ยวทำจลาจลเมืองแพร่ จะไปรบกวนให้โทรเลขหรือห้ามไม่ให้ก็ขอทราบเกล้า.

หลวงวิเศษภูธร

ที่ ๒๕ วันที่ ๔ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๑

หลวงวิเศษภูธร ขุนรติศักดิ์ โทรเลขที่ ๔๑ รับแล้ว อนุญาตให้ก็ได้

ที่ ๒๐ วันที่ ๓ สิงหาคม ๑๒๑

หลวงวิเศษภูธร ขุนรติศักดิ์ ให้พูดโทรศัพทตามพระยาพิชัยว่า เวลานั้นมีความคิดที่จะต่อสู้กับผู้ร้ายอย่างไรบ้าง แลทางที่จะยกทัพไปตี ขนนายมีบ้างหรือไม่.

ที่ ๔๔/๑๒๓๐ กราบทูล เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

โทรเลขที่ ๓๕ ทราบเกล้าแล้ว ได้ตามพระยาพิชัยว่าได้ยก

กำลังเลขราคาเช่าพดิ่งไปข้างชยุทระลงอเทวนเมื่อนั้น ๑๑ เกียนนแลว
ให้ของพระผู้ชวานร้อยเชกข้างยกขึ้นตั้งบนเขาพดิ่ง.

หลวงวิเศษภูธร แทน.

ที่ ๑ วันที่ ๓ สิงหาคม ๑๒๑

หลวงวิเศษภูธร อัครภักดิ์ มณฑลแห่งให้นายมาถ้อโทรเลข
ขึ้นไปเมืองน่านเมื่อวันที่ ๓ ให้นายมาถ้อโทรเลขให้มอบโทรเลขนั้นส่งฝาก
ไปให้พระยาบรมบาทด้วย

ถึงพระยาบรมบาท นครน่าน
โทรเลขที่ ๒๒ รายนแล้ว เรือง

ผู้รับ ๖๑๕๕

เลข ๑๗๘๕

ที่

ปล้น ๕๘๕๕

เมือง

แพร่ ๖๘๕๑

ทรงนลยโศครวมาว่า

มัน ๑๔๓๓

กิด ๑๓๒๖

กัน _____

หลาย ๕๑๑๘

เมือง ๗๕๐๑

คองท่า _____

ราย ๘๕๔๓

แท้ ๓๖๘๘

คน ๑๓๔๐

ไทย ๔๔๕๕

คนชาว _____

เมือง ๗๕๐๑

ไม้ ๗๕๓๖

ท่า ๗๕๓๓

มัน ๗๕๓๓

คิทางให้ _____

เจ้า ๒๒๔๐

นาย _____

ใบ _____

พน ๖๘๑๕

เมือง	๗๕๐๑
เพ็ญ	๗๐๗๓
เฉย	๕๕๒๑
ปล่อย	_____
ให้	_____
มัน	๗๔๓๓
ทำอันตราย	_____
ไทย	๔๔๕๕
ถ้า	_____
เจ้า	๒๒๔๐
นาย	_____
ใน	_____
เมือง	๗๕๐๑
ไม้	_____
เล่น	๕๒๓๘

คว้าแล้วก็ทำไม้ไม่ได้
 ขอให้ภิกษุอันกษัตริย์นครเมืองน่าน
 กระเถิบชกคนประจำรักษาการบ้านเมือง
 คว้าให้.

ชื่อบุคคล	๕๖๐๑
ว่า	๕๗๓๖
เจ้า	๒๒๕๐
นาย	
เขียน	_____
บุตร	๔๕๖๘
ระวี	๘๕๐๓

รักษาน้ำคองระรักษาการ ไท้เวียบรชัย.

ถึงหลวงวิเศษภูธร เมืองอุตรดิตถ์ มณฑล แต่งให้นายมาถื่อ
โทรเลขขณไปเมืองน่านเมื่อวันที่ ๓ ถ้านายมาถื่ออุตรดิตถ์ให้มอขโทรเลข
นี้พนักงานไปให้พระยาบรมมาทด้วย.

ถึงพระยาบรมบาท นครน่าน

โทรเลขที่ - รยแล้ว เรื่องมร้ายเงยวทยสนเมืองแพะครงน

สืบไ้ความว่า มหนักคนหลายเมือง ศอระทำร้ายแก่คนไทย คน
ชาวเมืองไม่ทำ มหนักทะเลให้ เจ้านายในพนเมืองเพิกเฉยปล้ชยให้มันทำ
อันกรายไทย ถ้าเจ้านายในเมืองไม่เล่นด้วยแล้วก็ทำไม่ได้ ขอให้คิด
ข้ามกับเจ้านครเมืองน่านกระเถงที่คนประจำรักษาการบ้านเมือง ให้ปรากฏ
ว่าเจ้านายเป็นอระระวังรักษาน้ำคองระรักษาการ ไท้เวียบรชัย.

ที่ ๕๐ กราบหูล เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

ความตามโทรเลขที่ ๓๘ เรื่องผู้ร้ายปล้นเมืองแพะ ภัยด้วยกกระบัตร
 ศาสตราเยี่ยงผู้พพากระ นายแมนอัยการไปฆ่าเสียนน ครนวันที่ ๔ เดือน
 พระกนทกร นายแมนซึ่งว่าพวกเงยรฆ่าตายนน หนักลยมาโคพร้อมด้วย
 ขุนพิพรช้ำหลวงคลังแห่งความต่อข้าพระพุทเจ้า ความใกล้กับที่โคกรายหูล
 มาแล้ว มีแปลกข้างคอกเมื่อเวลาพวกเงยรค้บ้านพระยาไชยบูรณ์แลที่ว่าการ
 พระยาไชยบูรณ์ แลข้าราชการ พร้อมด้วยนายแมน ไปอยู่ที่ ในคุ่มเจ้าหลวง
 อำเภยให้ช่วยก็ไม่มี ใครช่วยในทันโตมีแขก ๑, ๔ คนเข้าไป ในคุ่มว่าระช่วย
 ต่อสู้ผู้ร้ายตายไม่มีอาวอ พระไชยสงครามจึงสั่งขึ้นให้แขก ๒ บอด แขก
 ระออกต่อสู พระไชยสงครามว่า ให้รักษาแต่ ในคุ่ม ไม่ต้งต่อสู แล้วพระยา
 ไชยบูรณ์ ไซ้ ให้นายแมนไปเกณฑ์คนที่บ้านทองถาย นายแมนไปพบก้อ
 พระกนทกรคนได้ ๕๐ คนเคษ ยกมาถึงวัดทองสอโคพชนอัยชค่นายนของ
 บอกว่าพระพิชัยรักษาให้พระกนทกรหนี ไปเงยจะฆ่าแต่ไทย คนเมืองไม่ต้ง
 พลเมืองโตที่ราชกพากนแก่กนคุ่มไม่ตค ยังแต่่นายแมนพระกนทกรเข้า
 เมืองไม่โค พระกนทกรมาพบขุนพินิจลยตัวนายหงวน แลวกพากนมาช่ม
 อยู่หลังข้างโข่งแล้วมีรทหมายลยถึงพระยาไชยบูรณ์ หลวงวิมน พระพิชัย
 รักษาว่ารทคิรการต่อสูยังไรให้ ธิบชอก ครนวันที่ ๒๖ คนใช้กลยมาแจ้ง
 ว่าพวกเงยรจับพระยาไชยบูรณ์ฆ่าเสียที่บ้านทองนทอง แล้วพระกนทกรมี
 ขอนกพากนทนเลตลชตเข้าไซ้ มาครนวันที่ ๔ เดือน ถึงอำเภยศกรทคต

ในการปล้นครวณเงินหลวงมีอยู่ในคลัง ๔๖,๕๑๐ บาท ๓๗ อัฐ ๒๒๒๕
 (เจ้า) ๖๘๕๐ (แพร์) ๕๒๕๗ (แล) ๒๒๕๐ (เงินนาย) ๓๓๑๕
 (ไต้) ๑๕๑ (กระทำ) ๑๐๖๐๒ (สัตย์) ๓๗๕๕ (ต่อ) ๑๗๘๕ (เงี้ยว)
 ๕๒๗ (เกณฑ) ๕๕๕๐ (ราษฎร) ๓๘๕๖ (ทำ) ๑๐๓๓๒ ( )
 ๑๐๕๕๐ (ส่ง) ๑๗๘๕ (เงี้ยว) ๓๗๖๗ (ต่อ) ๒๓๐ (กับ) ๕๕๕๕
 (ไทย) ๕๐๒๐ (ใน) ระหว่าง ๑๐๕๕ ( ) ๖๘๑๓ ( ) แลการปล้นใน
 ครวณพวกเงี้ยวไต่ฆ่าคนไทยกายคือพระยาไชยบูรณ์หลวงวิมล แก่คนมี
 ชื่อที่ไต่กรายทูลมาอย่างแล้วแก่คน.

หลวงวิเศษบุตร แทน.

ที่ ๓๕ กราบทูล เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน
 ควณวันที่ ๓ เดือนนี้ เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ ได้รบ โน้ตของพระ
 ยรักรัยพระอยู่ควนทางโทรศัพทจากบ้านให้หาว่าในวันนี้ เวลา ๑ โมงเช้า
 พวกเงี้ยวประมาณ ๒๐ คนที่เขา อ้อมหลังตาคายของพระยาพิชัยมาเงี้ยว
 คาย ๑ คน ศกษัรยะเสียไวทคาย แล้วพวกเงี้ยวแตกหนีไป.

หลวงวิเศษบุตร.

ที่ ๓๘ กราบทูล เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน
 ความตามโทรเลขที่ ๓๒ เรื่องสุรายปล้นเมืองแพร์นน กรณที่ ๒

เกษนันทราชครามนายถนมหาพนักงานโทรเลข นายบุญธรรมนายเท็กพนัก
 งานป่าไม้ซึ่งหนีเลิกลอบมา คงได้ความ โกลดกษ โทรเลข ฉวยก่อนแปลกข้าง
 ขางอย่างคือวันที่ ๒๕ กรกฎาคม เมื่อผู้ราชศเมืองแพร่แล้วมลายไปกับนายจันท์
 นายนของเมืองลของกษคนใช้ที่เข้าเป็นไทยหลายคน ครนวันที่ ๒๖ กรกฎาคม
 พวกเงี้ยวได้ช่วยกกระบัตร์ศาล นายเพื่องผู้พิพากษา ๑ นายแม่นันอัยการ ๑
 ไปล่าเสียบแต่หลวงวิมลชาหลวงผู้ช่วยหนีไป ได้อาศัยอยู่ห่าง บอมเขมแต่นาย
 ห้างไม่อยู่น่ากลัวระ ไม่มีผู้ช่วย แล ๕๕๒๗ (เวลานั้น) ๗๖๐๕ (มี)
 ๗๐๕๘ (พวก) ๑๗๘๕ (เงี้ยว) ๕๐๒๐ (ใน) ๖๘๑๕ (พัน) ๗๕๐๑
 (เมือง) ๕๑๓๕ (บ้าง) ๖๕๕๕ (มา) ๓๖๘๘ (แต่) ๑๒๐๕๔ (อื่น)
 ๕๑๓๘ (บ้าง) ๕๕๒๐ (ประมาณ) ๖๕๘๗ (พัน) ๑๓๕๐ (คน)
 ๕๓๑๓ (แล้ว) ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๐ (แพร่) ๓๓๑๕ (ได้) ๘๕๗๒
 (เรียก) ๔๗๓๐ (นาย) แคนันแล้ว ๕๕๓ (แก่) ๕๑๔๖ (บ้าน)
 ๑๑๖๕๕ (ให้) ๓๕๑๓ (เตรียม) ๑๑๕๓ ( ) ๕๗๒๒ (ปีน)
 ๑๖๐ (กระสุนดินดำ) ๑๐๐๖๒ (ไร่) ๓๗๖๗ (ต่อสู) ๒๓๐
 (กับ) ๕๕๕๕ (ไทย) แล ถึงกระสุนดินดำก็ทาง นายถนมหาพนัก
 นายบุญธรรมได้หนีมาลงอำเภอกาญจนบุรี นายจิตรฤกษ์นายอำเภอกาญจนบุรี
 ๑๐ บาท แล้วยกเสียบของพาหนะส่งมาพิชัย

หลวงวิเศษภูธร.

ที่ ๓๕ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

วันที่ ๓ เดือน... เวลา ๕ โมงเช้า พระปลุกวัน นายร้อยเอกช่วง
 กองมณฑลได้พูดโทรศัพทมาจากบ้านนาข้ามเขตอำเภอลับแลว่า พวก
 เงี้ยวประมาณ ๕๐ คนลักเข้ามาทางบ้านให้หาคิวกรักษาบ้านให้หา แล้ว
 พวกเงี้ยวเลยไปทางกองพระยาพิชัยตั้งอยู่ที่ปางอ้อ พระปลุกวันกับนายร้อยเอก
 ช่วงได้รีบยกตามพวกเงี้ยวไป ข้าพระพุทธเจ้าได้กำลังเพื่อเพิ่มไปรักษาเขต
 แตนอุดรที่ตัดละแบต.

หลวงวิเศษภูษา.

ที่ ๑๐ ลงวันที่ ๓๐/๔/๑๒๑

พระมนตรี ลำปาง ตามความในโทรเลขที่ออกมาว่า เจ้าแพร่มี
 หนังสือถึงเจ้านครลำปาง ตามความเห็นว่าจะคิดอย่างไรนั้น ขอความ
 เกือบออกมาสิ้นเกินไปขอให้ โทรเลขมาใหม่.....

ร่าง

บางปะอิน

วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๑๒๑

พระมนตรี ลำปาง โทรเลขลงวันที่ ๒๕ เดือนนี้แลที่ ๒๖ รับแล้วซึ่ง
 พระมนตรีจะรีบยกกำลังไปตามรับผู้ร้ายเมืองแพร่แน่นอนแล้ว

ได้มี โทรมเลขสั่งมณฑลพิษณุโลก ให้จัด กำลังยกไป เมืองแพร่ สอง
กอง คือกองพระยาพิชัยยกตรงไปแพร่ที่เขียว กองพระเสนาราชยกจาก
สวรรคโลกตรงไป ทางช่องพลอย เมืองสองแล้วเลยไป สมทบกัน ที่เมืองแพร่
ส่วนกรุงเทพฯ จะได้ส่งกองทหาร ๕๐๐ คนมาขึ้นที่อัครทิศอีกกองหนึ่งยก
ไปแพร่ แล้วจะส่งเติมมาอีก.

ที่ ๕๕ กราบทูล เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บ้างปะอิน
พระโทรเลขที่ ๑๐ รัชทรายเกล้า แล้ว ได้มณัฏ์ถึงแต่ที่ ๒๕
กรกฎาคม วันเกิดเหตุเจ้านครแพร่หรือเจ้านายคนใดคนหนึ่งในเมืองแพร่
ไม่ได้บอกข่าวมายังนครลำปางเลย ก็ได้ทราบข่าวก็ทราบจากโทรศัพท์
เมืองสวพลตำรวจและภูทพภาษาที่หนามงานวันที่ ๒๘ กรกฎาคม เจ้าแพร่จึง
ใช้ให้เขียว ๒ คน เป็นลูกน้องหลวงจักรจำนงค์อห็นเรือมายังเจ้านคร ใจ
ความในจดหมายนั้นมั่งงน ทูลทูลเจ้านครแพร่วันที่ ๒๖ กรกฎาคม คค ๑๒๑
เจ้าพรยเทพวงษ์เจ้านครแพร่ผู้เป็นอา มีความประระคิเจริญมายังเจ้าบุญวาท
วงศ์มานักย เจ้านครลำปาง เจ้าคนเป็น หลวงนทรราชด้วย เมื่อวันที่ ๒๕
กรกฎาคม เวลาเช้า ๑ โมงมีพลกเขียวต้องสู้พม่าประมาณ ๕๐๐ คนเศษ
เป็นโจรลอบเลียมเข้าก็พวกข้าหลวง แลกกรมการฝ่ายไทย นตกคั้นหนั รอดตัว
ไปได้ข้าง แล้วผู้ร้ายฆ่าตายอย่างก็อพระยาไชยบูรณ์เช่นกัน แต่เจ้านาย

ราชบุตรชาวเมืองพวกเงี้ยวหาได้ทำอันตรายไม่ พวกเงี้ยวก็เข้าตงกองอยู่ที่
 ว่าการหนทกวันนั้น ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวว่าเมืองนครลำปางแลเมืองนคร
 เชียงใหม่ก็เช่นเช่นเดียวกัน วันเคียวกันนี้จะเท็จจริงฉันใดไม่ทราบ ถ้า
 จริงเช่นที่คนเล่าลือแล้วเจ้าคุณเป็นหลานจะจัดการต่อไปอย่างไรก็ดี ขอให้
 ชมแจงไปให้ข้าพเจ้าผู้เป็นอา ได้ทราบด้วย ลงข้อประทักษิณมาเป็นสำคัญ
 คือน ข้าพระพุทธเจ้ามีความประหลาดใจสงสัยหลายประการคือ ๑. เหตุไร
 จึงใช้เงี้ยว ๒ คนถือมาควรจะให้ลูกน้องของตนนำมาจึงจะชอบ ๒. ทว่าเขียน
 ทศกัณฑ์เจ้าแพร์ ขอนเป็นการไม่จริง เพราะสืบความว่าเมื่อเวลาเข้าเจ้าแพร์ ใช้
 ให้เงี้ยวถือหนังสือมานำเจ้าแพร์ กับหัวหน้าผู้ร้ายได้ ไปตกลงเขียนที่สนามที่
 ว่าการพร้อมกัน แลได้ทำหนังสือสัญญาไว้ต่อกันว่า ถ้าเป็นอย่างไร
 ก็ไป พวกเงี้ยวจะช่วยทั้งสิ้น แลได้กินน้ำสาขานคอกันแลการที่ ใช้เงี้ยว
 ๒ คนมากางนี้ ผู้ร้ายได้ให้ค่าจ้างคนละ ๑๕ บาท ๓. ทว่าทำร้ายแต่
 ชาวไตนั้น เหตุใดไม่ทำร้ายพระไชยสงคราม ๔. บรรดาตำรวจภูธร
 ไม่ว่าชาวเมืองชาติใดได้ทำร้ายทั้งสิ้น เหตุใดไม่ทำร้ายเจ้าราชบุตร ๕.
 เมื่อเกิดเหตุ เจ้านายแลพลเมือง ไม่ได้ยิงต่อสู้ผู้ร้าย แลผู้ร้ายก็ไม่ได้อัน
 ตรายแก่เจ้านาย แลชาวเมือง เมื่อเวลาผู้ร้าย ไต่กลางอยู่บนทวารบาล
 เทียวไปมากี่เสฟสุรามายแม่หญิงก็คงตายมาก ๖. ทว่าผู้ร้ายทำร้าย
 พระยาไชยบูรณ์เสียแลหาจริงไม่ ความจริงพระยาไชยบูรณ์หนีไปได้ถึง
 ๒ วันจึงตามจับมาได้ ซึ่งเป็นวันภายหลังวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ที่เจ้าแพร์

มีมา ๗. ควรจะมีความรื่นเริงเป็นทุกข์ขบออกให้ลำปางยกกำลังไปช่วยแล
 แก่ไซให้ต่อสู้ผู้ร้ายหรือบชกกองทัพแลทางอื่นให้ช่วย ถ้าว่ามีความ
 ศึกชวอนเช่นผู้ร้ายเขาคเมืองนกลบนอนใจไม่เคอกระช่น เชนร่อนแทนรัฐบาล
 บาลอย่างใดปล่อยให้ผู้ร้ายทำร้ายข้าราชการตามอำเภอใจ เจ้านครลำปาง
 ปรีกษาพร้อมใจกันคอบไว้ว่าจะคิกการต่อไปในเวลาอันหวนั้นไม่ เพราะคน
 ถือหนึ่งสื่อจะรีบกลับไปขอตัวกตรองก่อนแล้วจะคอบไปครั้งหลัง จึงตอไป
 กงนเพอจะให้เป็นอุบายหน่วงให้พวกผู้ร้ายไว้ที่เมืองแพร์ เพราะกำลังจก
 การบ้องกันแลกำลังเชียงใหม่ก็ยังไม่มาถึง เกรงว่ามันจะตรงเข้ามาจะไม่
 ทันเตรียมกำลังขงกันไว้ ฮาศัยเหตุต่าง ๆ คิงกล่าวมาแล้วในเขงต้น
 เห็นด้วยเกล้าว่าเมืองแพร์เป็นใจด้วยคนร้าย ใช้แต่เท่านั้นขรรภาหวนหัว
 พวกผู้ร้ายเช่นสลาไปไซย ๑ โยฮอ ๑ ประกามอง ๑ เป็นเงวเหล่านก
 เป็นลูกน้องของเจ้าแพร์อันคั้นเคยอุคหนุน แลมีบ้านเรือนอยู่ในเขตเมืองแพร์
 ทงสิ้น เวลาเกิดเหตุพวกเงวในเมืองแพร์กเขาสมทชกขผู้ร้ายควย การ
 ปลันเมืองแพร์ จึงได้ โดยสะดวกเพราะรู้คิงกันอยู่แล้ว.

พระบเนตวิพจนกิจ.

ที่ ๕๓ กราบทูล เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน
 ในการที่เกิดพวกผู้ร้ายเงวในเมืองแพร์ครั้งนี้ เมืองนครเชียงใหม่
 นครลำพูน เถิน จะยกกำลังมาช่วยบ้องกันทางเมืองนครลำปางรวม ๓ กอง

แลส่วนพลกองนครลำปางก็มีมาก เวลาเช้าขีงอาหารในเมืองนครลำปางอยู่
ข้างกันการขอได้ โปรดเกล้าสั่งให้เมืองตากจัดให้กรมการคุมเรือข้าวสารขึ้น
มาส่งที่เมืองนครลำปางให้ไ้ไ้มาก ๆ โดยเร็วเมื่อเช้าพระพุทธรเจ้า ไ้ไ้รัชชาวสาร
ที่เมืองตากส่งขึ้นไปให้แล้ว ก็จะได้จ่ายเงินให้ที่เมืองนครลำปางโดยทันที.

พระมนตรี.

ที่ ๑๒ วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๑๒๑

พระมนตรี นครลำปาง โทรเลขที่ ๕๓ ขอเสียบงรับแล้ว
ได้สั่งให้นครสวรรค์รับคำสั่งขึ้นมาส่งในเร็ว ๆ นี้ แลจะส่งข้าวขึ้นไปจาก
กรุงเทพ ฯ ด้วย

การคว้น กราบทูล เสนาบดีมหาดไทย กรุงเทพ ฯ
วันนี้เจ้าแม่พร ได้ ใช้ ให้เงี้ยว ๒ คน กอเขตหมายมาดิ่งเข้านคร
ลำปางความว่าเมืองแพร่น้อยอยู่ในระหว่างมือพวกเงี้ยวเสีย ส่วนนครระคิด
อย่างไร เจ้านครยังไม่ตอบ แลสืบได้ความแน่ว่าพวกเงี้ยวซึ่งมีวสุ่มกันขึ้น
คราวนี้ ปรารถนาจะรับไทยฆ่าเสียเท่านั้น จากอนทลทำไร่ เมืองแพร
เจ้าราชการไทยตายหลายคนแล้ว เวลาแครงผู้ร้ายระเมงกันมากจะทำร้าย
ที่นครชก เป็นเหตุเกิดครวอนแก่เจ้าราชการฝ่ายไทย เพราะกำลังมากก็ลวัน

แต่พวกที่เงี้ยวไม่ทำทงนั้น ขอบารมีปกเกล้าฯ โทรมเลขฝักฝั่งข้าราชการ
ไทยต่อเจ้านครงหนักด้วย จะได้เป็นการเสมอไป แลที่ทูลมาครั้ง
นครลำปางยังหาเป็นไม โดยความคาดคั้นไว้.

(เซ็น) พระมนตรี.

ที่ ๕๘ กราบทูล เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย กรุงเทพฯ

เวลา ๓ โมงเช้าวันนี้ คนที่เกดจ้งร้างไปส่งพนักงานข่าไม้เมือง
แพร่กลับมามีงลาข้างใต้เขาแก้วมาตามปากคำทั้งสองคน ให้การต้งกันว่าดัง
นี้ ๑. เมื่อวันที่ ๒๔ เดือนนี้ เวลาข่ารุ่งแล้วผู้ร้ายเข้าทางประตูไชยแย่งโรง
ตำรวงข่า ๔๗๔๕ (นายร้อยตรี) ๓๕๔๑ (ตาด) แลพลตำรวงทลาย
หล่ายคน แยกบ้าน ๗๓๖ (ข้าหลวง) ๕๔๖๐ (ประจำ) ทำลาย แล
เก็บทรัพย์สินสิ่งของไปหมด ๒. ผู้ร้ายแย่ง ๔๗๔๔ (โรง) ๔๓๓๗ (โทรเลข)
ทำลายเครื่องใช้เดี่ยหมด แล้วยลยไปทำลาย ๔๒๒๗ (ท้าว) ๒๗๘ (การ)
๕๕๒ (แขวง) แลชนเก็บเอา ๑๕๐๗ (เงิน) ๕๒๖๐ (บน) ๔๒๒๗
(ท้าว) ๒๗๘ (การ) ข้าง เทียวตรวจค้นคาม บ้าน แลวิก ๑๑๓๓๘
(หากน) ๕๕๕๕ (ไทย) ๓๕๐๘ (ถ้ำ) ๖๕๕๒ (พบ) จะทำอันตรายให้
หมด ๓. เมื่อเวลาชนคนผู้ร้ายเข้าเมืองขรรคาศา ๒๒๔๐ (เจ้านาย) พล
เมืองพากันแตกคณหนีไปภายหลังกลับมายานเวอนเวียขรรคาศาความต้งใจ

๓๘๘ ( ) ๑๙๕๐ (ไม่มี) ๒๑๘๖ (ผู้ใด) ๓๑๖๗ (ต่อสู้อย่าง) ๖๑๙๙
 (ผู้ร้าย) ๖๑๙๙ (ผู้ร้าย) ก็ยังเที่ยวไปมากตามถนนในเมือง ๕. ต้น ๕๑๘๖
 (บ้าน) ๒๒๔๐ (เจ้านาย) ดูเรียบร้อยทุกบ้านเหมือนหนึ่งว่า ๑๙๕๐
 (ไม่มี) ๑๑๕๙๒ (เหตุการณ์) อะไร ผลผู้ร้ายก็ ๑๙๓๒ (ไม่ได้)
 ๕๕๘๔ (ทำลาย) หรือเก็บเอาสิ่งของสักอย่างใด ส่วนตัว ๒๒๓๘ (เจ้านคร)
 ไปอยู่ที่วัดศรีมหาชัย แต่ที่ ๑๒๔๐ (กุม) ๕๕๕๐ (หลวง) ผู้ร้าย
 ๑๙๓๒ (ไม่ได้) ๑๑๕๑๕ (อันตราย) บังคับอยู่ ๕. เวลาผู้ร้ายขึ้นอยู่
 ยนต์ว่าการแลเที่ยวเดินตามถนนทำลาย ๕๑๕๖ (บ้าน) ๑๓๖ (ข้าหลวง)
 ๕๑๕๕ (โรง) ๖๐๕๘ (ไปรษณีย์) ชุมนั้น ราษฎรชาวเมืองพระสงฆ์ก็
 ๓๕๑๗ (ตาม) ๒๐๕ (กัน) ๖๐๓๕ (ไป) ๓๑๖๕ (ดู) ดูหนึ่งว่ามี
 การงานบ้านเมืองหรือการแพ้นาคคามกรรมนิยม ผู้ร้ายก็ ๑๙๓๖๐ (ไม่ทำ)
 ๑๑๕๑๕ (อันตราย) แต่คนเหล่านั้นดูเหมือนว่า ๑๕๕๕ (จะ) ๕๖๖๒
 (รู้) ๑๕๑๕ (จัก) ๒๐๕ (กัน) ราษฎรจึงไม่ได้มี ๑๑๕๕ (ความ)
 ๕๕๗ (กลัว) ๕๒๖ (เกรง) ว่าผู้ร้ายจะทำร้าย ๖. ถึงแก่พวกที่เกกเทศ
 มาจนเที่ยวนี้ ๒๒๓๘ (เจ้านคร) หรือ ๒๒๔๐ (เจ้านาย) ๕๑๕๖ (บ้าน)
 ๑๙๐๑ (เมือง) ๖๕๕๑ (นพร) ยังไม่ได้ ๒๑๗๗ (ใช้) คนมา ๕๓๓๐
 (บอก) นครลำปาง ๑๑๖๕๕ (ให้) ๕๑๕๐ (ทราบ) ๑๑๕๙๒
 (เหตุการณ์) ย่อมระโศกเลย ข้าสายโทรเลขเมืองท่าไปแพร่ก็ ๒๑๕๕ (ใช้
 ไม่ได้) นี้หากว่า ๓๓๒๑ (ได้ทราบ) มา ๕๓๕๑ (โทรศัพท์) ก็

เมืองกันแลคนไปมาทางนครด้ายาง จึงได้เตรียมกำลังไว้ของกันนครอยู่
 เกยวันตลอดเวลาไม่ได้ไว้วางใจ ส่วนท้าว ๑๓๔ (ข้าพระพุทธเจ้า) และ
 ๑๓๕ (ข้าราชการ) ๑๓๕๔ (ฝ่าย) ๔๔๕๕ (โทษ) เวลากลางคืน
 ๑๐๑๕ (ไป) ๔๔๓๐ (รวม) ๒๐๕ (กัน) ๔๑๖๕ (อยู่ใน) ๑๒๘๐
 (คุ้ม) ๕๔๕๐ (หลวง) คชขพึงเหตุการณ์ที่ระมีมา ซึ่ง ๑๕๒๕ (ไม้)
 ๔๑๕๐ (กราบ) ภาวะเป็นเวลาใด ๑. เวลาที่กลางที่ขอไปเชียงใหม่
 ๑๕๓๓ (ยังไม้มา) ๓๕๓๕ (ถึง) ๑๖๐๕ (มี) ๔๑๖๖ (อยู่) ๔๔๖๕
 (เท่าใด) ก็แย้งกันออกคชขตรวจ ๓๐๗๕ (ด้านทาง) ๖๕๕๑ (แพร่)
 แลคราของที่ ๕๐๒๗ (ในเมือง) อยู่ทุกคืน แต่ข้าพระพุทธเจ้า
 มีความน้อยใจยิ่งนัก ที่บ้านเมืองเป็นเหตุถึงเพียงนี้แล้ว ๑๕๐๑ (เมือง)
 ๖๕๕๑ (แพร่) ยัง ๑๗๕๕ (ทง) ๔๑๖๖ (อยู่) ๑๑๑๕๗ (เสีย) ได้
 แลตามเหตุที่ใดเป็นมาทั้งใดก็วางทุกมาข้างกันแล้วนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเป็น
 ที่ประหลาดใจสงสัยยิ่งนัก.

พระมณฑิพจนกิจ.

Prince Damrong, Bangkok

At this moment chief of Phrae sent letter to chief of Lacon
 by two Shan bearers belonging to Luang Chai Chammong stating that
 the robbers have killed Phya Rat Ritanon and some of Siamese

officials in the town but that they did not touch any Chows or natives nor did they rob any property belonging to Chows. Their intention is to kill only Siamese and that they intend to attack Lakon in a few days. People in this town are much alarmed and prepared to leave the town 2 a.m. In most difficult position, please send up troops to suppress. Troops here are not sufficient to stand large party. The feeling afraid of robbers of people in this town are too much to stop. Large number of troops only to keep them down and restore peaceful feeling of people in this town.

Phra Montri

คำแปล

กราบทูล กรมหลวงดำรงฯ กรุงเทพฯ

ขณะเจ้าเมืองแพร่ได้ส่งจดหมายถึงเจ้าเมืองนครลำปางไปก็ผู้ถือ
จดหมายชาวเงี้ยวสองคนซึ่งเป็นคนของหลวงจิกจ้านง แจ้งไปว่าผู้ร้ายได้
ฆ่าพระยาราชอุทกอนันต์ และข้าราชการไทยอีก ๒-๓ คนที่ในเมือง
แต่ผู้ร้ายมีใครแต่จะต้องเจ้าหรือราษฎรพื้นเมืองแต่อย่างใด ทงมิได้เข้าปล้น
ทรัพย์สินสมบัติใด ๆ ของเราด้วย พวกนี้ต้องการจะฆ่าแต่คนไทยเท่านั้นแหละ

ยังตั้งใจจะเข้ามเมืองนครลำปางใน ๒-๓ วันนี้ ราษฎรในเมืองนี้ตระหนก
ตกใจกันมากและเตรียมการจะทิ้งเมืองไป ในเวลาเช้า ๒ นาฬิกา ในระยะ
ที่ถูกเดินที่สุกนข้อได้ ไปวักส่งกองทหารมาทำการปราบปรามด้วย เพราะ
ว่ากำลังทหารที่นี้ไม่เพียงพอที่จะต้านทานผู้ร้ายที่มีกำลังคนมาก ๆ ได้ ความ
รู้สึกหวาดกลัว ผู้ร้าย ของราษฎรในเมืองนี้มีมาก เกินกว่าที่ จะระวัง ได้กำลัง
ทหารจำนวนมาก ๆ เท่านั้นจึงจะช่วยให้ราษฎรส่งข้อความหวาดกลัวลง ทงจะ
ช่วยบำรุงขวัญของราษฎรให้กลับคืนเป็นปกติสุขตามเดิม

พระมนตรี

ที่ ๔๖ กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพฯ
เวลา ๒ โมงเช้าวันนี้ เจ้าพนักงาน ออฟฟิศ โทรเลข ที่เมืองคำ
โทรศัพท์มาว่า เมื่อวันที่ ๒๕ เดือนนี้ เวลาบ่ายแล้วมีผู้ร้ายประมาณ ๓๐๐
คนเศษ เป็นชาติเงี้ยวไทยเหนือและขมุปะปนกันยกเข้ามเมืองนพบุรีไทยทาง
ประตูไชย เข้าแย่งโรงพลตำรวจเก็บอาวุธไปยังบ้านข้าหลวงและบ้านเจ้านาย
แล้วเข้าแย่งชิงเงินขนที่วางกรไปหมด เจ้านายข้าราชการไม่ทันรู้ตัวต่างคน
ต่างพากันแตกหนีออกจากเมืองทั้งสิ้น ไม่ทราบว่าไปทางใด แต่ผู้พิพากษา
ศาลยกกระบัตรศาลพาครอบครัวหลบหนีมาถนบ้านเมืองตากเขยวน แรงความมา
ชกว่าบคนพวกผู้ร้ายขนอยู่จนที่ว่าการเมืองตงเขนที่มนอยู่แข่งแรง แต่สาย
โทรเลขทงแต่ออฟฟิศโทรศัพท์เมืองคำไปเมืองนพบุรีใช้ไม่ได้ ด้วยผู้ร้ายตัด

สายลับแล้วคงพูดถึงกันได้แต่ระหว่างเมืองท่ามานครลำปางเท่านั้น ข้าพระ
 พุทอเจ้าได้พร้อม ควยเจ้านคร และเจ้านายบ้านเมือง จักกำลัง ยกออกไปทาง
 เมืองแพร่แลเมืองกันนครลำปาง ไทยกวทชนแล้ว ได้ ไทรบพิท ขอกำลังทหาร
 เชียงใหม่แลลำพูนมาช่วยจะออกจากเชียงใหม่ฉนั้น แล้วยกไปจกกำลังคชย
 ครอบทางสายโทรเลขนครลำปางต่อลำพูนอยู่ด้วยแล้ว ถ้าผู้ร้ายรายนี้จะ
 หนีออกคงไปทางเมืองน่าน แต่เมืองน่านจะทันรู้ตัวหรือไม่ ๗ ทราย เกด้า
 ควยเกรงว่า ผู้ร้ายคงจะตัด สายโทรเลขไป เมืองน่านแลทางไป อุตกรกิตต์เสียบ
 ควยเหมือนกัน ขอใ้ ไปรดสั่งทางพินธุโลกถึงน่านคูกวย ถ้า ใช้ใ้จะมี
 ประโยชน์กันทวงทมิ้นจะหนีไปคงใ้ติดตามรอยใ้สะทวก.

พระมนตรีพจนกิจ.

กราบทูล เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

กงสุลอังกฤษเมืองแพร่รัยอนุญาตโทรเลขอยู่ทุกกำลังจักแรงสอขอยู่.

พระวาจเทพ.

กราบทูล ในกรมหลวงดำรงฯ บางปะอิน

ข้าพระพุทธเจ้าใ้รับ โทรเลขเจ้าราชลำปางว่า พระยาราชาบุตว

เวลาน้อยเมืองแพร์ และจะเป็นกอมปะนซ์ของพวกผู้ร้ายก็เวลานั้นพวกผู้ร้าย
กำลังทำสนามเพลารอยู่ที่ ๑ ยยวักก^(๑) แขวงแพร์ทางมาลำปาง.

พระวาสุเทพ.

กราบทูล กรมหลวงดำรงฯ บางปะอิน

เกล้าฯ ใ้รับโทรเลขเจ้าราชทานกิจวง^(๒) ความว่า จ่านายสียคาม
นายแขวงเมืองสองมาที่ลำปางว่าพวกนายร้อยตรีแสด แลพวกพลมาจาก
อุตรดิตถ์ พวกผู้ร้ายที่แพร์ได้ไล่พวกนายร้อยแลพลแตก แต่ร้อยตรีแสดกับ
พล ๕ คนหนีรอดมาหาจ่านายสียที่เมืองสอง เกล้าฯ ใ้สอยถามว่าร้อยตรี
แสดในเวลาน้อยไหนแลท้อสู้อย่างใดไปยังเจ้าราชแล้ว.

พระวาสุเทพ.

Copy of telegram from Phra Vasudheb deposited at Bangkok
on the 30 July 1902 at noon.

Received at Bangpain the same day at 12,55 P.M.

Princee Damrong, Bangpain. Received telegram from Lam-
pang dated 29 afternoon says, in Lampang are 112 gendarmes 35
soldiers and that 150 soldiers are on the way from Chiengmai with

๑. ๒. คัมภีร์ฉบับเป็นเข่งหมี่

Phya Narison. 3 gendarmes from Muang Phrae have arrived at Lampang and reports that Lieutenant Daht, one Sergeant Major, one Corporal, one Lance Corporal, one gendarme were shot by the robbers. 54 rifles and 3200 cartridges taken. It is supposed that Phya Ratchbut is in company with the robbers.

(Sgd) Phya Vasudheb.

คำแปล

โทรเลข พระวาสุเทพ

จากกรุงเทพฯ ฯ

ลงวันที่ ๓๐ กรกฎาคม

เวลาเที่ยง

รัชที่ข้างประอินวันเดียวกัน

เวลาเที่ยง ๕๕ นาที

กรมหลวงดำรง ข้างประอิน ได้รับโทรเลขจากลำปางลงวันที่

๒๕ เวลาบ่ายว่า ในเมืองลำปางมีตำรวจภูธร ๑๑๒ คน ทหาร ๓๕ คน

แลยังมี ทหาร เค้น ทางมา จาก เชียงใหม่ พร้อมกัน พระยานริศร ๑๕๐ คน

ตำรวจภูธรเมืองแพร่ได้หนีไปที่ลำปาง ๓ คน รายงานว่าผู้ร้ายยิงนายรัชโท

ตาย ๑ นายสืบเอก ๑ นายสืบโท ๑ นายสืบตรี ๑ พลตำรวจภูธร ๑ แล

ผู้ร้ายเขาขึ้นไปได้ ๕๔ บอก บัณฑิตัน ๓๒๐๐ นก เชื่อกันว่าพระยาราชนครินทร์
จะอยู่กับพวกผู้ร้าย.

(เซ็น) พระวาสุเทพ.

ทูล เสนาบดีมหาศไทย บางปะอิน

เกล้าฯ ไทรบหนึ่งลือ เกลยกล่อม ของเจ้า แพร่ว่าอย่าให้ตกใจ พวก
เงยวไม่ทำอันตรายเจ้านายหรือราษฎรจะฆ่าแต่ข้าราชการที่ชั่งตวงที่แพร่
ล้วนแต่บุตรภรรยาแลข้าราชการไทยจริงตามหนังสือเจ้าแพร่ พวกเงยว
ออกสิ้นชนจับไทยคนละ ๒๐๐ นายเพื่องูพิพากษาแพร่หนีไปอยู่เมืองคำค
เหมือนตามขี้ตัวไปไต่แล้ว พวกเงยวเตรียมจะยกเข้กล่าอย่างแลแยกชุ่ม
ช่อนกองทางแพร่คอกคัพเมืองพิบูลโลก ราษฎรแลเงยวที่เชียงใหม่มีกริยา
ผิดมาก ข้าราชการแลคนไทยที่เชียงใหม่รู้สึกว่ถ้าล่าอย่างแตกพวกไทยที่
เชียงใหม่คงตายหมดเป็นแน่ เพราะไม่มีอาวุธ ถึงมีอาวุธนั้นก็ยังไม่จ่ายให้
วันจะจ่ายอาวุธเหมือนไกลมาก แต่วันตายใกล้เต็มทีแล้ว แลไม่มีหัวหน้า
คิกย็องกันทวย ชาวต่างประเทศเชียงใหม่มีประมาณ ๒๐ คนยั้งคิกคุดสำห้จะ
ค้อสู้แลย็องกันชีวิตพวกของเขา ส่วนข้าราชการแลพวกไทยเชียงใหม่ ถ้าพุน
จะรวม ไทคังไม่ต่ำกว่า ๑๕๐ ถ้ามีอาวุธ ครอบมือแต่คิก เขาเจ้าหลวง เป็นโล
หรือโคย แยกคาย แลวตั้ง จะเป็นอันตรายบ้าง ก็พอให้ ชาววันไปจนกองทพทั้ง
หลายชนไปถึงเชียงใหม่ได้ การที่ข้าราชการไทยบางคนไม่มีอาวุธคอยทำ

วันตายเช่นนั้น เป็นน่าสังเวชยิ่งนักจะหาประโยชน์ต่อราชการสักนิดก็หาไม่
 เวลาถึงจะไปไหนก็คงตายแน่เพราะชกด้วยหัวหน้าแลอาวูช ถึงเข้าพระ
 พุทธเจ้าจะตายก็ขอให้อยู่ในระหว่างรัชการของพระเศษพระคุณสักหน่อย
 ตกวันอนให้เงยหน้าเปล่า คือสายโทรเลขในระหว่างลำปางกับพรั่น
 สมัยนั้นเป็นการสำคัญมาก ด้ายังไม่มีนายกองรักษา ข้าพระพุทธเจ้าขอ
 พระบรมราชานุญาตเดินฝ่าลงไปชอกำลังระแหงยกขึ้นไปรักษาสายโทรเลข
 ในระหว่างระแหงกับลำปาง ถ้าตลอดรอดฝั่งก็จะไต่ผลของพระเศษพระคุณ
 ก่อไปจนสุดกำลัง.

หลวงพินิจ.

ที่ ๔๗ วันที่ ๒๔ เดือนสิงหาคม ร.ศ. ๑๒๑

พระยาพิชัย แพร่ โทรเลขที่ ๒๓ รัยแล้ว ได้นำกราบทูลนิรภัย
 ว่าที่ พระยาพิชัย จับพระยาชอก ซึ่งเป็น ผู้รับตัวหลวงวิมลให้ผู้ร้ายฆ่า ไค่นั้น
 เป็นที่พอพระทัยยิ่งนัก แต่ในข้อที่ว่าพระยาราชาวงศ์ ให้ตีจับพระยาราช
 ฤทธานนท์ให้ พวกเงยหน้าไค่นั้นนั้นไม่เข้าใจ เพราะโทรเลขผิดเพี้ยน
 อยู่ ขอให้ออกไปใหม่ ส่วนเงินที่จะให้รางวัลคนจับให้ชอกคือเจ้าพระยา
 สุวศักดิ์.

ที่ ๓ เรียบ เจ้าคุณสุรสีห์ กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพฯ
 เกลาฯ ได้ให้ผู้ใหญ่แก้วทำรายงานซึ่งไปราชการปรายเงี้ยว ซึ่ง
 ทำกลางลตเมืองแพร์ส่งมายังกระทรวงทางเรือเมื่อออกมาแต่วันที่ ๑๑ เดือน
 นี้แล้ว.

พระบริรักษ์.

ที่ ๕ หล่ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน
 ข้าพระพุทธเจ้าออกจากอุตรดิตถ์วันที่ ๓ เดือนนี้ เวลา ๓ โมงเช้า
 ถึงบ้านให้ช้าเวลาบ่าย ๕ โมง ๕๐ นาที พักนอน หลวงเทพภักดีนำหนาน
 คำซ้ายคนเมืองแพร์ ซึ่งมาได้บรรยายอยู่หลายแล้วว่าหนานคำซ้ายคนไปซื้อ
 หนามืองเมืองแพร์ไปแต่วันที่ ๑๗ กลับมาถึงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม รู้ว่าเมือง
 แพร์สั่งนายแขวงประกาศตามราษฎรไม่ให้ไปทางไหนให้อยู่บนประจำบ้าน
 แลให้หาลูกหากินไว้รักษาเมืองด้วยเรียกเวลาใด เมื่อต่อไปได้ความอย่างไร
 ะกราบทุกครั้งที่หลัง.

พระบริรักษ์.

ที่ ๗ หล่ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน
 ๑ วันที่ ๗ เดือนนี้ ได้ยกกำลังมาตาม ทางลัดทุ่ง ไหล่พูน เวลาบ่าย
 ๑ โมงตรวจดูเห็นเป็นชัยภูมิ ก็อมีเขาขนาดทั้งสองข้าง กลางเป็นเนินดิน

สังกัษัตริย์รอบสามกำแพงทางทิศใต้เดิมมาทางเคียวจึงตั้งค่ายทำสนามเพลาะเชิง
 เนินดิน แล้วเสร็จในวันที่ ๗ เวลาเที่ยงยามเศษ ๒. เมื่อเวลาถึงใหญ่
 ทนได้แต่ตั้งให้หลวงเมืองกุมกำลัง ๑๐๐ คนไป สอดคนนม แลตรวจทางทุ่งเขา
 ใหญ่ห่างจากใหญ่ทนมสามร้อยเส้น จากเขาใหญ่ไปทางหลวงทางประมาณ
 สามร้อยเส้น ก็หาพบประพวกโจรแลสิ่งใดไม่มีแต่รอยคนนั่งพักสองข้างทาง
 ประมาณ ๒๐ คน และทางสายนี้เดินลำบากมากโดยเป็นช่องแคบ แล
 ต้องเดินใน ลำห้วยไค้ แต่ จำเพาะ เลียง ทวี ๓. วันที่ ๕ เดือนนี้ ได้รับ
 จกหมายพระยาพิชัยสองฉบับ ๗ หนึ่งให้หลวงพิณิศ หลวงไชยเสมา เป็น
 นายกอง กุมกำลัง มาสมทบกอง ข้าพระ พุทธเจ้า ร้อยห้า สิบคน ฉบับหนึ่ง ส่ง
 สำนางจกหมายกงสุลอังกฤษเมืองน่านรวมคงได้ความว่า การที่เงี้ยวทำ
 การปล้นเมืองแพร่คราวนี้ กงสุลอังกฤษเป็นธุระจะชี้แจงว่ากล่าวแก่หัวหน้า
 โจรให้เป็นการเรียบร้อย ไม่ให้ทำกลางลตต่อไป แต่ในระหว่างยังไม่เรียบ
 ร้อยให้ กองทัพไทยคง อยู่ห่างจากกองโจร ซึ่งตั้งรักษาเขต เมืองแพร่ ทางวัน
 หนึ่ง แลพระยาพิชัยบอกข่าวมาแล้วก่อนที่ ได้รับตอของกระทรวงได้จัก
 การให้ข้าพระพุทธเจ้าตงมนรรักษาอยู่ที่ค่ายลใหญ่ทนม.

พระบริรักษ์.

ที่ ๙ ทูล เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

วันที่ ๑๐ ได้รับจดหมายพระยาพิชัยว่า พวกเงี้ยวไรที่เขาลงหน
ไปหมดแล้ว ได้เข้าพระพตทเจ้ายกกำลังไปตั้งอยู่ที่ปากทางระไปนพร ส่วน
พระยาพิชัยจะคงอยู่ที่เขาลงหน ข้าพระพตทเจ้าได้ยกกำลังไปถามคำสั่ง
พระยาพิชัยในวันนั้น.

พระบริรักษ์

ที่ ๙ ทูล เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

๑. ได้ยกออกจากให้ภูทอนวันที่ ๑๑ เวลาเช้า ๒ โมงเช้าเดินมาตาม
ทางใต้ถึงค่ายลตลคองมเถา ซึ่งพระยาพิชัยตั้งค่ายเวลาบ่าย ๔ โมงเศษ
พระยาพิชัยให้เข้าตั้งอยู่ในค่ายปักซ้าย ๒. ทางสายนี้คงเกิดในลำห้วย
แลชนเขาหนงลูก แลมาทชกขไมโตตองงหลายสิบแห่ง.

บริรักษ์.

ที่ ๑๑ ทูล เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

โทรเลขที่ ๑๐ ทราบเกล้าพวเงี้ยวที่ยกไปที่ลำปางเงี้ยวแบ่งไปจาก
เมืองนพรประมาณ ๑๕๐ คน บกนพวเงี้ยวที่แตกจากลำปางนลเขาลงหน

หนีไปทางเมืองสองบ้านวังคอมมีอยู่ประมาณ ๗๐ คน พวกนั้นออกจาก
แขวงเมืองแพร่ ทราบว่าจะไปทางพะเยา ส่วนเงี้ยวที่อยู่ในเมืองแพร่
ประมาณ ๔๐ คนเป็นแต่ชาวบ้านเมืองคนดีทั้งคนดีคนเลวเป็นลาว.

บริรักษ์:

ที่ ๖ หุต เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

๑. ข้าพระพุทธเจ้า ได้ยกไปตั้งตำบลให้หาได้ ไต่สวน แลพิเคราะห์
เห็นว่าเส้นทางแยกทางเมืองแพร่ลงมาอุตรดิตถ์แลมาลี้แลได้หลายทาง จึง
ทำจดหมายถึงพระยาพิชัยว่า ทูลข้าพระพุทธเจ้าขอยกไปบ้านให้หาแลได้ ให้
นายร้อยเอกช่วง พระปลุกวันคุมกำลังไปฟังการที่พระยาพิชัยได้รับจดหมาย
พระยาพิชัยที่ชื่อว่าขอเอาพระปลุกวันนายร้อยเอกช่วงแลกำลังไว้ในกองพระยา
พิชัย ส่วนทูลข้าพระพุทธเจ้าเห็นชอบให้ไปตั้งที่ช่องแคบทางให้หาย ๒.
ข้าพระพุทธเจ้า จึงไต่ย้าย กองตระเวน ออกตรวจ ที่ทางลี้บ้านให้หาย จับได้
noi sarn กบี่ ngee ว่างแล noi sarn คนนั้นเช่นคนเคยลงมาทำมาหากิน
ทางเมืองพิชัย สวรรคโลก บุตรคัตถ์ คู่กันเคยกับพ่อค้าไทยเงินมาก
สงสัยว่าจะเป็นพวกเงี้ยวให้มาดอคนนม จึงได้ส่งคนถาม noi sarn noi wang
คงได้ความว่าเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม พวกเงี้ยวประมาณ ๓๐๐ คนเข้าตี
ปล้นเมืองแพร่ได้ รุ่งขึ้นวันที่ ๒๖ ที่ ๒๗ พวกเงี้ยวกับ ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๔๕๑
(แพร่) ๒๒๒๕ (เจ้า) ๕๕๖๓ (ราชบุตร) ๒๒๒๕ (เจ้า) ๕๕๖๗

(ราชวงศ์) ๒๒๒๕ (เจ้า) ๕๑๕๒ (บุรี) ประชุมเสวยโต๊ะกระทำสัตย์
 ตกลงกันกับพวกเงี้ยว ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร) เป็นที่หนึ่ง ๖๘๕๑
 (พะ) ๒๔๘ (กา) ๗๘๓๑ (มอ) ๑๗๘๕ (เงี้ยว) เป็นที่สอง ๓. ครั้น
 วันที่ ๒๘ ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร) กับพวกเงี้ยวจึงยกกันยกมา
 เขาพลกของหนึ่ง มีไพร่ร้อยเศษหัวหน้าสามชื่อสถานหนึ่ง สลาโไฟไชย
 หนึ่ง สลาจโคหนึ่ง ยกไปข้อมแก้วของหนึ่ง มีกำลังไพร่ร้อยเศษ มีหัวหน้า
 คนหนึ่งชื่อร้อยสังคำ ๔. วันที่ ๓๑ ยกไปกินครด่าข้างอีกของหนึ่งมีกำลัง
 ไพร่ร้อยห้าสิบคนหัวหน้า ๔ คนชื่อไปคำสังหนึ่ง ไปคำซ้ายหนึ่ง พระกา
 มอหนึ่ง คำไมหนึ่ง ทั้งสามกำหนดคนตักนว่าวันที่ ๓ สิงหาคม จะตกลง
 ทางนครด่าข้าง. เลอตรกิดถึงนครสุวรรณคีประจบกัน กวรังเสยียงทั้งสาม
 ของ ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร) เกณฑ์ราษฎรเมืองแพรจัดส่ง ๕.
 หนานวงษ์ บ้านสองภาษา จับพระยาไชยบุรณ์ ให้ ไซพวกเงี้ยว ฆ่าเสีย ที่บ้าน
 ห้องแหวง แล้วพวกเงี้ยวสิ้นขนานวงศ์สามร้อยบาท มาสองมาหลวงวิม
 ข่าหลวงผู้ช่วยแคว้น พระยาหลวงบ้านเข้าแดง จับส่งให้พวกเงี้ยวฆ่ากันได้สิ้น
 ขนจากพวกเงี้ยวสี่แสน ข้าราชการนทราย ส่วนเขื่อน ภรรยา พระยา ไชย
 บุรณ์ ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร) จับไว้ในคุก ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑
 (แพร) ยังไม่ได้ส่งให้เงี้ยวทำอันตราย ๖. แลพวกเงี้ยวไ้ฆ่าคำรวงภูธร
 ภายในเมืองแพรสามคนพลคำรวงตีน่าสงสัยว่าจะเป็นนายร้อยครีตาคผู้บังคับ
 กองอุตรกิดักกับคำรวงภูธรที่ไปช่วยปราบผู้ร้ายข้อมแก้ว กลับมาพบเงี้ยว

๓ คนได้ต่อสู้แลฆ่าเงี้ยวตาย แต่ยังไม่ทราบว่าในเมืองแพร์เกิดเหตุเข้า
ไปแจ้งความในเมืองแพร์ สามคนกับพดคำรวร จนบัดนี้ยังไม่กลับแต่ไม่ทราบ
ข่าว ครั้นสองขตามก็ไม่ทราบว่าทำรวรถูกรื้อที่ไหนตามพิสัย ได้ความเท่านั้น
เมื่อต่อไปให้ความอย่างไรจะกล่าวโดยตลอดมา.

พระบริรักษ์.

ที่ ๓ กราบหุด เสนาบดีมหาดไทย บางปะอิน
วันที่ ๑ เดือนนี้ หลวง ๒๒๕๕ (จันทัก) กรมการพิเศษ ๑๐๑๕๗
(สุโขทัย) ซึ่งไปซื้อไม้ แพร่ ๕๕๑๖ (หน้) พวก ๑๗๘๕ (เงี้ยว) มา
กัษนายสีลานัก ๒๗๘ (การ) ทามคง ๓๓๑๕ (ใต้) ๑๑๘๕ (ความ)
๕๖๓๖ (ว่า) หนึ่งคำหลวง ๒๒๕๕ (จันทัก) ๕๗๓๖ (ว่า) ได้ไปพัก
ได้ภรรยาชู้บ้านใหม่ทุ่งกว่าเมืองแพร์ ครั้นวันที่ ๒๕ เดือนก่อน เวลา
๑ โมงเช้าเสียงปืนดัง ในเมืองแพร์ ได้ออกมาตามพวกเงี้ยว แลพวกลาวบอก
ว่า ๕๕๘๐ (ประดา) ๗๘๓๑ ( ) ๑๗๘๕ (เงี้ยว) หนึ่ง ๕๖๘๓
(ปี) ๕๐๑๒ (อย่า) ๑๗๘๕ (เงี้ยว) หนึ่งซึ่งหลวงสว่าง ๑๗๘๕ (เงี้ยว)
หนึ่งหนาน ๑๐๕๒๕ (เสนา) นักไทยหนักูกแพร์หนึ่ง ๑๒๘๐ (กุม)
๗๐๒๘ (พวก) ประมาณ ๓๐๐ คน ๗๕๕๕ ( ) ๕๕๕๖ ( )
บ้านพระยาไชยบูรณ์ โรงตำรวรภูธรคลังเงิน ๑๑๕๐๕ (แหก) ๑๒๘๕

(ลูก) ปล่อยักษ์โทษศักดิ์สายโทรเลข แก่งเขยวแล ๗๐๒๘ (พวก) ๕๑๑
 (ลาว) ๗๐๐๘ (พลอย) เก็บเข้าของท้าย ๗๕๐๑ (เมือง) ๖๘๕๑
 (แพร์) ไม่ทำ ๘๕๔๓ (ร้าย) แก่ง ๔๔๕๕ (ไทย) กัย ๒๐๐๒ (จีน)
 แล้งเขยวไท้ ๔๔๗๑ (ท่า) ๑๐๖๘ (เข้ามาอีก) ๑๐๖๓๔ (สาบาล)
 ก็นน้ำ ๑๐๖๓๔ (สาบาล) กัย ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร์) ว่าถ้า
 ไต้ ๑๐๘๘ (คดี) ๔๔๕๕ (ไทย) ๗๐๒๘ (พวก) ๑๗๐๒๘ ( )
 ๑๗๘๕ (เขยว) พระยกหน้า ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร์) พระ ๘๓๒๓
 (ยก) เงินหลังแล้งเขยว ๔๒๔๕ (แบ่ง) ๑๘๐๗ (เงิน) ๑๑๖๔๕ (ไท้)
 ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร์) สี่หมื่นบาท แล้งกำลังจ้างขนอยู่ ถ้า ๑๕๔๐
 (จับ) ๖๕๕๒ (พระยา) ไชย ๕๒๒๐ (บุรณ์) ๖๒๐ ( ) กัย
 ๖๕๕๒ (พระยา) เสนา ๗๕๑๘ (มาด) ๓๓๑๕ (ไต้) ให้คนละสี่ร้อย
 บาท ถ้าจับไทยนอกนั้นไต้ให้คนละสี่ร้อยบาท แล้งพวกลาวไต้ยกให้หลวง
 ๒๒๕๕ (จ้านงค์) นี้ไปถึงบ้านน้ำชาในวันที่ ๒๘ เดือนก่อน รู้จากนายทวิ
 แก่งเขยวว่า ๖๕๕๒ (พระยา) ไชย ๕๒๒๐ (บุรณ์) ๖๕๒๐ (พบ) ก็น
 กัยคน ๔๔๕๕ (นาย) หนึ่งคนพวกเขยว ๑๕๔๐ (จับ) ๑๖๔๖ (ฆ่า)
 เสียแล้วแล้งหลวง ๒๒๕๕ (จ้านงค์) เสดยมาถึงแขวงท่าปลาขึ้นบ้าน
 พบกับนายสีลาแขวงให้เงิน ๒๐ บาท แล้งจ้างเรือมาส่งอุครคิศักดิ์ ๒ ก็นนาย
 ๑๐๕๐๘ (สี) ๕๐๗๗ (ลา) ของ ๒๓๑๕ (ฉวาง) ความ ๕๗๓๖ (ว่า)
 นาย ๑๐๕๐๘ (สี) ๕๐๗๗ (ลา) คนอยู่กัย ๖๕๒๐ (พบ) ก็นกรังน

เป็นนายอำเภอ ๕๐๔๔ (น้ำชาติ) เมื่อ ๖๕๒๐ (พย) ก็นไปเป็น
 ๘๕๒ (แขวง) แพร่ไค้เขานาย ๑๐๘๐๘ (สี) ๕๐๗๗ (ลา) ไปท้วย แลให้
 เป็น ๔๖๔๘ (นัก) ๒๗๘ (การ) ศาลอำเภอ ครั้นวันที่ ๒๕ กรกฎาคม
 เวลา ๑ โมงเช้าไค้ยื่นเลี้ยงขึ้นในเมือง ๖๘๕๑ (แพร่) สิ้นนัก ingsun
 ไปพบนายวงษ์ชอกว่า ๗๐๒๘ (พวก) ๑๗๘๕ (เงี้ยว) จะฆ่าพวก ๔๔๕๕
 (ไทย) ให้ตายหมกให้นาย ๑๐๘๐๘ (สี) ๕๐๗๗ (ลา) คนครอบกรวัน
 ไปเลี้ยงนาย ๑๐๘๐๘ (สี) ๕๐๗๗ (ลา) จึงไค้เก็บของชุ่มไว้หนีไปแต่ตัว
 ชาติอยู่บ้านนาย ๘๘๐๔ (ร้อย) ๒๑๖๕ (จอง) แสง แลเห็น ๗๐๒๘
 (พวก) ๑๗๘๕ (เงี้ยว) ๑๖๔๖ ข่า นายช่อนจ่านายสืบคำรวงกูธร
 ๓๕๒๒ (ตามห้อง) แลไค้ยื่นเลี้ยงขึ้นไม่หยุด แลเวลานั้นนาย ๑๐๘๐๘ (สี)
 ๖๐๗๗ (ลา) พักอยู่บ้านนาย ๘๘๐๔ (ร้อย) ๒๑๐๔ (แจกเงิน) ๒๑๖
 (กำพงษ์ใต้) นาย ๘๘๐๔ (ร้อย) ๒๑๖๕ (จอง) แสงนั้นนาย ๘๘๐๔
 (ร้อย) ๒๑๖๕ (จอง) แสงไค้ชื้อไปอยู่ที่ ๗๐๒๘ (พวก) ๑๗๘๕
 (เงี้ยว) ในเมืองจนเวลาเย็นแล้วจึงไค้กลับมากับพวก ๑๗๘๕ (เงี้ยว)
 สิ้น แล ๑๗๘๕ (เงี้ยว) สิ้นไค้ยื่นคำรวงกูธมา ๑ บอกร ภาย ๒
 เล่ม แลให้เขาเงินแบ่งให้นาย ๘๘๐๔ (ร้อย) ๒๑๖๕ (จอง) แสงสาม
 สิบบาท แลพุกว่าเงินที่ ๕๘๕๖ (ปล้น) ไค้จากที่ ๒๗๘ (การ) แล
 ย้าน ๖๕๕๒ (พระยา) ไชย ๕๒๒๐ (บุรณ) นั้นจนถึงระพันบาทยังให้
 ๒๒๒๕ (เจ้า) ๖๘๕๑ (แพร่) สามตุง ๒๒๒๕ (เจ้า) ๔๕๕๒ ( )

พระเมืองสาย ๔๕๕๑ (น้อย) ล้วน ๒๒๒๕ (เจ้า) ราชวงศ์คนละ ๑ องค์
 แลได้ ๔๔๗๑ (ทำ) ๑๐๖๐๒ (สัตย์) ๑๐๖๓๔ (สยาม) กษ
 ๒๒๕๕ (เจ้า) แพร่แล ๒๒๒๕ (เจ้า) นายกินน้ำกินว่าถ้ำทอง ๔๑๒๖
 (ทัพ) ๔๔๕๕ (ไทย) ยกมา ๓๕๖๖ (ตี) เมฆวระชอกหน้า ๒๒๒๕
 (เจ้า) แพร่ แล ๒๒๒๕ (เจ้า) นายจระยก ๓๖๕๐ (แต่ครั้ง) ทาง
 ๕๐๔๑ (หลัง) แลได้ย่นนาย ๗๘๕๐๔ (ร้อย) ๒๑๖๔ (จอง) แลส่งพุก
 กษเก่าอำนาจ ๑๗๘๕ (เงี้ยว) ได้ยิง ๔๔๕๕ (ไทย) ๓๕๓๕ (ตาย)
 แลวกษ ๕๔๕๐ (กลาง) ๑๐๘๐๘ (ศรี) ทนาย ๔๕๓๗ (ท่ามะรง) หนึ่ง
 นายร้อยตรีคาดแลกรรขายตรหนึ่งกลางประหลาด รองแขวงหนึ่ง น้อย
 ๖๕๒๐ (พระ) กษ ๑ นายเกรียง ๑ แคงหนึ่ง ๑ แล ๔๕๕๗ (นอก)
 นนอิก ๕๑๑๘ (กลาง) คนแต่นาย ๑๐๘๐๘ (สี) ๕๐๗๗ (ลา) จะไม่
 ได้แลวันนาย ๑๐๘๐๘ (สี) ๕๐๗๗ (ลา) ก็หนีไปนอนกลางป่าสามคืน
 รุ่งขึ้นกลางวันจึงพบกับหลวง ๒๒๕๕ (จ้านง) แลระชวนกันมาถึงแขวงท่า
 ปลาขอให้ช่วยส่งมาพิชัย นายแขวงท่าปลาได้ให้เงินยี่สิบบาท แลจักพาหนะ
 มาส่งคงได้ความแต่เท่านั้น ๓. ข้าพระพุทธเจ้าจะไต่ยกออกจากอุตรดิตถ์
 พรหมกัน ในวันที่ ๓ เดือนนี้ เพราะคนเหลือมากต้องนอนค้างกลางทางแล
 เมื่อขึ้นไปได้ความอีกประการใดจะกราบทูลมา.

พระบริรักษ์.

ถึงเทศาภิบาลต่าง ๆ วันที่ ๕ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๑

ด้วยเมื่อวันที่ ๒๕ เวลารุ่งเช้ากรกฎาคม มีผู้ร้ายเงี้ยวไปจากเมือง
 ลองโขงอยู่ในเมืองแพร่บ้าง รวมกันประมาณ ๓๐๐ คนเข้าปล้นเมืองแพร่
 ขาหลวงแลเจ้าเมืองไม่ทันระวัง ผู้ร้ายโคเมืองแพร่ เจ้าพระยาไชยบูรณ์
 ข้าราชการตายหลายคนจับเจ้าแพร่ได้ แต่ยังไม่ทำอันตราย เมื่อวันที่ ๔
 สิงหาคม ผู้ร้ายพวกนี้ยกไปปล้นเมืองนครลำปาง ตำรวจภูธรคผู้ร้ายแตก
 ไป เวลานั้นผู้ร้ายคงตกทางคอยต่อสูทเมืองแพร่ กองทัพเมืองพิชัย
 สวรรคโลก และเมืองตากได้ยกขึ้นไปแล้ว แลกองทัพทหารกรุงเทพฯ
 เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี เป็นแม่ทัพยกขึ้นไปจนจะถึงอยู่แล้ว ถ้ามีข่าว
 เล่าลือไปอย่างอื่นขออย่าได้เชื่อถือ.

(เซ็นพระนาม) ดำรง.

กราบเรียน เจ้าคุณสุรสีห์ มหาคไทย กรุงเทพฯ
 มีเหตุร้ายเกิดขึ้นตรงนมแดงลพิษณุโลกจัดการ แลกำลังได้เร็ว
 ควรชมว่ามณฑลหนึ่ง เก่งออกฉนั้น.

เสนาพิพิธ.

ที่ ๑๑๒ ถวายพระยาน้องยาเชอ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

บางปะอิน

ตามโทรเลขที่ ๑ ไปรทเกล้าว่า ถ้าจะต้องการกำลังคนไทยใน
เมืองตากสักห้าร้อยจะส่งไปช่วยราชการเมืองแพรกวันระยกไค้ทางจากตาก
ไปแพร่เกินกั้ทางเกินทางไค้สะดวกนั้นไค้รับแล้ว ไค้สอยทางตามแลณะ
นำไปยังพระยาสุจริตแล้วไค้รับโทรเลขที่ ๔๒ ทอบว่า ไค้ตรวจคนไทย
ฉกรรจ์ไค้พอ ๕๐๐ คน กำหนดจะยกไค้วันที่ ๕ สิงหาคม จะให้ไปเมือง
แพร่หรือนครลำปาง แต่ทางไปแพร่เกินทางเมืองเกิน ๗ คั้น เกินทาง
เมืองทองแขวงสุวรรณโลก ๗ คั้น ทางสะดวกเหมือนกัน ไค้ความตาม
โทรเลขพระยาสุจริตทั้งนี้ แล ทางจะ ไป แพร่นั้น ข้าพระพุทธเจ้าไค้ ไค้ส่วนที่
นครสุวรรณคักไค้ความว่าทางเกินแลระยะทางถูกตามทีพระยาสุจริตบอกมาน
แลข้าพระพุทธเจ้า ไค้มีโทรเลขทอบซ้แรงไป ยังพระยาสุจริตว่า จำนวนคนที
ไค้เกณฑ์นั้น คั้รวม ๑๐๐๐ คนให้เป็นนครลำปางกับพระยาสุจริต ๕๐๐
อีก ๕๐๐ ให้รวมไว้ที่เมืองตาก ถ้าจะต้องการเวลาไค้ให้เรียกไค้ทันที แต่
ส่วนทีจะ ไปเมืองแพร่นั้นให้คงไว้ก่อนทีจะไค้รับคำสั่งท้อไป แต่ดังอย่างไร
กตกข้าพระพุทธเจ้าคักคักยเกล้าว่า จะรีบขึ้นไปให้ถึงเมืองตากก่อนวันที่ ๕
ส่วนพระยาสุจริตไค้กำหนดคน.

ไกรเพชร.

ที่ ๑๖ มุข-เสนาบดีมหาดไทย บางปะอิน

โทรเลขที่ ๓ ทราบเกล้าแล้ว ทางที่ระไปเมืองแพร่ นอกจากทาง
ไปเมืองดอง ซึ่งเป็นทางลัด คือ ๑. ทางไปทางหน้าคณจันทรหอยแม่ลาก
แลแยกไปตามลำช่องร่วมจากทางอุตรทิศต์ไปแพร่เห็นเขาพลึง ๒. ทาง
ไปบ้านน้ำย้ากอง แยกตามหอยแม่สูงไปชอกแม่เลียบ ๓. จากน้ำย้ากอง
แยกไปน้ำพุนรวมทาง (๒) ทางนี้ไปรวมทางหลวง จาก อุตรทิศต์ไป แพร่
เห็นเขาพลึง ๔. ทางแยกจากน้ำพุนไปชอกแก้วเลยไปแพร่.

วิจิตรภักดี.

เรียน เจ้าคุณสุรสีห์ อยู่หัวลำโพง กรุงเทพฯ ฯ

เกล้าสอขไล่ไต่ ๘๓ ขั้แล้ว เวลานี้หยุดเพราะเกิดเหตุชนที่แพร่
เกล้าขอกลับไปรักษาย่านเมืองก่อน ไปรคคอบ.

ศุขราช.

กราบทูล พระเดชพระคุณ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

โทรเลขที่ ๑๖ ทราบเกล้าแล้ว กองทัพพระยาพิชัยยกกำลัง
๕๐๐ คนเคียตงอยู่ข้างอ้อปลายเขคอุตรทิศต์เขตแพร่ที่เขพลึง แลพระ

บริรักษ์ ไทยกกำลังหนุนไปถึงซีก ๔๐๐ คนเศษ กองพระภักตวราช ๒๓๐ คน
 ช่ายพวกเงี้ยวหล้าร้ายไทยกกำลังกองโจรของละ ๒๐ คน ๓๐ คนมายั้ว
 เย้า กองพระยาพิชัยไทยกช่ายเงี้ยวตาย ๒ คน แล้วพวกเงี้ยวก็แตกแพ้ไป
 แล้วพระยาพิชัยก็ยกกองทัพออกฮาวอยู่ทีเก่า ครั้นจะบุกชนขึ้นไปเวลานั้น
 ชำรุดก็ยังไม่เพียงพอ และตำรวจฮาวที่ออกไปสืบเหตุการณ ๑๑ คน ได้เลย
 ออกไปตามค้นพบช่ายพวกเงี้ยว ๓ คน เงี้ยวโตฟันมีขาศเขย ๑ คน พล
 ตำรวจยิงช่ายเงี้ยวตาย ๓ คน แล้วพวกเงี้ยวประมาณ ๑๐๐ คนได้มาที่ฮั่ว
 พวกตำรวจยิงคนทวายเสียยงพวกตำรวจตาย ๑ คน แล้วพวกตำรวจก็แตก
 พ่ายไป บัดนี้กลับมาได้ ๕ คน พวกนั้นยังไม่ทราบเกล้าไปอยู่ไหน.

หลวงประสาธ.

นายพลโท เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี แม่ทัพประกาศแก่คนทั้งหลาย
 ซึ่งอยู่ในเมืองให้ทราบทั่วกันว่า เมื่อ ณ เดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๒๑ มี
 พวกเงี้ยวผู้ร้ายก่อกองกลางชนในหัวเมืองมณฑลพายัพ พวกผู้ร้ายเหล่านั้น
 ได้ใช้อำนาจก่อกองพวกเงี้ยวแลพวกพลเมือง ให้จำเป็นยินยอม เป็นพรรคพวก
 แลช่วยเป็นกำลังของพวกผู้ร้ายมีอยู่ไต่ยมาก ยกกองทัพได้ปราบปราม
 พวกผู้ร้ายล้มตายแตกหนีไปสิ้น บ้านเมืองเรียบร้อยลงมากแล้ว พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาแก่คนที่ได้ประพฤตผิดไปในการที่ไต่ช่วย

เหลือเป็นกำลังของพวกผู้ร้าย เพราะถูกผู้ร้ายกดขี่ให้เข้าเป็นจำต้องยอม
 เป็นพวกพ้องไทยทรงทราบว่าคนพวกนี้ยังมีความหวาดหวั่นเกรงกลัวพระราช
 อาญาอยู่ จึงทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชาอนุญาตให้เรา
 มีประกาศให้ทราบทั่วกันว่า นอกจากผู้ที่เห็นหัวหน้าผู้ร้ายหรือข้าราชการ
 ที่เห็นใจช่วยผู้ร้ายนั้นแล้ว ถ้าหากว่าผู้หนึ่งผู้ใดที่ของชวยผู้ร้ายหรือของ
 เข้าเป็นพรรคพวกผู้ร้ายโดยความจำเป็นนั้น ยอมมุดแก่โทษสั่งขึ้น แลกระสุน
 คินคาทมิอยู่เสียแก่เจ้าพนักงานแล้ว แลยอมสัญญาว่าจะประพฤติการหา
 เลียงชีพโดยสุจริตต่อไปฉะนั้นแล้ว ก็ทรงพระกรุณาโปรดยกโทษพระราช
 ทานแก่ผู้นั้น ๆ ไม่เอาโทษอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไป ให้ไปตั้งตัวมาหากิน
 ตามภูมิลำเนาเดิมไม่ค้องมีความวิตกเคืองคร้ออันอย่างใดต่อไป

ประกาศมา ณ วันที่ เดือน รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

(ไม่ได้มีไป เป็นร่างประกาศจะโทษเลขไปถึงสุรศักดิ์ แต่รับสั่ง
 ให้ยกเลิกไว้ โขเรื่องเงี้ยวไปอันเมืองนคร.)

ด.น.

กราบเรียน คุณพระไปรษณีย์ บางปะอิน

ด้วยเรือกองทหารถึงอ้างทองวนน เวลาบ่าย ๓ โมง.

(เซ็น) พ.น.

กราบเรียน เจ้าคุณสุรสีห์ กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพฯ ฯ

คนเจ้าคุณไชยบุตรลงมาให้ว่า เจ้าคุณไชยบุตรถึงอนิจกรรม
ในระหว่างผู้ร้ายปล้นแล้ว ผู้ร้ายทั้ง ๕๐๐ คนยังอยู่เมืองแพร่ แต่ครอบครัว
ยังไม่ไต่ความ แต่น่ากลัวจะเป็นอันตรายเสียมาก.

ขุนสุนทร.

โทรเลขจากเมืองแพร่ ถึงกระทรวงโยธา ลงวันที่ ๑๕ สิงหาคม

ที่ ๔ กระทรวงโยธา กรุงเทพฯ ฯ

ได้ทราบความจากข้าหลวงเมืองน่าน ว่ากองกำนันเมือง Saeb (สาะ) ไซ้พวกเงี้ยวกองโจรที่หนีไปจากแพร่ได้เมื่อวันที่ ๑๕ เดือนนี้ มีชาย ๑๕๕
มีหญิง ๕๘ ช้าง ๑๘ ม้า ๒๓ วัว ๑๘ บน ๓๕ ๒๕๕.

ขุนบริจิตร.

เจ้าพระยาสุรศักดิ์ แพร่

ได้ทราบข่าวว่าเมืองน่านจับผู้ร้ายเงี้ยวที่หนีไปจากเมืองแพร่ได้ที่กำน
เมืองสามมีจำนวนคนทั้งชายหญิงกว่าสองร้อยคน เชื่อใจว่าเจ้าคุณจะได้
ทราบแล้ว แลหวังใจว่าเจ้าคุณจะได้แต่งตั้งกำลังรักษารอบไปรับพวกผู้ร้ายมา

ข้าราชการเมืองแพร์ เพราะผู้ร้ายมากอยู่และพวกพ้องของมันจะชும்ชอนคอย
 แก่ไขกั้นที่โหนด จะไว้ใจแต่กำลังเมืองน่านที่เกี่ยวไม่ได้ อนึ่งผู้หญิงพวก
 ผู้ร้ายนั้นเข้าใจว่าเจ้าคุณคงจะไต่สิ่งให้ปล่อย อย่าควบคุมอย่างคนไทย.

ที่ ๑๒๘ วันที่ ๑๔ เดือน ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๑

เจ้าพระยาสุรศักดิ์แพร์ ที่ตำบลบ่อแก้ว เจ้าคุณได้หมั้นให้ ไป
 ตรวจรอยเส้นหรืออย่างไร แลเวลาไปตรวจได้พบผู้ร้ายแลบ้านเรือนของ
 ผู้ร้ายมากคงอาศัยอยู่อย่างหรือไม.

ที่ ๑๔๘ วันที่ ๒๐ เดือน ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๑

เจ้าพระยาสุรศักดิ์แพร์ โทรเลขที่ ๑๑๒ รัยแล้ว ในส่วนเรื่อง
 เงี้ยวที่ไลมาขอหนังสือเพื่อไปเกี่ยวชาวที่บ่อแก้ว โดยอ้างว่าเป็นคนใน
 บังคับ เจ้าคุณไต่สวนไต่ความไม่สมจึงไม่ให้หนังสือนั้นทันแล้ว แต่ที่เจ้าคุณ
 ส่งไปให้ลำปางมาไต่สวนนั้นฉันเข้าใจว่าเจ้าคุณจะส่งไปก่อนไต่รัย โทรเลขที่
 ๑๒๔ ซึ่งไปรบกเกล้า ให้แบ่งเขตการบังคับบัญชาตำบลบ่อแก้วจริงอยู่ใน
 หน้าที่ของเจ้าคุณ ไม่เกี่ยวแก่ลำปาง ตามคำเงี้ยวที่ว่ามีชาวอยู่ที่ยอมแล้ว
 ถึงหากจะมีจริงเราคงถือว่าเป็นของพวกผู้ร้าย ไม่จำเป็นจะต้องไต่สวน
 เพราะในตำบลนั้นมีแต่พวกผู้ร้ายอาศัย ไม่ใช่เป็นทำเลสำหรับคนที่จะไปตั้ง

ทำมาหากินจึงได้ออกประกาศห้ามไม่ให้ผู้หนึ่งผู้ใดไปตั้งบ้านเรือนอีกต่อไป
 ทรงเมตตาคนนยากถ้าทางมาฉันให้นกสงสัยว่าจะไม่ใช่แต่เฉพาะเรื่องข้าว คง
 จะเห็นเรื่องอันตเกยวของอชุตยขอแกว ว่าอย่างไม่มีอะไร ก็คงจะเห็นเรื่อง ที่คิด
 จะตั้งรังชนอก จึงเอาเรื่องข้าวมาเป็นต้นเหตุไม่น่าจะไว้ใจ ขอให้เจ้าคุณ
 แต่งคนหมั้นไปตรวจให้เสมอ อย่าให้ตั้งบ้านเรือนแลมั่วสุ่มกันอีกต่อไปได้.

ที่ ๑๖๑ วันที่ ๒๓ เดือน เดือน ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๑

เจ้าพระยาสุรศักดิ์แพร์ โทรเลขที่ ๑๘๗ อภิลขยหนึ่ง เรียง
 จักการในข้อแกว่านั้นรับแล้ว การที่เจ้าคุณได้จักแลส่งไปนั้นชอบแล้ว

กิมเซ่งหล่นควต่ำปาง

วันที่ ๑๒ เดือน กันยายน ค.ศ. ๑๒๑

น้อมคำนับเรียนมายัง ได้เท่าได้ทราบ

ก็วยการบ้านเมืองนั้นเห็นจะไม่เจียบง่าย ถ้าแม่ ได้เท่าจะขึ้นมา
 ข้าพเจ้าเห็นวาชั้น ในเดือนมกรา หรือกุมภาพันธ์ ตาม ที่ข้าพเจ้า ได้ทราบคือ
 พวกสำคณุนน ว่ามพวกผู้ร้ายที่เมืองพะเยา ๕๐๐ กว่าคน ที่คนกลาง ๖๐๐
 กว่า แลพวกพลเมืองกยคนอาคารเค็มที่อยู่แล้ว แลพวกผู้ร้ายเขากรูว่า
 ทหารที่ขึ้นมาไม่พอ เพราะเป็นลูกบ้านมากทหารจริงแท้ไม่ใคร่มีมาก
 เวลานเขาเจียบอยู่เพราะไร่นา เกือนยเห็นอกยเคือน ๔ เห็นอน คงจะเกิด
 ทุชนเป็นแน่ เพราะกวนนจับได้แต่พวกที่ แต่พวกผู้ร้ายรับไม่ได้มาก ถ้า

แม่นจะชนมาตรวจเป็นครั้งเป็นคราวใน ๔ เดือน ๕ เดือนนี้ ให้นายกชนมา
 ก็ได้ ส่วนใดที่เห็นจะไม่ควร แต่ส่วนนายข้าพเจ้ารับรองได้แข็งแรง
 เพราะการที่ข้าพเจ้าทำมาเป็นสอคนมิดีเท่าที่ทราบแล้ว พวกแข็งแรง
 ในมณฑลนั้นมียุกับข้าพเจ้า ถึงอย่างไรก็ดี ถ้าแม้นใดที่เห็นจะชมนาน
 ขอสชนมาภายหลังเดือนยี่หรือเดือน ๕ ก่อนนั้นเห็นจะไม่สู้ดี เพราะพวก
 ผู้ร้ายที่คตเมืองแพร่ นั้นไปกินกลางไปเข้ากยเจ้าน้อย กู แลเจ้านางแว่นทิพย์แล้ว
 เหตุฉะนั้นเห็นจะไม่แล้วได้ ทุกวันนี้ผู้ร้ายคตอยู่ที่เมืองฝ่ายแม่ฮ่องสอนได้
 ทราบว่าเต็มที แต่พวกที่เขาไปอยู่กินกลางนั้นบางพวกออกคตเมืองพร้าว
 บางพวกที่ริมเชียงใหม่ พวกนายร้อยไม่ของเราที่เมืองเมารักก็คตไปบ้างแล้ว
 ภายหลังจะมีหนังสือเวียนมามาก.

ค่านับมาทราบ.

(เซ็น) บ๋องโพน.

กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพฯ ได้รับรายงานแขวงนครแพร่ว่า
 วันที่ ๔ เดือนนี้ เวลากลางคืนมีผู้ร้ายมาอำแดงเขยบ้านเหล่าแขวงแพร่
 ภาย ได้แต่งให้พระสุริโยไต่สวนจับตัวอำแดงอำแดงอื่นสองคนได้ ให้การ
 รับเป็นสัจย์ได้ โทรเลขไปมณฑลพายัพแล้วความคตอังกั้น.

(เซ็น) หลวงอุทรคิตต์.

วันที่ เดือน พฤศจิกายน รตนโกสินทรศก ๑๒๑

ข้าพระพุทธเจ้า นาย นม เต็ม ได้รับความกรุณาของพระเดชพระคุณ
เป็นนายของสวนหลวงศิริชะล้าโพง พระยาอนุชิตชาญไชย อุนลุงข้าพระ
พุทธเจ้าเป็นแม่กอง ครั้นพระยาอนุชิตอุนถึงแก่กรรมแล้ว ข้าพระพุทธ
เจ้าจึงได้ขึ้นไปตั้งบ้านเรือนอยู่เมืองตากตั้งแต่ปี ร.ศ. ๑๐๘ ราษฎรประชุม
ขอตั้งข้าพระพุทธเจ้า เป็นผู้ใหญ่บ้าน อยู่ในท้องที่ขุนรองสุภา อำเภอในเมือง
ตาก ขอพระราชทานกราบทูลถวายรายงานการสอคนนมทั้งแต่ขึ้นเต็มมา
ด้วยเรื่องราษฎรเขตแขวงเมืองตากเกิดวุ่นวาย เรื่องการไปทัพ ปรายปราย
เงี้ยวของโจรและทรายการแผ่นดินต่างๆ ทูลเกล้าฯ ถวายพระเจ้านั่งงยาเธอ
กรมหลวงดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยทรงทราบฝ่าละออง
พระบาท ฯ

ข้อ ๑ แต่ขึ้นเต็มมานั้น ราษฎรเขตเมืองตากเกิดวุ่นวาย
กรมการเจ้าหมุกคชั้เกณฑ์แล้วอุบายหาประโยชน์ในครั้งก่อนนั้น ถ้าข้า-
หลวงชั้นล่างไปราชการควรมเกณฑ์ส่งใน ๑๐ คน ๒๐ คน กรมการเจ้าหมุก
อุบายเกณฑ์แทบทุกหมวดทุกกอง ครั้นตัวเลขมาตามเกณฑ์กรมการว่า
ให้ออกเงินจ้างแทนตัวไปแล้ว ๗ เวียงเงิน กับตัวเลข กคชั้เช่นนี้ คนหนึ่ง บั้ละ
หลายครั้ง จนถึงมีตราโปรดเกล้าฯ ไม่ให้เกณฑ์ตั้งแต่ ร.ศ. ๑๑๐ กรม
การชั้นเกณฑ์อุบายหาประโยชน์ต่อมาถึงปี ร.ศ. ๑๑๕ เมื่อพระยาพิชัย
ปลาสงขึ้นไปเมืองตาก ข้าพระพุทธเจ้าได้ไปแจ้งความว่าราษฎรเกิดวุ่น

พากันหนีไปอยู่นอกพระราชอาณาเขตมาก ที่มีอยู่ก็ยกเกวียนขึ้นจะขอสมัคร
 ดงขลุ่ยเป็นเลขขึ้นมณฑลพอได้พันอำนาจเต็มก็ขึ้น พระยาตักกรทราขจึง
 ได้มีศรามาให้ข้าพระพุทธเจ้าฉบับหนึ่ง ข้อความแจ้งอยู่ในตราที่ใต้ทูล
 เกลาฯ ถวายไว้แล้ว ต่อมาเมื่อมีตราไปรทเกลาฯ เรียกพระยาตักกรปลาต
 กลับกรุงเทพฯ แล้วกรมการเจ้าหมูกยงขึ้นเกณฑ์อุบายกตขลังเอาเงินตัว
 เลขอีก ข้าพระพุทธเจ้ามีความกตัญญูต่อแผ่นดินคิดถึงพระบารมีได้ปก
 เกลาฯ เห็นว่าราษฎรเกวียนขึ้นเช่นนั้นเพราะเมืองตากเป็นเมืองหน้าด่าน
 ใกล้เขตแดนติดต่อกับต่างประเทศก็จะพากันแตกคั่นอพยพไปอีก เพราะ
 ข้างฝ่ายโน้นคอยเกลี้ยกล่อม ถ้าเห็นคนไทยข้ามแม่น้ำแม่ยเคยรชองเอา
 ไปไว้มาก เมื่อพระยาราชพงษานุรักษ์ขึ้นเปลี่ยนเป็นเทศาใหม่ปี ร.ศ. ๑๑๕
 ราษฎรได้พากันมาสมัครประมาณ ๒๕๐ เศษ ร้องขอให้ข้าพระพุทธเจ้านำ
 ไปร้องกล่าวโทษเจ้าหมูกยงกตขลังเอาเงินตัวเลขไปเทศาไ้รับคำร้องแล้วได้
 เรียกตัวเจ้าหมูกมาตามรับเป็นสัจย์ แล้วเทศาไ้บังคับให้เจ้าหมูกคืนเงินให้
 กับเลขราษฎรเข็ดหลายขอบข้ามามากเช่นนี้ ต่างประเทศและประเทศราช
 จึงมาเกลี้ยกล่อมได้ โดยง่าย หนังสือที่คนไทยไปเข้าเกลี้ยกล่อมอยู่กย
 ในประเทศราชนั้น ใช้แต่ใบเขียวที่ข้าพระพุทธเจ้าทูลเกลาฯ ถวายนั้นหา
 มิได้แหวงกำแพงเพชร และเมืองตาก มีอยู่หลาย ตำบล แยกเขียวเช่นที่ มาใน
 ท้ายเรื่องราวนั้นแล้ว

ข้อ ๒ ครนต่อมาถึงปี ร.ศ. ๑๒๑ นี้ พระยาศุวัตรวิภาวดี

แพนแม่ทัพใหญ่มณฑลทิศพายัพเกณฑ์ข้าพระพุทฺธิเจ้าไปทัพรายปราบปราม
 ๕ ๕
 ล้ายเงี้ยวกองโจรปล้นเมืองแพวกับเมืองนครลำปางนั้น แล้วขุนรองสุภา
 นายอำเภอเป็นผู้ทำหน้าที่ เกณฑ์คนตีค้ายกยพร้าโต้เป็นกองหน้า ให้
 ข้าพระพุทฺธิเจ้าควบคุม ครั้นพระยาสุริยไตรภพไปท้าวการอำเภอ แล้ว
 ขุนรองสุภานายอำเภอได้เขียนชี้แจงว่าเลข ๘๒ คนนั้นมอบให้ข้าพระพุทฺธิเจ้า
 ๕ ๕
 กำกับเป็นกองหน้า แล้วพระยาสุริยไตรภพเลข ๘๒ คนของข้าพระ
 พุทฺธิเจ้าแล้ว พระยาสุริยไตรภพจึงประกาศว่า ถ้าคนใดมีอาวุธตายแล้ว
 ๕ ๕ ๕
 จะมียันต์อยู่ภายหลังไม่ได้เป็นอันขาด ข้าพระพุทฺธิเจ้าจึงได้เขียนชี้แจงต่อ
 พระยาสุริยไตรภพว่าเดิมราษฎรมีอาวุธแต่ค้ายกยพร้าโต้ ถ้าภายหลังราษฎร
 ขนขวายหาได้ยันต์มาใหม่ก็ควรจะได้ตั้งยันต์ ให้เป็นอาวุธขึ้น เพราะเป็นกอง
 หน้า แล้วข้าพระพุทฺธิเจ้าไปเยี่ยมพระวิสุทธิไตรภพปลัดกำกับยันต์
 ของข้าพระพุทฺธิเจ้าที่มีอยู่อย่างก็ไปแจกจ่ายราษฎรกองหน้า พล ๘๒ คน มี
 ยันต์ ๑๓ ยันต์ ราษฎรเมืองตากครั้นทราบว่าข้าพระพุทฺธิเจ้าถูกเกณฑ์ ไป
 ๕ ๕ ๕
 ทัพเป็นผู้กำกับพลกองหน้า ก็พากันมาร้องของสมัครเข้ามาอยู่ใน กองข้า
 พระพุทฺธิเจ้าอีก ๑๐๐ คน ท่านพระยาสุริยไตรภพห้ามราษฎรว่าตกอยู่กองใด ๆ
 ก็เหมือนกัน แล้วพระยาสุริยไตรภพได้ทูลท้าวข้าพระพุทฺธิเจ้าแล้วว่า
 การขอใบนายนวนมมากด้วยราษฎรมีความนับถือ ขอให้ให้นายนวมไปชี้แจง
 ๕ ๕ ๕
 กับราษฎรทุกหมวด ทุกกอง ให้เตรียมกระสุนค้ำ แขนงไฟ มีไว้ สำหรับขึ้นทุก
 หมวดทุกกอง ข้าพระพุทฺธิเจ้าได้ไปชี้แจงตามคำสั่ง ราษฎรพากันร้องว่า

เป็นคนซุกซ่อนทรัพย์แต่จะซื้อทรัพย์สินที่ใครไม่มี ข้าพระพุทธเจ้าได้
ไปเรียนท่านพระยาสุรพิศตามคำราชทูรร้อง พระยาสุรพิศจึงถามข้าพระ
พุทธเจ้าว่าทำฉันทนใดจะได้กระสุนคืนให้มีสำหรับรบชั้นของราชทูรได้ ข้า
พระพุทธเจ้าจึงได้ไปขอเช่าที่ประชุมพร้อมด้วยกรมการเมืองตาก แล้วข้า
พระพุทธเจ้าได้ชี้แจงต่อกรมการเมืองตากว่า พระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณา
ชุบเลี้ยงประทานเบี้ยหวัดเงินเดือนปากันมีความสุขมาช้านาน บัดนี้จะยก
กองทัพขึ้นไปเมืองนครลำปางโดยเร็ว แล้วถูกกระสุนคืนแก่ขย ยังไม่มีสำหรับ
รบชั้นของราชทูร ของหลวงจะมาจำหน่ายแจกก็ยังไม่มาทัน เพราะจะรีบ
ยกไปเร็ว แล้วขอให้ท่านทั้งหลายช่วยกันฉลองพระเดชพระคุณชักเอา
เงินเดือนตามคนละเล็กน้อย ชื้อกระสุนคืนแก่ขย แจกจ่ายพลใน กองทัพให้ทัน
ทางราชการ ถึงตัวข้าพเจ้าไม่ได้มีเบี้ยหวัดเงินเดือนก็จะขอช่วยออกทรัพย์
ฉลองพระเดชพระคุณตามสติกำลัง แล้วหลวงสนธิทภกตทกษยรืองสุลา
ทักท้านว่าให้งัดไว้ก่อน อีกหาหกวณลูกคืนของหลวงก็คงจะมีขึ้นมา

ข้อ ๓. ข้าพระพุทธเจ้าจึงได้ตอบกรมการเมืองว่า กองทัพจะรีบ ยกไป
ในพุ่มนี้มระนนแล้ว ถ้าท่านทั้งหลายไม่ลงความเห็นด้วยก็ตาม แต่ส่วน
ตัวของข้าพเจ้า จะขอ ออกทรัพย์ของตนเองซื้อลูกกระสุนคืนแก่ขยแจกจ่าย
พลในกองทัพให้ทันพอเป็นกำลังราชการ แล้วข้าพระพุทธเจ้าจึงได้ไปจัด
ซื้อตามเงินลูกค้า แล้วเงินสามหอย เงินห้า เงินทองเถา เงินกมฮ้อ พวก
ลูกค้าก็พากันออกช่วยเพิ่มเติม ฉลองพระเดชพระคุณ ก็ได้เป็นกำลัง มากขึ้น

แล้วข้าพระพุทธเจ้า ให้นำไปให้ ท่านพระยาสุริยวัตรรักษาตรวจดูแล้ว ๆ ได้มี คำสั่ง ให้ข้าพระพุทธเจ้าไปแจกตามพลในกองทัพได้ถึง ๑๗ กอง แล้วท่าน พระยาสุริยวัตรว่าเป็นการชอชใจนายจนมมาก ให้นายจนมยกเป็นกองหน้า ครั้นเตรียมกองทัพเสร็จแล้ว พระยาสุริยวัตรได้ประกาศให้อาณัติราชอยู่กัย หลวงนิกรเป็นกองหนุน ท่านพระยาสุริยวัตรรักษาผู้แทนแม่ทัพใหญ่มณฑล ทิศพายัพอยู่กลาง นายคำเป็นกองหลัง เดินกองทัพไปได้ ๕ คืบถึงเมือง เดิน กองหลวงพรทมหลวงอินทร์ ๒ นายเป็นทัพหน้าตงมนอยู่วกหวเวียง เหนือเมือง หลวงสนธิทภกตตงมนอยู่ ในวัดหอมแท้ทท้ายเมือง

ข้อ ๔ แต่พลกองหน้าทข้าพระพุทธเจ้ากำกบไปนั้น ถ้าผู้ใดไม่ มีขันมีแต่กายกบพร้า โคนั้น ข้าพระพุทธเจ้ากให้เตรียมหลาวไว้มีสำหรับ คิวทุกคน ครั้นเดินกองทัพไปตั้งเมืองเดิน พระยาสุริยวัตรรักษาตงมน อยู่ในถ้ำแพงวกทวานา ข้าพระพุทธเจ้าตงกองอยู่เหนือวัด กองนายคำวังหลัง อยู่ไว้กัก แล้วท่านพระยาสุริยวัตรได้ออกประกาศไม่ให้คนในกองทัพดิ้ออาวูธ ในระแวกข้าน ครั้นมาภายหลังเวลาบ่าย ๖ โมงเศษ จวนจะพลบค่ำมี อ้ายเงี้ยว เขาเผ่าคลุ่มคิ้วระ มีผ้าประเจียดผูกเอวสะพายกายเข้ามาในนาที่ข้า พระพุทธเจ้าแต่ชันเดimenท่านพระยาสุริยวัตรมีคำสั่งว่า ถ้าข้าศึกและราษฎร คนใด ๆ ถ้าปล่อยให้ดิ้ออาวูธเข้ามาในหน้าที่ของผูใดก็จะเอาโทษตามอาญา คีก อ้ายเงี้ยวมีอาวูธเดินเข้ามาตงนั้นห้ามบรามอ้ายเงี้ยวหาฟังไม่ ข้าพระ พุทธิเจ้าใคร่องให้พลกองข้าพระพุทธเจ้าจับ อ้ายเงี้ยวสยัคคนโดยแรงหลุก

ได้ ข้าพระพุทธเจ้าโตคบข่อยเงี้ยวไว้ได้ ภายหลังพลตำรวจภูธรใน
กองท่าน พระยาสุจริตรักษา จึงได้ มาช่วย ขี้ เขาควายเงี้ยว ไปล่ามโซ่ใส่
ประแจมือไว้แล้ว ท่านพระยาสุจริตรักษาสั่ง ให้เขาควายเงี้ยวไปจำไว้ใน
ตรรางเมืองเงินนบตัน

ขี้ ๕ ขี้กรายหนึ่ง คนลาวค้าขายที่บ้านแม่พริกแขวงเมืองเงิน ขอ
ปู่ขายเป็นหัวหน้าผู้ขาย เมื่อเกิดวุ่นวายที่เมืองนครลำปางนั้น พวกขี้
ผู้ขายรายนั้นเข้าเต็มปล้นลูกค้าฆ่าลูกจ้างตายคนหนึ่ง ช่วยคนหนึ่ง ขี้
ผู้ขายชื่อปู่ขายตัว โจรหนีไปอยู่กบฏเรือฝรั่ง แล้วพระยาสุจริตรักษา ให้ข้า
พระพุทธเจ้าคุมพลไปจับโตควมาตามวัยเช่นลี้ภัย แต่การที่ข้าพระพุทธเจ้า
ได้ลือตแถมดูความคึกของราษฎรไทยลาวตามเขตเมืองตากและ เมืองเงินก็
ได้ทราบเกล้า ๆ มากแต่คนลาวนั้นเข้าไปทุกเมือง กองเกลี้ยกล่อมนั้นข้า
พระพุทธเจ้าได้ทราบเกล้า ๆ ว่ามีที่ป่าไม้ คงอยู่แขวงเมืองเงินนั้น แห่งหนึ่ง
เมื่อพระยาอนุชิตชาญไชย ขึ้นไป เปลี่ยน พระยาสุจริตรักษาแล้ว พา กนิชยก
กองทัพขึ้นไปเมืองนครลำปาง ข้าพระพุทธเจ้าได้ไปเที่ยวสอดแนมตาม
คนลาวผู้ ใหญ่ที่เป็นคนในธรรมะที่ไม่ได้เกี่ยวในราชการ ได้แจ้งความกับ
ข้าพระพุทธเจ้าว่าในป่าไม้นั้นเป็นช่องโอกาสของคนต่างประเทศแลพวกเงี้ยว
สำหรับที่ประชุมกันรวมคน ข้าพระพุทธเจ้าขึ้นไปอยู่เมืองนครลำปางได้
ประมาณ ๒๐ วัน ท่านพระยาสุจริตรักษาให้ข้าพระพุทธเจ้ากับนายคำ
๒ นายควมคุมสัตว์พาหนะลงมาส่งเมืองตาก ข้าพระพุทธเจ้าได้รีบไป

อนุญาตจากกรมเมืองตากแล้ว จึงไต่สั้งลงมาทูลเกล้าฯ ถวายรายงาน
การสอดแนมให้ทรงทราบใต้ฝ่าละอองพระบาท

ข้อ ๖ แต่การสอดแนมในกาวยโจรผู้ร้ายที่เป็นประโยชน์ต่อแผ่นดิน
กึ่งนั้นใช้แต่ครั้งนทามีได้ ข้าพระพุทธเจ้าได้สืบการลลของพระเดชพระคุณ
การโจรผู้ร้ายไต่ขึ้นรายงานที่สืบมีหลายหัวเมืองได้ ให้นายไชยขรรค์กับพระ
ชาติสเรนทรขอคัดรายงานการสอดแนมของข้าพระพุทธเจ้าเมื่อปี ร.ศ. ๑๑๔
เมื่อข้าราชการ ๒ นายขึ้นไปสืบราชการครั้งนทเมืองตากได้ทราบ ก็
ขึ้นหนึ่งข้าพระพุทธเจ้าคอยเอาใจใส่ราษฎรอยู่เสมอ ถ้าทราบเกล้าฯ ว่า
มีผู้ก่อกวนคอยนำความไปร้องต่อเทศาภิบาล เพราะได้ทราบเกล้าฯ ซักว่า
ต่างประเทศและประเทศราชคอยเชื่อมมือคอยถ้าหาช่องอยู่เป็นนิจ ข้าพระ
พุทธเจ้าได้ลลของพระเดชพระคุณมาช้านานประมาณกว่า ๑๐ ปี ราษฎร
เขตเมืองตากทราบมาก เพราะข้าพระพุทธเจ้ามีความกตัญญูต่อพระพุท
ศาสนา ก็คิดถึงพระบาทมีพระเจ้าอยู่หัวเพราะวงศ์ตระกูลของข้าพระพุทธ
เจ้าได้เป็นข้าแผ่นดินมาตั้งครั้งกรุงศรีอยุธยาเก่า มีเป็นต้นมาครั้งเจ้าพระยา
ชำนาญบริรักษ์ พระยาจินตาราชรังสรรค์ ปู่ตา คือพระยาสุวรรณโลก ไต่
รับราชการมีเนืองมาจนบัดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบเกล้าฯ ว่าเปลี่ยนนาม
แผ่นดินเกิดมีสุขชุมมากขึ้น ข้าพระพุทธเจ้าขอรับอาสาเกลี้ยกล่อมทหาร
ถวายเป็นผู้ช่วยอุคหนุนในการป้องกันบ้านเมืองตาก เพราะใกล้ซีกติดต่อกับ
ประเทศราชและต่างประเทศ ก็ขึ้นหนึ่งเมื่อราษฎรเมืองตาก เมื่อพากัน

ถูกเกณฑ์ไปทพิครองน อยู่ภายหลังอายุผู้ร้ายได้ผู้กระษัตริย์ของราชบุรีไป
 ทลายร้ายค่ายล เพราะผู้ร้ายนั้นยังชุ่มช่อนอยู่ตามป่ามาก กษัตริย์หนึ่ง
 ในเวลาเกณฑ์ไปทพิครองนราชบุรีพากันหนีเกณฑ์เข้าป่าไปมาก ข้าพระ
 พุทธิเจ้าเกรงว่านานไประพากันเข้ามั่วสุมกับอายุเงี้ยว ชักคนเคียวสามชื่อ ๆ
 อ้ายคำหนุม อ้ายที อ้ายคอต อ้ายเงยวคนนั้นเป็นบุตรเขยกำนันกอนคน
 ค่ายลบ้านลานห้วยเคอแขวงเมืองตาก บ้านลานห้วยเคอนเป็นบ้านโจร
 อ้ายคำหนุมเงี้ยวคนนั้นตามบรรดาผู้ร้ายในเขตเมืองตาก เมืองกำแพง เมือง
 สุโขทัย เมืองสวรรคโลก เมืองเด่น ย่อมเกรงกลัวรักใคร่นับถือเช่นพรรค
 พวกรันเคียวมีกำลังมากกว่าผู้ร้ายทุกค่ายล เมื่อปี ร.ศ. ๑๒๑ น้อยสาด
 กษัตริย์ข้าง ๓ คน หายสิ้นคามกลองผ้าสักหลาด ลูกข้าง หายพักอยู่ หน้าบ้าน
 ลานห้วยเคอแล้ว ก็พากันเดินทางไปถึงค่ายลหนองคนแขวงเมืองสุโขทัย
 กำนันกอนใช้ให้บุตรกษัตริย์บุตรเขยและลูกบ้านตามไปปล้น ภายหลังกรมการ
 เมืองสุโขทัยมีสุนระยาให้เมืองตากไล่สวนคนค่ายลบ้านลานห้วยเคอ ถ้าเอช
 เชียงเงินไล่สวนไม่ไล่ความ ข้าพระพุทธิเจ้าได้วางคนลอคนมสืบไล่ความ
 ชัก กษัตริย์คนนำกลองของกลาง ๕ ใบที่อายุผู้ร้ายแบ่งให้มาลุนแก่ ไทย กษัตริย์
 ร้ายที่ไปปล้นนั้นนักไล่มาลุนแก่ ไทย ข้าพระพุทธิเจ้าได้นำความไปแจ้งคือ
 พระราชาสุริย ๗ ไกล่ให้ หลวงสนธิทภักดี จักแจ้งให้พลตำรวจภูธร ออกไปจับ
 ได้ตัวกำนันกอนร้ายห้วงบุตรอ้ายเปรี๊ยนบุตรเขยกำนัน อ้ายคล้ายบุตรผู้

ใหญ่บ้าน อ้ายกล่อม อ้ายตพ. ๒ คน เพราะถ้านั้นผู้ใหญ่อ้ายเป็นเช่นนี้
ผู้ร้ายจึงไม่ค่อยจะเขายางลงได้ ข้าพระพุทธเจ้าขอฉลองพระเดชพระคุณ
วางตนสอคนแหมเพราะเมืองตากต่างประเทศก็มีมากหลายภาษา

ควรมีควรสุดแล้ววันนี้จะไปขอพระบารมีปกเกล้าฯ เป็นที่พึ่ง ข้า
พระพุทธเจ้าขอรับอาสาเกลี้ยกล่อมทหารกระจาย ถ้าสอคนแหมได้ความผู้ร้าย
ซัดเงินขอฉลองพระเดชพระคุณต่อไป

เรื่องราวทุกเกล้าฯ ถวายฉบบนข้าพระพุทธเจ้าเป็นผู้เรียงเขียนแต่ง.

(เซ็นชื่อ) นายนวม.

ที่บ้านพักหัวเด็ด

เจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์ เจ้านครเชียงใหม่ ได้มีหนังสือสำหรับ
ท้าวให้นายมา ๑ นายสอ ๑ นายฟู ๑ นายหวัง ๑ นายทรัพย์ ๑
นายเงิน ๑ นายเกิด ๑ นายทอง ๑ นายอิน ๑ นายมี ๑ นายหว่าง ๑
นายทัช ๑ นายมี ๑ นายอิม ๑ นายเชย ๑ นายวาท ๑ นายคำ ๑
นายจ้อย ๑ นายจันทร์ ๑ นายศุก ๑ นายน้อย ๑ นายควน ๑ บ้าน
บ้านม่วง แขวงเมืองตากฉบบ ๑

ด้วยคนจำพวกเหล่านี้ ขอสมัครฝากตัวอยู่กับเราโดยสุภาพ ใน
ชั้นเป็นมูลนาย แต่ส่วนราชการบ้านเมืองนั้น คนจำพวกนี้อยู่บ้านใด

ข้าพเจ้าได้เคยรับราชการสนองพระเดชพระคุณ ตามหน้าที่แห่งข้าพเจ้า
ขัตติยคุณลักษณะปกครองท้องที่มณฑลขึ้นในโดยที่ขอขมาทูลขอ

เพราะฉะนั้น ตั้งแต่บัดนี้ต่อไป ก็ขอฝากคนจำพวกเหล่านี้ ไว้กับ
ท่านนายอำเภอ ท่านผู้ใหญ่ท่านหนึ่ง เพื่อช่วยรักษาความสุขทุกข์ อันเรียบ
ร้อยต่อไป ตามฐานไฟฟ้าฟ้าแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้
ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ ขอขมาใหม่ขึ้นมาทำกตัญญูข่มเหงในคน
จำพวกเหล่านี้ ในฐานะอุทิศกรรมต่อไปด้วย.

ให้สำหรับตัวแต่วันที่ ๑๗ เมษายน ร.ศ. ๑๒๑

(อ่านไม่ออก.)

ประทับตราประจำนามเป็นสำคัญ.

สำเนาโทรเลขพระยาสุรสีห์

มีมาจากมหาดไทย	รับที่ที่ปักบางปะอิน
หมายเลขที่	หมายเลขรับที่
ลงวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๑๒๑	ลงวันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๑๒๑
เวลา ๕ ทุ่ม โมง ๑๕ นาที	เวลา ๕ ทุ่ม ๔๐ นาที

กราบทูล กรมหลวงดำรง ข้าพเจ้านั้นได้รับโทรเลขพระพิชัยที่ ๕๔
ลงวันที่ ๒๔ เดือนนี้ว่าได้แก่คนไปสืบเรื่องผู้ร้ายปล้นเมืองแพร่พบนายกตั้ง

นายกองเดิมยื่น นายศรีทนต์ใช้ของพระยาไชยบูรณ์ซึ่งหนีมาได้ความว่าเมื่อ
 วันที่ ๒๔ เช้า พวกเงี้ยวประมาณ ๒๐ เศษเข้าที่ โรงตำระกูลรพม่าพลตำ
 รวจทนายสามคน ภรรยานายรัชชศรียาค ๑ บุตรเลี้ยง ๑ แล้วเข้าบ้าน
 พระยาไชยบูรณ์อพยพที่โทรเลขแลศก พระยาไชยบูรณ์ก็บุตรภรรยาหนี
 ไป ทางพวกเงี้ยวเก็บเอาของไปหมด แต่เครื่องแต่งตัวพวกชาวบ้านเก็บไป
 ส่วนเจ้าแพร่นั้นหนีไปอยู่บ้าน พวกเงี้ยวไปที่ว่าการทำลายกำปั่นขนเอา
 เงินไปแล้วยกตามกันเข้ามาของละยี่สิบสามสิบคน เมื่อคนเหล่านั้นมา
 เห็นพวกเงี้ยวอยู่ในเมืองแพร่ประมาณ ๒๐๐ เศษ แลยังเข้ามาเสมอ เงี้ยว
 พูดว่าจะพักอยู่ ๗ วัน แต่เจ้าราชวงศ์พวกเงี้ยวไม่ทำอันตราย ส่วน
 เจ้าราชการนอกนั้นไม่ทราบว่าไปทางไหน แต่พระยาไชยบูรณ์ได้ข่าวว่า
 พวกเงี้ยวจับตัวได้ ทั้งบุตรภรรยาฆ่าเสียที่วัดมหาโพธิ์ เงี้ยวว่า วันที่ ๒๖ จะ
 เลี้ยงโต๊ะเจ้าแพร่ มีความคั่งนี้ เรื่องพระยาไชยบูรณ์ถูกฆ่า น่าจะเชื่อเอาเป็น
 จริงได้ ถ้าไม่เย็นอันตรายบ้านนี้คั่งไว้กับชาว หรือไม่ก็หนีมาอุดรศักดิ์
 แต่พวกเจ้าลาวน่าสงสัยที่ ไม่ส่งข่าวคราวเลย หรือจะเป็นด้วยกำลังคนเต็ม
 อยู่ก็ผิดสังเกต ได้มีทอยไปว่าให้แต่งคนลาวที่ไหวพริบขึ้นไปสืบอีกเพื่อจะ
 ได้ความก็.

(เซ็น) สุวสิทธิ์.

สำเนาโทรเลขพระองค์กัตถยา

มีมาจากกรุงเทพฯ

รับที่ที่พักบางปะอิน

หมายเลขที่

หมายเลขรับที่

ลงวันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๑๒๑

รับเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๑๒๑

เวลา ๔ ทุ่มเศษ นาน

เวลา นาน

การก่อน กราบทูล เสนาบดีมหาดไทย บางปะอิน เวลา
 ๑๕ น. โทรเลขพระยาเทพาที่ ๑๕ น. ว่าได้รับ โทรเลขเมืองพิษณุ
 ๒๕ น. ได้รับจดหมายพระพิศาลศิริ ผู้รักษาคำนทียานข้างถนน
 ท่อเขตนพรว่า วันที่ ๒๕ เดือนเวลาบ่าย ๔ โมง นายร้อยตรี นายเหมา
 กับพลตำรวจ ๑๕ คน ไปตรวจข้อมแถวกลับมาเกือบถึงบ้านสุเมนพบพวกเงี้ยว
 ๓ คน พวกเงี้ยวไล่พันนายร้อยตรีตากกับพลตำรวจ พลตำรวจโตที่ชื่อยัง
 พวกเงี้ยวตาย ๓ คน แต่นายสุกพลตำรวจถูกฟันกระดูกหักคน ๑ แล้วนาย
 ร้อยตรีตากกับพลตำรวจ ๒ คน ซ้ำไปทางเมืองแพร่ ให้นายเหมาด้วย พลจำ
 รว ๑๓ คนไปทางบ้านสุเมน พบพวคนายเหมาตั้งบ้านสุเมนพบพวกเงี้ยว
 ๑๐๐ คน พวกเงี้ยวเห็นก็ยิงปืนไล่พัน นายเหมา
 กับพลตำรวจโตที่ชื่อยังหมดกระสุนปืน แลนายเหมาด้วยพลตำรวจก็พากัน
 หนีไป พวกเงี้ยวคงตั้งกองรักษาอยู่บ้านสุเมน ทางใต้ทางเหนือจะไต่มา
 ไม่ได้ ก็ว่าพวกเงี้ยวพูดกันว่าอีก ๒ - ๓ วันจะมามีอีก ๓๐๐๐ จะเลยมา

อุตรดิตถ์ เวลานั้นพวกเงี้ยวก็อยู่ในเมืองแพร่ ส่วนเจ้านายลาวก็อยู่เป็น
ปรกติ ตามที่พวกเงี้ยวจ้องคองว่าจะเลยมาออกศึกตदनัน พระยาเทพาเห็นว่า
คงจะเป็นกตขยาชู้ประสงค์ระย้องกันข้างฝ่ายมณฑลพิษณุโลก ถึงดังนั้นก็
ยังไม่ไว้ใจจึงไต่กรักให้กองพระยาพิชัย กองพระบริรักษ์ กองพระเสนาราช
คุมกำลัง รัชชชไปปราบปรามฝัร้ายให้ยกออกไป ในวันที่ ๒๕ นั้นทุกกองแล้ว
แต่ขยบศคณทมณฑลเวลานนั้นย เลขยกย่นสะไนเคอร์พอไซได้ ๑๒๐ บอก
แบ่งให้กองละ ๔๐ บอก ก็ขยบมนลเคอร์กองละ ๑๓ บอกพอไซไปพลา
พระยาเทพาขอให้ส่งย่นสะไนเคอร์สัก ๑๐๐๐ บอก ก็ขยบศคณคณชยพรธม
เพิ่มเติมขยบไปให้ มีความไนโทรเลขดังนี้.

(เซ็น) กัดยา.

ทูล เสนาบดีมหาชาติไทย บางปะอิน

ที่ ๒๕ กรกฎาคม เงียว ๑๐๐ เศษ ปล้นโรงตำรวงแล้วปล้นที่พัก
ข้าหลวงแล้วเงี้ยวก็เข้าแพร่ทำสัญญากันความว่า ทพไทยยกมาเข้าแพร่
แล้วเจ้านายจะช่วยเหลือลงช้อประทยตรา แล้วข้าพเจ้าลงช้อเป็นพยานช่วย
ข้าราชการฆ่าตายหมด วันที่ ๒๗ กรกฎาคม เจ้าแพร่มีหนังสือถึงเจ้า
ลำปางว่าถ้าศึกไม่คลอกจะยกไปช่วยวันที่ ๓๑ มีความว่าเจ้าลำปางนคให้ยก

ไปตั้งอยู่ที่ ๒ สิงหาคม Phakamong คมกัรตั้งเงยเวลา ๒๐๐ เศษ ไปที่
สมัครหาสมัครทางจดหมาย.

จิตรจำนง.

ที่ ๒๑ ทูล เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

ส่งข่าวราชการของพระเสนาบดี ไทโรเลขที่ ๑๔ เข้ามากราบทูล
ขอไต่รับ ไทโรเลขนี้ แลเกล้าไต่มีจดหมายถึงพระเสนาบดีให้ ส่งข่าวแล้ว ไต่
ทราบว่าพระเสนาบดีถึงบ่อนแก้ววันที่ ๑๑ เดือนนี้.

พระเจ้าเวียง.

สำเนาโทรเลขพระมนตรี

มีมาจากลำปาง

หมายเลขที่

ลงวันที่ ๒๘ กรกฎาคม คค ๑๒๑

เวลาย่ำค่ำ

นาที

รับที่ศาลว่าการมหาดไทยกรุงเทพฯ

หมายเลขรับที่ ๗๔๑๗

รับเมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม คค ๑๒๑

เวลา ๒ ทุ่ม ๕๕ นาที

กรมหลวงดำรง กรุงเทพฯ ในเวลานี้เจ้าพรโด้ส่งหนังสือมา
ยังเจ้าลำปาง ให้เงย ๒ คน ซึ่งเป็นคนของหลวงจิตรจำนงได้อ่านมีความ

ว่า พวกผู้ร้ายได้ฆ่าพระยาราชนครินทร์ และข้าราชกรมไทยอย่างสกนทาข
 ในเมือง แต่พวกผู้ร้ายไม่ได้ทำอันตรายแก่เจ้านายหรือชาวเมือง และไม่
 ได้ลักทรัพย์ของเจ้านายอย่างใดเลย พวกผู้ร้ายตั้งใจแต่จะฆ่าคนไทย และ
 คิดจะฆ่าเมืองนครลำปางใน ๒ - ๓ วันนี้ ราษฎรในเมืองนั้นแตกตันทันมาก
 แลเตรียมตัวที่จะอพยพหนีออกจากเมือง ข้าพระพุทธเจ้าเป็นที่ลำบากมาก
 ขอได้โปรดเกล้าฯ สั่งทหารขึ้นมาปราบปราม ทหารทันทันไม่พอที่จะต่อสู้คน
 มากได้ การที่ราษฎรกลัวผู้ร้ายนั้นเป็นอย่างยิ่งเหลือกำลังที่จะระงับได้ ได้
 อยู่อย่างเดียว แต่จะมีทหารมาก ๆ จึงจะระงับไม่ให้คนในพนเมืองนั้นแตกตันทัน
 ไปได้.

(เซ็น) พระยานคร.

เสนาบดีมหาดไทย (เสนาบดีคลัง) บงประอิน

ได้รับหนังสือจากพวกคลังแพร์ที่เหลือตายในคืนวันที่ ๒๐ เวลา ๕
 ทุ่มเศษ ซึ่งแจ้งเรื่องผู้ร้ายที่แพร์แจ้ง ในสำเนาที่ได้อ้างมาข้างท้ายโทรเลข
 แล้วแต่จะโปรด และข้าพระพุทธเจ้าได้โทรเลขไปยังข้าหลวงใหญ่ที่ลำปาง

ที่รับแล้ว แล้วถ้าใครเรียกพระวิไชยแสนายอาจมาได้ขอให้เรียกมาด้วย
เพื่อจะได้ส่วนเขาความหวังต่อไป.

อุดม.

เขียนที่บ้านพระวิไชยราชา

วันที่ ๑๕ เดือนสิงหาคม วันโกสินทร ศก ๑๒๑

หม่อมอุดม เชียงใหม่

โทรเลขลงวันที่ ๒๕ เดือนนี้ได้รับแล้ว เหตุที่เกิดการร้าย
ข้าราชการขึ้นในมณฑลพายัพครั้งนี้ ทางทางเมืองแพร่แลทางเชียงใหม่
ฉันได้ตั้งใจพิเคราะห์ค้นหาว่า เพราะเหตุใดจึงเกิดการร้ายแรงอย่างนั้น
เมื่อได้ตรวจตราตลอดมาเห็นเป็นแน่ใจว่าเหตุนี้เกิดด้วย

ราษฎร	๘๕๘๐
พาน	๒๖๑๕
กัน	
เกลียด	๕๕๒
จัง	๒๔๘๖
ชาว	๒๕๕๑

ใต้	๓๔๓๘
ผู้ ที่งานไปเขียน	_____
นาย	๔๗๓๐
แขวง	๘๕๒
กลองตง	
ข้าหลวง	๗๓๖
เพราะเหตุ ๓ ประการ คือ	
ประการหนึ่งเพราะไป	
ตั้ง	๓๔๕๕
เกย	๔๒๑
เงิน	๑๘๐๗
แทน	๔๓๐๕
เกณฑ์	๔๒๗
ผู้ ที่ ชอนพวกที่อยู่ใกล้เวียงเคย	_____
มากข้างที่จะ	_____
ชอบ	๒๖๘๐
ใจ	๒๒๑๕
แก่พวกที่อยู่	_____
ห่าง	๑๑๓๕๗

เวียง	๑๐๐๓๖
เช่น	_____
แขวง	๔๔๒
จอม	๒๑๖๘
ทอง	๔๓๗๓
แต่เดิมไม่ใคร่ค้องถูก	_____
กระเกณฑ์	๓
มาค้อง	_____
เสียบ	
เงิน	๑๑๑๔๘
แทน	๔๓๐๕
เกณฑ์	๔๒๗
จงบัสก	_____
เคอกรอน	๓๓๐๑
ประการที่ ๒ การ	_____
เกณฑ์	๔๒๗
ชือ	_____
แมง	๘๗๐๐
ทำ	๔๔๗๑

ถนน	๓๘๖๒
ถนน	๑๑๕๑๗
ทาง	๕๑๕๑
ราษฎรที่	_____
เสีย	
เงิน	๑๑๑๕๘
เข้าใจว่าจะ	_____
พัน	๖๕๑๗
กะเกณฑ์	๓
แล้ว - ครั้น	_____
ถูก	๓๕๕๕
ขอ	_____
แรง	๘๗๐๐
เข้าด้วยกันเห็นว่า	_____
เรา	๘๕๖๕
พูด	
ไม่	๗๕๒๕
จริง	๑๕๘๘
หลุดออก	๕๕๖๖
เขาทั้ง	_____

๑๓๓

เงิน	๑๘๐๗
แล	_____
แรง	๘๗๐๐
ด้วย	_____
ประเภทที่ ๓ เพราะ	
นาย	๔๗๓๐
แขวง	๘๕๒
ที่ออกไปอยู่ตาม	_____
แขวง	๘๕๒
ไม้	๗๕๒๕
รับ	๘๖๖๒
จัก	๑๕๑๕
เอา	๑๒๓๗๕
ใจ	๒๒๑๕
ราษฎร	๘๕๕๐
ไป	_____
บังคับ	๕๐๖๔
การ	_____
กวดขัน	๕๖๔

เขาคามแดนแดน	_____
เขม	๘๘๐
งวค	
นัก	๔๖๔๘
ง	_____
เกลียด	๔๕๒
ง	๒๔๕๖
กรนไค	_____
ชอง	๒๖๖๔
บ้าน	๕๑๔๖
เมือง	๗๕๐๑
เขิน	_____
จลาจล	๑๘๕๔
จันทราย	_____
นาย	๔๗๓๐
แขวง	๘๕๒
แต่ปางแขวงก็ไม่ทำเพวระ	
เขิน	๖๕๘๐
เขิน	_____

นาย	๔๗๓๐
นาง	๔๕๕๒
นาง	_____
นาง	๔๕๕๐
นาง	_____
นาง	๔๕๕๒
นาง	๒๔๕๖
นาง	๔๖๔๘
เหตุที่เงยขมวดำรงกำเรือทำการ	
ใหญ่โต ก็เพราะ	_____
เรือ	๔๖๖๒
ว่า	๕๗๓๖
นาง	_____
พลเมืองพากัน	_____
เกลียด	๕๕๕๒
ซึ่ง	๒๔๕๖
ชาว	๒๕๕๑
ไ้	๓๘๓๘
อยู่แล้วทวงว่า	_____

พล เมือง	๖๕๓๑
ระ ช่วย	๑๘๕๕
ง เงย	๒๖๕๖
ง	๑๗๘๕
ประเภท	๕๕๕๑
ว่าระทำร้าย	_____
แก่	๓๖๘๘
ชาว	๒๕๕๑
ได้	๓๘๓๘
มูลเหตุเห็นว่าเป็นเพราะเหตุ ๓ ประการ	
ความมานขงกว่าอย่างอื่น ทางที่ระ	
แก่	๕๕๕
ใจ	_____
ข้อไปนั้น	_____
เงิน	๑๘๐๗
แทน	๕๓๐๕
เกณฑ์	๕๒๗

ตั้ง	_____
คง	๑๓๓๓
เกย	๔๒๑
แตกตึง	_____
ละ	๘๕๕๖
การ	๓
กะเกณฑ์	_____
ให้	๘๕๘๐
ราษฎร	_____
เห็นว่า	๘๕๖๕
เรา	๑๕๘๘
พบ	_____
จริง	๖๔๐
แลกสกัดตั้ง	_____
กำชัย	_____
พวกที่เป็น	๗๓๖
ข้าหลวง	_____
แล	_____

นาย	๔๗๓๐
นาง	๔๘๒
ให้	_____
รับ	๔๖๖๒
ก็	๑๕๑๕
เอา	๑๒๓๗๔
ใจ	๒๒๑๕
ราษฎร	๔๕๘๐
ข้าง ช่างให้	_____
ราษฎร	๔๕๘๐
รับ	๔๖๖๒
สัก	๑๐๘๑๗
ความ	_____
เค็ชกรอน	๓๓๐๑
ที่เรา	_____
บงคย	๕๐๖๔
ขัญชา	๕๐๗๔
การ การ ^๕ จง ^๕ จะ ^๕ เรียม ^๕ บร ^๕ อช ^๕	
กลอกไป.	

หม่อมมยุคม เชียงใหม่ โทรเลขลงวันที่ ๒๕ เดือนนี้ ใต้รับแล้ว
เหตุที่เกิดการทำร้ายข้าราชการชั้นในมณฑลพายัพครั้งนั้น ทั้งทางเมือง
แพร่แลทั้งเชียงใหม่ นั้นได้ตั้งใจพิเคราะห์ค้นหาว่าเพราะเหตุใดจึงเกิด
การร้ายแรงอย่างนั้น เมื่อได้ตรวจตราตลอดมาเห็นเป็นแน่ใจว่า เหตุนั้น
เกิดด้วย ราษฎรพากันเกลียดชังชาวไต ที่ขึ้นไปเป็น นายแขวง ตลอดจน

ข้าหลวง เพราะเหตุ ๓ ประการ คือประการที่ ๑ เพราะไปตั้งเก็บเงิน
แทนเกณฑ์ ข้อนี้พวกที่อยู่ไกลเวียงเคยถูกเกณฑ์มาก อย่างที่จะชอบใจ

แต่พวกที่อยู่ห่างเวียง เช่น แขวงจอมทอง แต่เดิมไม่มีใครต้องถูกเกณฑ์
มาต้องเสียเงินแทนเกณฑ์จึงรู้สึกเคืองชัง ประการที่ ๒ การเกณฑ์ขอ

แรงทำถนนหนทาง ราษฎรที่เสียเงินเข้าใจว่าจะพ้นเกณฑ์แล้ว ครั้น
ถูกขอแรงเข้าช่วยก็เห็นว่า เราพวกไม่จริง หลอกเอาทั้งเงินแลแรงด้วย

ประการที่ ๓ เพราะ นายแขวงที่ออกไปอยู่ตามแขวง ไม่รู้จักเอาใจราษฎร
ไปยังค้ำถ่วงกวดขัน เอาตามแบบแผนเข้ม้งวณก็ราษฎรจึงเกลียดชัง ครั้น

ได้ช่องบ้านเมืองเป็นกลาง จึงทำร้ายนายแขวง แต่บางแขวงก็ไม่ทำ
เพราะผู้เป็น นายแขวง ราษฎรจะไม่สู้เกลียดชังนัก เหตุที่งงขวยร้าย

กำเริบทำการใหญ่โต ก็เพราะรู้ว่าราษฎรพลเมืองพากันเกลียดชังชาวไต
อยู่แล้ว หวังว่าพลเมืองจะช่วยงิ้ว จึงประกาศว่าจะทำร้ายแต่ชาวไต

มูลเหตุ เห็นว่า เป็น เพราะ เหตุ ๓ ประการ ที่ว่ามานี้ ยิ่งกว่า อย่างอื่น ทางที่
พระแก้วไขข้อไปนั้น เงินแทนเกณฑ์ต้องคงเก็บ แต่ของสละการเกณฑ์ ให้
ราษฎรเห็นว่าเราพูดจริง และที่สละของภักษยพวกตนเป็นข้าหลวงและนายแขวง
ให้รู้จักเอาใรรายการข้างอ้อมให้ราษฎรรู้สึกความเดือดร้อนที่เราขังคดียุชา
การ การจึงจะเรียบร้อยตลอดไป.

พระยานวิศร เชียงใหม่ กว๊วยไต้มีโทรเลขไปยังหม่อมอมรม ฌบย
หนังสือ

(คัดโทรเลขถึงหม่อมอมรม)

คณนงขบยกมาให้ทราบ

ที่ ๑๖ มหาศไทย บางปะอิน

เวลานี้พวกเงี้ยวที่ปล้นเมืองแพร่หนักกำเรียวใหญ่ขึ้นมาก ชาวสุท
เชียงใหม่หาเพียงพอที่จะใช้ ให้ไม่ ขอรทงไปรทเร่งกำลงชนมาช่วยโดยเร็ว

อินทวารวดีรักษาเทพ.

สำเนาโทรเลขพระยาเทพาธิบดี

มีมาจากเมืองพิษณุโลก

รับที่กระทรวงมหาดไทย

หมายเลขที่ ๑๕

หมายเลขรับที่ ๗๕๒๕

ลงวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ศก ๑๒๑

รับเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ศก ๑๒๑

เวลาบ่าย ๓ โมง ๔๐ นาที

เวลา ๑ ทุ่ม ๕๕ นาที

* พิมพ์ตามต้นฉบับ เข้าใจว่าจะเป็น อินทวโรรส รักษาเทพ.

กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพฯ

๑. ได้รับโทรเลขเมืองพิซียว่า วันที่ ๒๕ เดือนนี้ ได้รียกหมาย
พระพิศาลศรีอยุธยาท่านที่ขานปางตนผง คือเขตแดนแพร์ ว่าวันที่ ๒๕
เดือนนี้ เวลาบ่าย ๕ โมง นายร้อยตรีตาต นายเม้า กัษพลคำรวร ๑๕ คน
ไปตรวจข้อแคว้นกลับมาถึงบ้านสุเม่นได้พบพวกเงี้ยว ๓ คน ทงเงี้ยว ๓ คน
ได้ไล่พันนายร้อยตรีตาตกับพลคำรวร ได้ต่อสู้กับพวกเงี้ยวตายทั้ง ๓ คน
แต่พลคำรวรช่วย ๑ คน

๒. นายร้อยตรีตาตกับพลคำรวร ๒ คนขึ้นไปทางเมืองแพร์ ให้
นายเม้ากับพลคำรวร ๑๓ คนไปทางบ้านสุเม่น ถึงบ้านสุเม่นพบพวกเงี้ยว
ตงกองรบอยู่มีคนประมาณ ๑๐๐ คน พวกเงี้ยวเห็นนายเม้ากับพลคำรวรก็
เข้านยิงไล่จับนายเม้ากับพลคำรวร ได้ต่อสู้ต่างคนต่างยิงกันหมดกระสุนขึ้น
แล้วนายเม้ากับพลคำรวรก็พากันหนีไป พวกเงี้ยวคงตงอยู่บ้านสุเม่น ทาง
ใต้ทางเหนือจะไปมากก็ได้

๓. กัษว่าพวกเงี้ยวพูดกันว่าอีก ๒-๓ วันจะมาอีก ๓๐๐๐ และจะ
เลขมาอุดรคิตต์แต่เวลานั้นพวกเงี้ยวก็อยู่ในเมืองแพร์ด้วย ส่วนเจ้านายลาว
ก็อยู่เป็นปรกติ

๔. ความที่พวกเงี้ยวขอทออ้างว่าจะยกกำลังเลขมาตีอุดรคิตต์ ข้า-
พระพุทธเจ้าว่าคงจะเป็นกลอุบายขู่ ประสงค์จะบ่อนกัน ข้างฝ่าย มณฑล
พิษณุโลก

๕. ถึงทงนบกยงมิไว้ ใจ จึงได้จกให้ทงพระยาพิชัย ทงพระ
บริวักย์ทงพระเสนาราชคมกำลังรบชนไปปรายปรามผู้ร้าย ให้ยกออกไป
ในวันที่ ๒๕ เดือนนวนโกยวกันทกทงแล้ว

๖. แดชนบคกนทมณทลเวลานม่นอยเลอกขึ้น สในเคอร์พอใช้ ได้
๑๒๐ บชก แบ่งให้ทงละ ๔๐ บชก กบขึ้นมารวิเคอร์ทงละ ๑๓ บชกพอ
ใช้ ไปพลาง

๗. ข้าพระพุททเจ้า ขอรบขึ้นสในเคอร์ ที่ ใช้ ได้ ที่กรุงเทพ ฯ พร้อม
ทวยบคคกนคชบ รบส่งออกไปเพิ่มเติมสีก ๑๐๐๐ บชก เมื่อเสร็จราชการ
จะไค้ส่งมา.

(เซ็น) พระยาเทพาธิบดี.

ที่ ๖๕/๕๑๕ กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพฯ
ได้รบ โทรเลขเมืองพิชัยที่ ๕๐ ลงวันที่ ๒๖ เดือนนี้ ว่าได้ทราบ
ข่าวจากพวกบุรุษเคินเมล็ดทางแพร์ เมื่อวันที่ ๒๕ เดือนนี้เวลาประมาณ
๑ โมงเช้ามีพวกเงยวประมาณ ๓๐๐ คนเศษ ใช้อาวุธขึ้นเข้าคิปันโรงพล
คำรวกฎอรที่ว่าการที่พิทพระยาไชยบูรณ์ แล้วตค้สายโทรเลขแลปล่อย
นักโทษในคุกไปหมด ส่วนตัวพระยาไชยบูรณ์ตามไม้ไค้ความว่าไปทางไหน
แต่หน้าถลัวพวกเงยวจะทำอันตรายแล้ว พวกบุรุษเคินเมล็ดกรยหนักกลับมาแจ้ง
ความที่เมืองพิชัย ใจเตรียมกำลังไว้ แลได้แต่งตั้งให้คนออกไปสืบข่าวแล้ว
เรื่องน ข้าพระพุททเจ้า ไค้สั่ง ให้ เมือง พิชัย เตรียมกำลัง พร้อมทวย อาวุธแล

เสียดียง ธาราทรรอกไปรักษาอยู่ที่ เขตแดนต่อแพร่ เมื่อจะไต่ไม่ให้พวกโจรผู้
 ร้ายหันหลังเข้ามาทำอันตรายในเขตแดนของตนได้ ๑๐๐๐ คนแล้วได้เกณฑ์
 คนเมืองสุโขทัย ๒๐๐ คน สวรรคโลก ๒๐๐ คนพร้อมทั้งอาวุธขึ้นไปสมทบ
 ช่วยรักษาที่เขตแดนเมืองพิชัยต่อแพร่แล้ว ให้จกของล่าเตียงหนุ่นตามไปอีก
 กองหนึ่งเมืองละ ๕๐ คน ส่วนคนที่จะรักษาที่เมืองสวรรคโลก สุโขทัย
 นำปาก ก็ให้เตรียมกำลังรักษาไปช่วยเหมือนกัน ไต่ทราบเกล้าฯ ทาง
 ไทศรีพท์เมืองพิชัยเพิ่มเติมว่าที่พวกเงี้ยวมาทำคราวัน ตั้งใจทำแต่คนไทย
 ส่วนคนพื้นเมืองเขาไม่ทำอันตราย แลคนพื้นเมืองก็ไม่ได้ช่วยต่อสู้พวก
 ปล้นอย่างไร แลให้ออกวิตกว่าสายจากแพร่ไปนครเชียงใหม่ นครน่านแล้ว
 จะคิดสายเสียภัย เกรงจะไม่ทราบเหตุไต่ความอย่างไรจะกราบทูลมา
 ครังหลัง.

พระยาเทพาธิบดี แทน.

ที่ ๖๖ กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพฯ

ไต่ทราบจากผู้ว่าราชการพิชัยว่าคนของพระยาไชยบูรณ์หนีมาถาม
 ไต่ความว่า พระยาไชยบูรณ์ ถึงแก่อนิจกรรมเสีย ในระหว่าง ผู้ร้ายปล้น แล้ว
 แต่ครอขบครวพระยาไชยบูรณ์แลข้าราชการไม่ได้ความ ผู้ร้ายทั้ง ๕๐๐ คน
 ยังตั้งอยู่เมืองแพร่ ยังถามอยู่ไต่ความจะกราบทูลมา.

พระยาเทพาธิบดี แทน.

ที่ ๖๗ กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพฯ

ตามโทรเลขที่ ๖๔ ว่าได้สั่งให้เมืองพิษณุโลกกำลังออกไปรักษาการ
ที่เขตท้อแพร่พันคนนั้น ปรากฏเคลื่อนไป ที่ถูกได้สั่งให้ออกไปรักษาที่เขต
แพร่ ๕๐๐ คน จึงเตรียมไว้ทำการเมืองพิษณุโลกก่อน ๕๐๐ คน.

พระยาเทพาธิบดี แทน.

ที่ ๗๓ กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพฯ

ได้รับโทรเลขโคตเมืองพิษณุโลก ๔๕ ลงวันที่ ๒๘ เดือนนี้ว่า ได้แต่ง
ให้คนออกไปสืบข่าวพยานายกล่ามแพคซึ่งอยู่กับพระยาไชยบูรณ์ ในเวลาที่เกิด
เหตุ ได้ถามไถ่ความว่า ๑. เวลาเกิดเหตุตรงกับเวลาที่กราบทูลมาใน
โทรเลขที่ ๖๔ ลงวันที่ ๒๗ เดือนนี้ ๒. มีพวกเงี้ยวประมาณ ๒๐ คนเศษ
เข้าตี โรงพลตำรวจกำลังนำพลตำรวจกายสามคน นำภรรยานายร้อยกร
ตาคตายหนึ่ง นำคนใช้ตาย ๑ คน ๓. แล้วพวกเงี้ยวเหล่านั้นก็เข้าตีก
พักพระยาไชยบูรณ์หนึ่ง ขอพิศโทรเลขหนึ่ง คู่หนึ่ง ในเวลาที่ผู้ร้ายขึ้น
ปล้นที่พักพระยาไชยบูรณ์ฯ พร้อมด้วยบุตรภรรยาหนึ่งลงเรือไปทางวัดมหา
โพธิ์ ๔. นายกล่อมคนหน้าเหตุมาแจ้ง นทมนั้นไปอยู่เพดานที่พักพระยา
ไชยบูรณ์คู่ พวกเงี้ยวที่มา ทำอันตราย อยู่เห็น พวกเงี้ยว เข้าเก็บเอาเงินทอง
เครื่องยศเครื่องแต่งตัวของพระยาไชยบูรณ์ไปหมด แล้วพวกเงี้ยวพากัน
เลยไปที่ว่าการประชุมกันทำลายกำปั่นขนเอาเงินไป ตั้งแต่เช้าจนเที่ยงพวก

เงยวมเพิ่มเติมมาเส่มอกองละ ๒๐ หรือ ๓๐ คน ๔. เมื่อพวกเงยมเกย
 ของเรือนพระยาไชยบูรณ์แล้วพากันเลยไปที่ว่าการ มีพวกราษฎรในเมือง
 พากันขึ้นมาเกยเขาของทะเลชอยูนเรือนพระยาไชยบูรณ์ นายกล่อมจึงลง
 จากเพดานพลอยเข้าปนกับพวกราษฎรหนีมาพบนายกล่อม นายศรี ซึ่งเป็น
 พวกเคยวกันพากันมาทขานนายแขวงแก่บ้านชออาหารวัยประทาน นายแขวง
 แก่บ้านไม้ไ้ ๕. แล้วพากันไปบ้านเจ้าหลวงพบคนใช้ ทนงคนถามไ้
 ความว่า เจ้าหลวงไปอยู่บ้านเจ้าราชวงศ์แล้วพวกเงยมก็มีไ้กล้ากราบเข้า
 ไปทำร้ายเจ้าหลวงไม่ ๖. พวกสามคนนักพากันรยหนีมาทางประตูมาน
 พักนอนที่บ้านแม่ดาบ ระยะทางห่างจาก ทว่าการเมืองแพร่ สองชั่วโมง
 ๗. รุ่งขึ้นวันที่ ๒๖ จึงพากันหนีมาพบพวกเงยมบนพลถาวรจอดพักอยู่
 บ้านทาลอ ยืนยันว่า พวงมาสน เป็นประมาณ ๗-๘ คนจึงหลบหนี ลศยามาพบ
 ราษฎรชาวบ้านบ้ำว่าเข้าในเมืองแพร่ว่าพระยาไชยบูรณ์ แลบุตรภรรยาพวก
 เงยมตามจับ ๕. ทอโยสถวักมหาโพธิ์ฆ่าตายหมด ๕. ราษฎรที่เห็นไทย
 นอกนั้นไม่ทราบว้ใครไปทางไหน ๘. แล้วได้รบในวันที่ ๒๖ พวกเงยม
 จะเลยไ้ใครเจ้าหลวง แลตราข้วพวกเงยมเรียงอยู่ในเมืองแพร่ ประมาณ
 ๒๐๐ คนแล้วยังมีเพิ่มเติมมาอีกเส่มอ พักอยู่ที่ว่าการนครแพร่ก็ ๕. คนค
 ระพักอยู่ ๗ วันตามท้ไ้ทราบเดส่า ๕. ทางโทรเลขไ้ส่งจากพิษยั้งเขตไม่
 สู้ไ้ข้ข้อความชัดเจน ครนจะย้อนลศขตามระช้ำเสียเวลาจึงกราบทูลมาเพือ
 ทรงพระดำริ.

พระยาเทพาธิบดี แทน.

ที่ ๘๖ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

ได้รับ โทรมเลขที่ ๒๕ ให้จัดคนถือจดหมายไปส่งแก่สนามนตรีหน้า
นั้น เหตุว่านายมาคนเมืองนำทกระทรวงส่งขึ้นไปเวียนการปกครอง ควร
จะไปได้หรือไม่ขอทราบเกล้าฯ

พระยาเทพาธิบดี แทน.

ที่ ๔ วันที่ ๒๕ เดือน กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๑ บางปะอิน

พระยาเทพา พิชณุโลก ได้รับ โทรมเลขนครลำปางว่าพวกเงี้ยว
ที่ตัดเมืองแพะจะลาภัยไปตีเมืองลำปางได้ โทรมเลขถึงพระยาพิชัย ว่าพร้อมแล้ว
ให้รีบยกตามไปที่เคี้ยว ส่วนกองสวรรคโลก สุโขทัย ที่ขึ้นทางเมืองลอง
นั้น ให้ส่งไปให้ทราบด้วย.

ที่ ๕ วันที่ ๒๕ เดือน กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๑

พระยาเทพา พิชณุโลก

ทราบความจากโทรเลขพระยาพิชัยว่า พวกเงี้ยว คงชุกที่ บ้านสุเม่น
ริมน้ำขมระหว่างทางแก่สวรรคโลกไปเมืองลอง ให้รีบยกกองสวรรคโลก
ให้รู้ ถืองแถวสกัดกำลังเมืองสวรรคโลกสุโขทัยให้มากขึ้นถึงพันคนจึงจะพอ.

ร่าง

บางปะอิน

ที่ ๓๐ วันที่ ๒ สิงหาคม ๑๒๑

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลขที่ ๘๖ รั้งแล้ว ให้นำมา
ถือไปไว้.

(เซ็นพระนาม) ดำรง.

ที่ ๑๓๑/๔๓๕ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

วันนี้เวลาบ่าย ๕ โมง ๔๐ นาที ได้รับโทรเลขพระเสนาบดีที่ ๒๒
ว่าโดยกองทัพบกไปบ้านสุเม่นพวกเงี้ยวหนีหมก โดยกลเลเข้าไปถึงเมืองพร
บ่าย ๕ โมง พักกองทัพอยู่หลังเมือง เมืองกองทัพลงบ้าน Muak ong
ราษฎรพากันตื่น ครั้นเรียกกำนันผู้ใหญ่บ้านมาชี้แจงก็พากันสงบ แล้ว
ได้มีจดหมายถึงเจ้านครแพร์รวมความว่า ถ้าจ้งรักภักดีต่อกรุงสยามแล้ว
ให้รีบแต่งเจ้านายออกมารับกองทัพภายใน ๒๔ ชั่วโมง ถ้าพ้นกำหนดจะ
ถือว่าเจ้านครแพร์เป็นกบฏ ในประมาณครึ่งหนึ่ง มีสเตอร์ Lyle Consul
English มาหาแจ้งว่าพวกเงี้ยวหนีหมก แก่เวลานราษฎรทนตกใจขอให้
พักกองทัพก่อนจะช่วยด้วยเหตุจกแรงเจ้านครแพร์ให้ออกมารับรวมรวมความ
ก็ถือเอาใจที่ทั้งใจช่วยด้วยเหตุจกแรง พอมีสเตอร์ Lyle ไปแล้วเจ้านครแพร์
แต่งให้พระเมืองใช้พระกำให้หน้าคอกไม้รูปเตียนมาคำนัยชอกว่าพรุ่งนี้ระออก
มารับพระเสนาบดีเข้าไปในเมือง เพราะวันนี้เป็นเวลาค่ำแล้ว ได้ให้

ม้าเร็วไปบอก พระยาพิชัย ยกเข้าไป ในเมืองแพร่ ในวันที่ ๑๓ เกือนนี้ ค่อยไป
เมื่อได้ความประการใด จะกราบทูลมาให้ทรงทราบ.

พระเทพาธิบดี.

ที่ ๑๒๖ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

ตามโทรเลขที่ ๑๒๔ ว่า พระยาพิชัยได้ ให้ พระปลุกวันกัษณาย
ร้อยเอกช่วง ขนรักษาอาณาเขตขึ้นไปบนเขาพลึงนั้น ยักคนนายกองทั้งสาม
ได้ยกขึ้นไปตั้งบนเขาพลึงแล้ว ส่วนพระยาพิชัยระยกตามขึ้นไปภายหลัง.

พระยาเทพาธิบดี แทน.

ที่ ๑๒๔ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย บางปะอิน

เมื่อเช้านี้ ได้ผูกโทรศัพท์กับขุนบริจิตรทัชขึ้นไปทำการโทรเลขใน
กองพระยาพิชัย ความว่าพวกเฝ้ายบนเขาพลึงยกขึ้นไปแล้ว พระยาพิชัยได้
ให้พระปลุกวันกัษณายร้อยเอกช่วงยกขึ้นไปตรวจบนเขาพลึงแล้ว เมื่อได้
ข่าวประการใดจะกราบทูลมาครั้งหลัง ส่วนกองทัพพระยาพิชัยยกยัดกองรักษา
ก้านทางเรียบร้อยดีทุกกอง แลสายโทรศัพท์ที่ป้อมร้อยกัษณายพลึง พูกกัน
ไต่กันกันดี.

พระยาเทพาธิบดี แทน.

แก้คำผิด

หน้า	บันทึกที่	ผิด	ถูก
๖	๒	มีนาคม	กรกฎาคม
๖	๗	entirely	entirely
๖	๗	nis	his
๖	๑๒	ยกไปไว้หน้า ๑๑	ต่อจาก ซี. ฮาร์. เกลเสก
๖	๑๕	จำ ผ	จำ นง
๖	๒๑	ข้อยข้อ	ข่างข้อ
๖	๒๓	เหตุการ	เหตุการณ
๖	๒๔	เขาสนามหลวง	เข้าสนามหลวง
๖	๕๕	ทงคน	ทกคน
๖	๑๒๒	ทุชนเป็นแน่เพราะกวันน	ชนเป็นแน่เพราะทุกวันน
๖	๑๑๕	กัมแพงเพชร	ก้าแพงเพชร
๖	๑๑๖	สุวิต	สุวิท

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์อำพลพิทยา
(ในความอุปการะของรัฐบาล)

๑๒๖ ถนนข้าวสาร พระนคร

โทร. ๒๓๖๐๗

สมพงษ์ อำพล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๐๒